

P400

'90|5

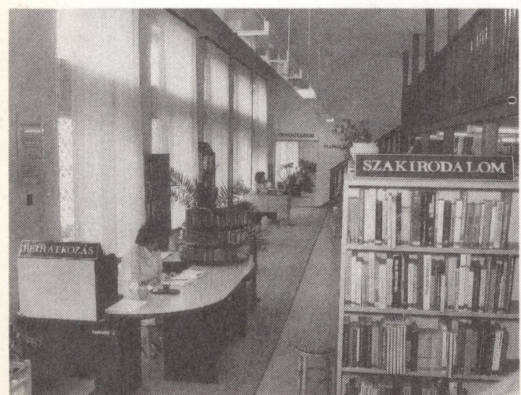
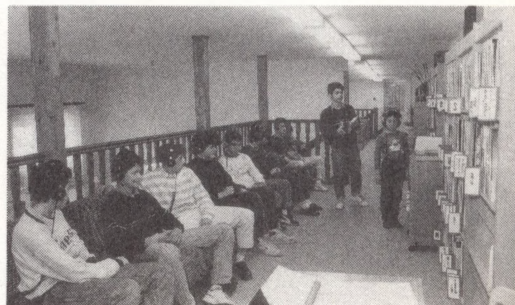

Könyvtáros

**Képek a felújított
ceglédi városi könyvtárról
Cikkünket lásd a 262. oldalon
(Révész András felvételei)**

40. évfolyam, 5. szám
1990. május

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Poros polcok – kuka könyvtárosok	251
Bereczky László – Vajda Kornél	„Koccintsunk egyet pályám emlékezetére is...” III. Beszélgetés Futala Tiborral	253
Vajda Kornél	Felújított városi könyvtár Cegléden	262
MŰHELYKÉRDÉSEK		
Vajda Kornél	„Minden könyvtár számára rendkívül fontosak lehetnek”. Beszélgetés Hegedüs Péterrel	266
Mohai Lajos	Könyvtári adatok számítógépes nyilvántartása	271
VISSZHANG		
Vraukóné Lukács Ilona	Mellőzésünk ürügyén. Reflexiók a könyvtárosképzés fejlesztési elképzeléseire	274
Dr. Kisteleki Gyözőné	FZO = igényes zenei gyűjtemény?	276
ISKOLA ÉS KÖNYVTÁR		
Kadosa Árpád	Iskolakönyvtári problémák, 1990...	277
Sáráné dr. Lukátsy Sarolta	A szürke eminenciás. Hitek és tévhitek az iskolai könyvtáros munkájáról	279
Somkuti Gabriella	Haraszthy Gyula 1910–1990 (<i>Perszonália</i>)	282
HOLMI		286
LÁTÓKÖR		
Tószegi Zsuzsanna	Lehet-e egy könyvtárnak ars poeticája? A párizsi Bibliothèque Public d'Information a Pompidou Központban	289
Novák Gábor	Vonzó programok, olvasó gyerekek (<i>A lapokban olvastuk</i>)	296
	Lapozgató	298, 307
Kézdi Anna	Monori Kovács Dalma (<i>A Könyvtáros gelériája</i>)	299
KÖNYVEKRŐL		
Pogány György	Akadémiai kislexikon	300
Szvetelszky Zsuzsanna	Az információs társadalom	303
Németh Tibor	Cui prodest avagy csupán véletlenek összjátéka? Kurrens külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban V. K. (<i>Bibliográfiák</i>)	304
		308
KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM		
Klinda Mária	Régi Magyarországi Szerzők	310
Dr. Koltay Tibor	A szociális, egészségügyi és orvosi könyvtárosok új nemzetközi folyóirata	311
Lapunk e számában Monori Kovács Dalma műveiből válogattunk		

Из содержания

Kornél Vajda: О применении ЭВМ в Национальной Библиотеке. (Разговор с заместителем директора *Петером Гегедюшем*) (266);

Шарольта Шаранэ–Лукачи: Предположения и заблуждения в работе школьного библиотекаря (279);

Жужанна Тосеги: Публичная информационная библиотека в Центре им. Помпиду В г. Париже (289)

From the contents

Kornél Vajda: Computerization of the National Library. (A conversation with *Péter Hegedüs*, deputy director) (266);

Sarolta Lukátsy, *Mrs. Sára*: Beliefs and delusions about the school librarian's work (279)

Zsuzsanna Tószegi: The Bibliothèque Public d'Information in the Pompidou Centre in Paris (289).

Aus dem Inhalt

Kornél Vajda: Elektronische Datenverarbeitung in der Nationalbibliothek Ungarns. (Ein Gespräch mit *Péter Hegedüs*, Stellvertreter des Generaldirektors) (266);

Sarolta Lukátsy: Glauben und Irrglauben über die Arbeit der Schulbibliothekare (279);

Zsuzsanna Tószegi: Die Pariser Bibliothèque Public d'Information im Pompidou-Zentrum (289).

Cikkeink szerzői

Bereczky László, a Könyvtáros főszerkesztője; *Kadosa Árpád*, az esztergomi Nehézipari Gépészeti Szakközépiskola könyvtáros tanára; *Kézdí Anna* fotográfus; *dr. Kisteleki Győzőné*, a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár munkatársa; *Klinda Mária*, az FSZEK főmunkatársa; *dr. Koltay Tibor*, az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár főmunkatársa; *Németh Tibor*, a Celldömölki Városi Könyvtár munkatársa; *Pogány György*, az MTA Zenetudományi Intézete könyvtárának munkatársa; *Sáráné Lukátsy Sarolta*, a Csongrád Megyei Pedagógiai Intézet munkatársa; *dr. Somkuti Gabriella*, az OSZK ny. osztályvezetője; *Szvetelszky Zsuzsanna* egyetemi hallgató; *Tószegi Zsuzsa*, az OSZK osztályvezetője; *Vajda Kornél*, a Könyvtáros munkatársa; *Vraukóné Lukács Ilona*, a nyíregyházi Bessenyi György Tanárképző Főiskola tanársegédje

KÖNYVTÁROS

FŐSZERKESZTŐ:
BERECZKY LÁSZLÓ

A szerkesztőség címe: 1135 Budapest, Frangepán u. 50–56. II. 239. és 241.

Telefon: 111-3279; 131-0909/227,228 m.

Kiadja az **Arany János Lap- és Könyvkiadó Kft.**

1055 Budapest, Szalay u. 10–14. Tel.: 112-7870

Felelős kiadó: **Szabó B. István** ügyvezető

Szedte a Fényszedő Központ Kft. (900543/20).

Petőfi Nyomda – 90/20081 Kecskemét, 1990

Felelős vezető: **Birkás Béla** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hirlapkézesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215–96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H–1389 Budapest, Postafiók 149.

Poros polcok – kuka könyvtárosok

A *Népszabadság* jó tollú művelődéspolitikai kolumnistája nemrégiben cikket írt *Szervezkedés poros polcok között* címmel. Mindjárt az első két mondatban megmagyarázza rejtélyes címét. Idézem: „Nem hiszem, hogy megrázom a hírrel a magyar közvéleményt, de szervezkednek a könyvtárosok. Igen, a sztereotípiák szerinti jámbor, könyvmolyoknak vélt emberek a poros polcok között igencsak mozgolódnak”. Az idézetben megint felbukkan a fránya jelzős szerkezet – „poros polcok” –, amely már a cikk címét is úgy feldobta. Ha én amúgy, a nép egyszerű gyermekeként olvasom ezt az újságban, önkéntelenül is felkiáltok: adateremtette kuka könyvtárosok, hát miért poros az a polc, inkább törölnétek le a könyökvédőkkel, mintsem hogy szervezkednétek! Persze a művelődéspolitikában járatosabb emberek megmagyarázzák, nem kell a polcok porát úgy mellreszívni, a „poros polc” csupán az alliteráció mián került bele a cikkbe, meg annak címébe. Én azonban kötöm az ebet a karóhoz: a poros polchoz kuka könyvtáros illik. (Kuka = mafla, mamlasz, néma, ügyefogyott). Igen, a

könyvtárosok eddig jámboran, ügyefogyottan túrték, hogy róluk, nélkülük olyan döntéseket hozzanak, amelyeket csúnyán megsínylettek a gondjaikra bízott intézmények. Félő, hogy ez a jövőben is így lesz, sőt még ígnyebben, hivatkozva a demokrácia szentségére, és még ki tudja mi mindenre. Éppen ezért fúvom a trombitát, ütöm a harci dobot: tessék fellázadni az olyan sztereotípiák ellen, mint amelyet a poros polcok között ténfergő emberke képe sugall. Nem kérni, követelni kell. Nem az új művelődési kormányzat jóindulatára kell apellálni, hanem a jövő érdekében kell kikövetelni egy olyan művelődéspolitikát, amely olyan szerepet oszt ki a könyvtárosokra, amilyent azok megérdemelnek. Ne jámbor óhaj, hanem napi gyakorlat legyen: *az iskola* (óvodától az egyetemig) *mellett a könyvtár* (a kölcsönzőhelytől az országos informatikai központokig) *a kultúra legfontosabb intézménye*. Miért kell ezt nekünk könyvtárosoknak harsogva és egyáltalán nem kukán az illetékesek tudtára adni? Azért, mert mi tudjuk, és mások meg nem tudják. Hogy mennyire nem tudják, arra majd néhány példát hozok.

Persze az is kérdés, nem vagyok-e nagyon igazságtalan, mikor mindezt egy olyan cikk kapcsán mondom el, amely a könyvtárosok érdekében íródott, azért, hogy az új közigazgatási-önkormányzati rendszer bevezetése ne járjon a közművelődési könyvtári rendszer szétverésével. Minden tiszteletem a cikk szerzőjéé, aki már sokadszor emel szót a könyvtárak érdekében, de annál inkább riasztó cikkének atyáskodó, a szerző által tán észre sem vett, lekezelő hangneme. Az ilyenfajta jóindulatból nem kérünk, határozottabban, egyértelműben kell hirdetnünk ügyünk igazságát. Ha nem sikerül magunk mellé állítani a közvéleményt, illetve a közvéleményt befolyásoló hatalmat, akkor a könyvtárosok arra lesznek kárhóztatva, hogy poros polcok között ódöngjenek, miközben az ország és vele együtt a nemzet menthetlenül lemarad a nagy stadionfutásban. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy a könyvtárak fel-

emelése nélkül itt nem lesz Európa. Pontosabban: sok mindent kell azért tennünk, hogy a fejlett országok körébe eljuthassunk, de ezt a nagy lépést nem tehetjük meg anélkül, hogy a könyvtárakat előbb ne emelnénk az őket megillető helyre és funkcióba.

Ígértem, hogy mondok néhány példát. Mindjárt a legelső egy tanulmányunk is beillő cikk, a *Hitel* című „független irodalmi, társadalmi kritikai lap” március 27-i számában található. Szerzője – nemrég még művelődési miniszterhelyettes – a magyar iskolarendszer átgondolt és összehangolt tartalmi és strukturális reformjának megalapozásához kíván hozzájárulni nézeteinek tézisszerű kifejtésével. Gondosan elolvastam az írást, amelyet oktatáspolitikai szempontból – laikusként – nem tudok minősíteni. Annál inkább feltűnt, hogy az iskolák (elemitől az egyetemig) könyvtárai-ról alig tesz említést. Egy helyütt ugyan leszögezi, hogy „halaszthatatlanul ki kell építeni a modern közoktatás infrastruktúráját”, de a könyvtárat csak egyikeként említi a „közoktatási intézményhálózat mennyiségi hiányainak”, a tantermek, tornatermek, a szociális helyiségek stb. sorában. Egy másik bekezdésben arról ír, hogy a „jobb iskolai munkamegteremtés és a pedagógusok tehermentesítése érdekében” könyvtárosokra is szükség van. Ezzel vége is. Tessék már mondani, miféle „modern közoktatás” az, ahol a könyvtár csupán mennyiségi járuléka, ahol a tantermekben nem szánnak meghatározó szerepet a könyvtári kutatásoknak, ahol az iskolai könyvtáros a „futottak még” kategóriában szerepel. Ez a tervezett „modern közoktatás” pont olyan mint a mostani, csupán a „közoktatási intézményhálózat... minőségi [kiemelés tőlem: B. L.] hiányainak (szükségtantermek, rossz épületállag, hiányzó higiénés feltételek, korszerűtlen fűtés, világítás stb.) fokozatos felszámolásával” törődik. Ilyen iskolába járatná a „koncepció” kiötlője az ezredforduló gyerekeit. Vajon sose járt a szerző a debreceni, pannonhalmi, sárospataki gimnáziumok könyvtáraiban vagy egy nyugat-európai egyetem bibliotékájában? (Graz olyan közel van és vízum se kell.) A választás eredményeire várva a rádióban elcsíptem egy *Visszatérés* című műsort, amelyben volt külföldi ösztöndíjasok vallottak élményeiről. Egyikük se felejtette ki a nagyszerű egyetemi könyvtárakat, ahol naprakészen található a szakma irodalma, ahol a könyvtárost, nem azért tartják, hogy könyveket keresgéljen „poros polcok” között, hanem hogy megmutassa

a Keletről jött hunnak miképpen kell kezelni a számítógépeket, amelyek aprólékos választ adnak a jól feltett kérdésekre. Egy ilyen tervezet nem érdemelne ennyi szót, ha nem félne az ember, hogy netán egy új kormány oktatáspolitikai programjaként találkozik újra vele. S erre bizony van esély, hiszen a lap, amelyben kommentár nélkül megjelent, közel áll a valószínűsíthetően győztes párthoz.

Sorolhatnék még számos példát arra, hogy a közvélemény mennyire nincs tisztában a könyvtárak szerepével, elhelyett csupán ideiktatom az Országos Széchényi Könyvtár Baráti Köre ügyvezető elnökének, dr. Pogány Györgynek a *Magyar Nemzet* március 30-ai számában megjelent nyilatkozatát. „A társaságot hármassal hívták életre. Mindenekelőtt a nemzeti bibliotéka és a közönség kapcsolatát kívánják erősíteni például előadásokkal, kiadványokkal. Másodsorban olyanokat is – főként közületeket, intézményeket – szeretnének megnyerni ügyüknek, akik esetleg anyagilag is tudnák segíteni a nemzeti könyvtár tudományos és gyarapítási munkáját. Végül arra törekcsenek, hogy a társadalom figyelmét a jelenlegi helyzethez és a lehetőségekhez mérten ráirányítsák a könyvtárakra, azok egyre nehezedő körülményeire. Figyelmeztetni óhajtanak ezáltal a fenyegető veszélyre: politikai fordulatok ellenére is súlyosbodhat az előző időszakra jellemző kedvezőtlen állapot, és a szellemi termék s tevékenység abszolút mértékben leértékelődhet.” Hát itt tartunk ma!

Hogy valami jót is mondjak, örömmel tudatom kedves olvasóinkkal, hogy az Osvát Ernő Alapítványhoz benyújtott pályázatunk alapján a művelődési miniszter által felkért bíráló bizottság – 1990. március 5-én megtartott ülésén – lapunk fenntartásához az 1990-es évre kétfélmillió nyolcszázezer forint összegű támogatást ítél meg. Ezúton mondunk köszönetet a bíráló bizottság minden tagjának, s külön személy szerint *Pomogáts Bélának*, a bizottság elnökének.

Úgy hisszük, hogy ezzel a pályadíjjal legnagyobb idej gondjaink megoldódnak. További terveinkről legközelebb számolok be.

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját * Kéziratokat nem örzünk meg és nem küldünk vissza**

„Koccintsunk egyet pályám emlékezetére is...” III.

Beszélgetés Futala Tiborral, az Országos Műszaki Könyvtár nyugdíjas igazgatójával

F.: Lassan fél éve, hogy „pályám emlékeztének” második része elkészült. Tudom: a *Könyvtáros* időközben nagy hányattatásokon ment keresztül, s így nem volt időtök, talán kedvetek se rám. De a koccintás ezúttal se maradjon el: a magunk egészségére és a lapéra!

B.: *Ránk fér. Bizony ránk.*

F.: Mivel régen beszélgettünk, kénytelen voltam újra elolvasni az eddigi két részt, és azt kellett konstatálnom, hogy jóllehet gátlástalanul fecsegetem, alig mondtam valamit. Nem szóltam például a háborúról, pedig négy hadsereg be-, ki-, előre- és visszavonulása pergett le a szemem előtt, s rengeteg Liberatort számolhattam meg napról napra a fejünk felett. Ám közvetlen életveszélybe soha emiatt nem kerültem. Nem láttam agyonbombázott embert, sem agyonlőttet, sőt: mindmáig nem láttam embert meghalni. Ez ebben a Közép-Kelet-Európában nem csak szerencse, hanem külön kegyelem.

Legmaradandóbb háborús élményem is a béke felé mutat. Éppen negyvenöt éve annak, hogy a frissen gazdát cserélt faluban két szovjet kiskatona, alig két-három évvel idősebb, mint én, beleültet egy bögyös katonalányt egy hatalmas ruháskosárba, és hintáztatja önfeledten. A háttérben barackfák nyíltak, zöld volt a fű, kislibák és kiscsibék futkároztak, s én álmélkodva lestem az eresz alól a katonalány egy-egy erőszakosabb ringatástól megrezzenő melleit. Csakhogy ez már nem tartozik ide.

V.: *Ellenkezőleg. Ha menet közben eszedbe jut egy-egy fioritura, csak élénkíti a szöveget.*

F.: El kell mondanom még, hogy a holocaust kezdetét is majdnem idilli módon éltem meg, hiszen, mint mondták, falunk öt zsidó családját időlegesen hadimunkára viszik Németországba. A falu népének buzgó integetése közepette hintókon és homokfutókon utazott el az az öt család, előbb a nagysurányi gyűjtő-

helyre, majd a halálba. Az igazat utólag tudtam meg. Miatta mindmáig Pilinszky-mélységű szegyenkezéssel kell élnem.

Most már a tárgyra. Ott hagytam abba, hogy 1959. augusztus 5-én az OSZK munkatársa lettem. Lenin szavával élve, akkor már nem volt forradalmi helyzet Magyarországon. Nagy Imre kivégzését ugyan minden debreceni barátom és jóismerősöm káromkodásokkal és átkokkal kommentálta, de ezek a káromkodások és átkok, köztük a magaméi is, már monológok voltak, nem épült belőlük kollektív katedrális.

Ezzel párhuzamosan érezhetően javult az életszínvonal, s az emberek többsége hasonló konklúzióra jutott, mint én: a politika helyett szakmai eredményekkel, sikerekkel kell kompenzálni a veszteséget, ami a nemzetet 1956-ban érte.

Az OSZK-ban a bibliográfiai osztályra kaptam beosztást, ahol egy rövid ideig még *Durzsa Sándor* volt az osztályvezető. Az Akadémiai Könyvtárba való távozta után *Fügedi Péterné* lépett az örökébe. Nagyon gyorsan sikerült beilleszkednem, különösen az osztály fiatalabb munkatársai (*Bánlaky Éva, Petes Maja, Sarkady Zsóka, Papp Zoltán* és a Debrecenből néhány hónap elteltével utánam jött *Iszlai Zoli*) lettek a barátaim. Meg azután: a könyvtár munkatársainak többségét részint az egyetemről, részint onnan ismertem, hogy az OSZK-ban gyakoroltam.

Valamennyi ideig a kurrens csoportban tevékenykedtem, majd átkerültem a retrospektív csoporthoz, amely a nemzeti bibliográfia 1960-ig szóló kumulációját gondozta. *Kozocsa Sándorral* kerültem egy szobába, aki sokat mesélt nekem a múltról és a jelenről. Csodáltam aktivitását és rugalmasságát. Amikor reggel bejött, megigazította a propellernyakkendőjét, majd délig, legkülönfélébb kapcsolatait ápolandó,

lebonyolította telefonjait, mégpedig egy előre elkészített jegyzék alapján.

Igazi bibliográfus azonban mégsem lett belőlem. *Sebestyén Géza* ugyanis, akinek karrierje azokban az években volt felmenőben, debreceni tapasztalataimban bízva mindinkább tervező-konceptcionális munkákat osztott rám. Az 1945 és 1960 közötti és a Horthy-rendszert felölőlelő nemzeti bibliográfiai kumuláció szerkesztésével kapcsolatban különféle számításokat végeztetett velem, s egy sor munkaszervezési kérdésben szekundánsként vett igénybe. Kooperációnknak az lett a következménye, hogy a két bibliográfiai kumuláció munkatársai átkerültek a Pollack Mihály téri épület dísztermébe. Ezáltal a Széchényi Könyvtár ugyan elvesztette az egyetlen olyan terét, ahol nagyobb rendezvényeket lehetett tartani, de a munkatársak elhelyezési körülményei jócskán megjavultak.

V.: *Gondoltad volna akkor, hogy a Horthy-korszak nemzeti bibliográfiája harminc év múlva még mindig egy „work in progress” lesz?*

F.: Hát erre akkor nem illett volna gondolni. Mindenesetre a tervező-konceptcionális munkák fogytán nem is akartam a bibliográfiai osztályon maradni, nehogy úgy nézzen ki, hogy ott bármiféle karrierre vágyom. A szóban forgó bibliográfiai vállalkozások jó kezekben voltak: *Fügedi Péterné* és *Komjáthy Miklósné* „szakmai életét” tette fel rájuk. Ezért megkértem *Sebestyén Gézát*, helyezzen máshová.

Így kerültem át 1960 legelején a KMK-ba, *Sebestyén Géza* intézményi „szíve csücskébe”. Ott is a dokumentációs osztályra, amelynek vezetője *Lázár Péter*, a hazai könyvtár- és tájékoztatásügy számomra mindmáig legtalányosabb egyénisége volt. *Bóday Pál* szerepelt a helyetteseként. *Lázár Pétert* előadóként, *Bóday Pált* pedig csere-tanárségdként már az egyetemről ismertem.

V.: *Miben állt és áll Lázár Péter talányossága?*

F.: Hát ha én azt tudnám. Ma is definiálhatatlan számomra, bár rengeteg saját élményem és hallomásom is van róla. Valószínűleg ő a „nagy magányos”, még ha pályafutásában olyannyi is a vibrálás és a mozgás. Én – tudásán és tájékozottságán túlmenőleg – azért is tisztetem, mert ő volt az, aki tizenhat évnyi minisztériumi szolgálat után meghívott az OMK élére. Ezáltal szakemberként kelhettem el a „piacon”, s nem pedig ejtőernyősként szálltam alá valahová, mint más minisztériumi csinovnyikok. Szóval: Lázárnak szakmai öné-

zetem reneszánszát köszönhetem. S ez – ahogy mondani szokták – nem semmi, elvtársak.

Az osztályon a könyvtártudományi dokumentációt négyen csinálták. *Bóday Pálon* kívül *Bassola Zoltán*, a volt kultusz-államtitkár, *Papp Sámuel*, a még japánul is tudó nyelvzseni és *Molnár Ágnes*, akit, akárcsak az előző három kollégát, szintén művelt és kedves emberként tisztelhettem. Ötödiknek csatlakoztam hozzájuk jómagam, aki a revíziót, az osztályozást és a címléírások kiadvánnyá szerkesztését végeztem. Ez a kiadvány volt a mai *Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom* (KDSZ) elődje, akkor még csak szignáletikus bibliográfia.

Az osztályhoz tartozott a könyvtártudományi szakkönyvtár; *Simon Anna Mária* állt az élén. Őt követte *Pethes Iván*. Ma már mindketten néhaiak. A folyóiratok kezelése *Luhn Erzsébet* tiszte volt, aki németes rendszeretével és a főnökök irányában is gyakorolt módszerességével nem egyszer tette próbára *Lázár Péter* érzékeny idegrendszerét.

Ezen az osztályon találkoztam ismét *Mezey Lászlóval*, korábbi egyetemi előadónkkal, akinek a *Flekkes históriákban* próbáltam emléket állítani – kicsit gonoszkozóan. Az adminisztratív feladatokat később *Ónódy Miklósné* és *Wiesinger Pirokska*, későbbi második feleségem látta el.

Azon kívül, hogy a KDSZ-öt szerkesztettem, igazán nagyon sok mindent csináltam az alatt a bő egy év alatt, amíg a dokumentációs osztályon szolgáltam. Így többek között – *Lázár* hadsegédeként – részt vettem a könyvtártudományi kutatási konferencia előkészítésében, ami tetemes mennyiségű elemző, bibliográfiai és szerkesztő munkát kívánt. Feladatom volt a Külföldi könyvtári szakirodalom c. sorozat lektorálása-végszerkesztése is. Ha jól emlékszem, 4–5 kötete került ki a kezem alól. (Csak megjegyzem, akkoriban még az ilyesmi munkálatokat a közreműködő nevének feltüntetése nélkül kellett végezni.)

A „szent lehetetlenség” címszava alá tartozik az a sok tervezet, amelyet a bibliográfiakészítési koordináció megújításának érdekében dolgoztam ki, ám a főhatóság tetszését egyik tervezetem se nyerte el. Azóta se lett a dologból semmi, s immár nem is lehet.

A dokumentációs osztályon töltött egy év alatt végül az oktatásba kóstoltam bele. A bibliográfia tárgyat oktattam a főiskolát más szakon végzetek képesítési tanfolyamán.

V.: *Ne haragudj, hogy félbeszakítlak. Mondtad az oktatást. Láthatólag oktatásra, tanításra*

termettél, azután mégse oktattál szinte soha. Mi ennek az oka?

F.: Nem, én nem vagyok oktató típus. Én beszélgetve-vitkozva szerettem művelni a szakmát. Ha azonban ki kell állni valahová és prelegálni kell, elfog a „hosszútávfutók magányossága”, és nem voltam sikeres. Alig egy-két olyan előadásomra emlékszem vissza, amely után „jól éreztem” magam. Ilyen volt pl. a negyedik könyvtáros konferenciát megelőző szombathelyi MKE-vándorgyűlésen tartott előadásom. Egyébként a legtöbb oktatói-előadói szereplésem után csak viszolygás volt az osztályrészem, így ama fél évig tartó egyetemi előadássorozat után is, amelybe *Kiss István* „ugratott be”, holott ha hirtelen nem hagy ki az önkritikám, biztosan elutasítom az ajánlatát.

Tulajdonképpen a furor pedagogicus is hiányzik belőlem. Vizsgáztatni még kevésbé szerettem, mint előadni. Amikor ezt néhány évi erőködés után véglegesen diagnosztizáltam magamban, még a könyvtáros szaktanfolyami vizsgaelnöki szereplésemről is lemondtam, bár az általános szokás szerint erre nekem „előjogom” volt, hiszen a Művelődésügyi, majd Kulturális Minisztériumban a könyvtárosképzéssel nekem kellett foglalkoznom.

E kitérő után hadd zökkenjek vissza az idő kerékvágásába, 1961 kora tavaszán *Jóború Magda*, az OSZK főigazgatója hivatott. Mondta, hogy vissza szeretnék állítani az igazgatási csoportot, s engem szemeltek ki a vezetésére. S mert „megtetszettünk egymásnak”, a szándékból csakhamar valóság lett.

Bemelegítésként a szakszervezet által kezdeményezett önfényképezési akció adathalmazának feldolgozásába cseppentem bele. Az adat-

halmaz óriási volt, ám túlnyomórészt teljesen összehasonlíthatatlan adatokat tartalmazott.

Amit ebből az akcióból hasznosítani lehetett, azt én hasznosítottam. Mindenekelőtt az OSZK működési és szervezeti szabályzatát átlítottam össze belőle. Aztán két nagyszabású munkaszervezési felülvizsgálatot menedzseltem. Az egyiket a gyarapítási osztályon, a másikat a hírlaptárban. Egyiknek sem lett valami nagy látszatja. Hogy miért? Részint a munkatársak passzív ellenállása miatt. Részint pedig – s erre *Pajkossy György* figyelmeztetett – amiatt, hogy a technológiai megújulás technikai fejlesztést feltételezett, annak pedig még nem jött el az ideje. Magyarországon a munkaerő volt a legolcsóbb.

*Pajkossy György*ről jut az eszembe, hogy a vezetői üléseken én voltam a jegyzőkönyvvezető, pontosabban: én készítettem el az értekezleten írt feljegyzések alapján az emlékeztetőket. Jóború ki nem állhatta – hála istennek – a hosszú lére eresztett hivatalos irományt.

Maguk az értekezletek is rendszerint röviddek voltak. Jóború keményen tartotta kézben őket. Szerette a velős javaslatokat. Ezek többnyire a rendkívül logikusan és villámgyorsan gondolkodó *Pajkossy György*től származtak. *Sebestyén Géza* gyakran neheztelt is Jóborúra, hogy túlnyomóan „Pajkossy párti” volt. Később ellentétek még jobban kiéleződtek, de akkor én már régen a könyvtárosztályon dolgoztam.

Hetente egyszer, hétfőn, referálnom kellett Jóborúnál. Ezek az alkalmak legfeljebb másfél-két órát vettek igénybe. Én elmondtam, mi volt, ő döntött, majd közölte velem, mi a teendő. Aztán mehettem. Egy hétig felém se nézett. Mit mondjak? Nekem tetszett ez a hűvös, korrekt és határozott vezetési stílus. A bizalmat éreztem benne.

Dolgom az eddig említetteken kívül is bőven akadt. Így pl. két elmaradt éves jelentést kellett megírnom, ami OSZK relációban nem volt olyan semmiség. Aztán *Sebestyén Géza* is ellátott különféle feladatokkal. Emlékszem, sokat kinlódtunk a könyvtár várbeli funkciórendszerének megfogalmazásával, amelynek minisztériumba felterjesztett változatait sorra rendre visszaküldték. Hol *Láng Imre*, hol *Kondor Istvánné*, hol pedig *Bíró Vera*. Különösen a „magas szintű közművelődési feladatokkal” kapcsolatos részek váltották ki a főhatóság rosszállásait. Csiki-csuki volt ez a javából.

Mindazonáltal vidáman éltem. Egyetlen munka- és volt évfolyamtársammal, a drága-jo

Falta Rosemarie-val, időnként Jóború titkár-nőjével, *Tomits Ottília*val és *Szücs Ilá*val, aki Sebestyén titkár-nője volt, nagyokat vidultunk. Ennek alapján Gyurka nevű nevelt fiam azt nyilatkoztatta ki egyszer az osztály előtt, hogy az én apám egy nevetgélős-beszélgetős helyen dolgozik, és néha telefonál. Képzeltetik, hogy ezután milyen volt az iskolai renomé-m abban a korban, amikor minden gyerek apja keményen építette a szocializmust, én meg csak nevetgéltem-beszélgettem.

Száz szó-k is egy a vége: azokban az években az OSZK-ban és a KMK-ban felettebb jó és megtisztelő volt dolgozni. Nagy volt a szakmai pezsgés, amely fölött *Sebestyén Géza* és *Sallai István* karizmatikussága ragyogott. Az ember egy Könyvtárország polgárának érezhette magát, amely vonzotta a tehetségeket. Köztük az 1956-ban megpróbáltakat is. Itt az elért politikai tőkét – tisztességes árfolyamon, akarom mondani: serény munkával – könyvtárilag és könyvtárügyileg lehetett kamatoztatni.

Ekkor kezdtem el publikálni. A *Dezsényi Béla* által szerkesztett *Magyar Könyvszemlé*-be. Ennél is fontosabb volt számomra, hogy – részben felújulásuk, részben bővülésük révén – kialakult a baráti köröm, s feledhetetlen vigasságokat éltem meg vele. Nagyon sokszor találkoztunk, házibulikra jártunk egymáshoz. A Bereczky, a Papp, a Fodor, a Kiss, a Sente, a Gerő házaspár adott akkoriban „fogadásokat”. Én is csakhamar, 1960, nem is, hanem 1961 végén megnősültem, s így ez a Szamuely utcai lakás is találkozási szintérré vált.

V.: *Örülök, hogy más se tudja házassulásának pontos dátumát.*

F.: Most nem erről van szó, hanem arról, hogy ez a baráti társaság hosszú ideig fennmaradt, sőt kibővült, például Iszlaiékkal, Urosevicsékkal, Katsányiékkal, Horváth Tiborékkal, Verseghiékkal meg másokkal is, és a vigasságokon kívül informális szakmai fórumként szolgált.

A kezdetben felettebb duhaj mulatozások, kivilágos-kivirradtig táncolások lassan-lassan polgári vacsorákká szelidültek, és megritkultak. Az utolsó, még szilaj buli itt esett meg, negyvenedik születésnapomon. A lemezjátsszó újra és újra a Trombitás Frédit forgatta talp alá. Mostanában főleg *Papp István* fáradozik azon, hogy ne csak a szakmában maradjunk közel egymáshoz, hanem az emberségben és a barátságban is.

V.: *Tibor, debreceni lakás-mizériádból pitto-*

reszk képet festettél nekünk, pesti szállásaidról viszont nem mondtál semmit.

F.: Erről alig van mit mondanom, hiszen 1961 vége, házasságkötésem óta itt élek a Szamuely utcában. Amikor feljöttem Pestre, a Wekerle-telepen laktam, apám unokanővéré-nél, aki Rucska bácsinak, a csepeli olvasztár-nak volt a felesége. 1956 után elhagyta őket nevelt fiúk, ezért akadt náluk számomra hely. E tisztességes szakmunkáscsalád a rokoni kapcsolaton túlmenően is kedvező volt számomra, mert egyrészt szabad voltam, másrészt Ilonka né-ném törődött is velem: szombaton és vasárnap főzött rám, „tisztaban” tartott. És: volt kitől pénzt kölcsönkérnem, amikor a debreceniek-hez hasonló kalandozásaim következtében lik-viditási válságba kerültem. Ne feledjétek: megnősülésemig még volt majdnem két és fél évem, s folytatódott „boldogult úrfikorom”, amely korántsem volt mindig kapcsolatban a könyvtárüggyel. Ám mindennek jobb lesz „sub rosa” maradnia.

B.: *Ha olyan jól érezted magad a nemzeti könyvtárban, miért mentél el nem egészen három év után?*

F.: Mert: próba, szerencse. Bennem mindig volt némi fatalizmus, kalandorság, lézengő ritterség. Úgy gondoltam, minden előttem megnyíló ajtón be kell menni, de mindig otthagyni egyik sarkamat az ajtó és küszöb között, nehogy az ajtót rázárják. Hát ezért.

B.: *Mégis, meséld el, hogyan esett meg ez a „mennybemenetel”, hiszen addigra már – el kell ismernem – igencsak polgárian viselkedtél.*

F.: A dolog háttérében az állt, hogy *Faragó Lászlóné*, aki a könyvtárosztály korábbi vezetőjével, a dirnix-mirnix nyugdíjba küldött *Szekeres Pállal* nagyon szoros szakmai kapcsolatban volt, felettebb nehezen viselte el új közvetlen főnökét, *Láng Imrét*. Mindenképpen szeretett volna kijönni abból a szürke házból. Valószínűleg ő „dobta be” a nevemet.

Én, amikor *Láng Imre* behivatott a miniszteriumba, azt hittem, hogy a sok telefoni kapcsolat után velem mint az OSZK igazgatási csoportvezetőjével akar személyesen megismerkedni. S mert én a Szalay utcai házban soha nem jártam, még a térképet is meg kellett néz-nem, miként juthatok oda.

Láng Imre, a könyvtárosztály helyettes vezetője szívélyesen fogadott, miközben jómagam arra törekedtem, hogy lássa: nem érdemte-nül vagyok igazgatási csoportvezető. Már korábban megemlítettem, hogy *Láng Imre* fülé-ben az maradt meg: könyvtárügyi áttekintéssel

rendelkezem, amit fontosnak tartok posztom ellátása szempontjából. Láng aztán mondta, jöhetnék ide. Így zupáltam be, s ezt – miért tagadnám – megtisztelésnek éreztem.

B. : Aztán, ha jól emlékszem, szívtad is a fogadat.

F. : Szívtam, persze. Most azonban még nem erről akarok beszélni.

B. : Hát miről?

F. : A magyar könyvtárügy azon előnyeiről és hátrányairól, amelyek egyfelől lehetővé tették számomra az állás kínálat elfogadását, másfelől etikailag meg is követelték, hogy odamenjek.

Az ügy előnyeit már Debrecenben megtagasztaltam. Remélem, ez jól kitetszik az ottani éveimről vallottakból. Ezek az előnyök a következők voltak: az ügy, ha ők is úgy akarják, befogadja az értelmes és tisztességes embereket, illetve hogy ebben az ügyben hosszú ideig nem lehet kóklерkedni, csak az ideológiai lözöngökből benne megélni. Ennél fogva a könyvtárügyben tekintélyes mennyiségű szürke állomány koncentrálódott, s ezt nem csak kell, hanem lehet is hasznosítani.

A közvetlen élményeken túlmenően az ügy általános fejlődése is megerősítette vélekedésemet. Hiszen az ún. fordulat évét követő kapitális baklövések (pl. a történeti gyűjtemények szétszórása, a végletes irodalmi „rosta”, a könyvtári szolgáltatóhelyek „tűlszaporítása”) után már az ötvenes évek első harmadában is mindinkább érvényesülni kezdtek a józan szakmai belátások, ha nem is annyira, mint kellett volna (pl. a tudományos és szakkönyvtárügy nem adekvát kezelése). Ez nem mehe-

tett volna végbe anélkül, hogy a *Mátrai László* aposztrofálta „szarvas elvtársak” ne kezdtek volna hajlani a szakmai „jó szóra”. S ebből a „jó szavakat” suttogásból *Mátrai László* ugyanúgy nem maradt ki, mint *Kovács Máté*, akit Mátrai egyébként – enyhén szólva – nem szeretett és nem becsült. Ez csak extrém példa arra nézve, hogy a könyvtárügyi irányításnak milyen széles szakmai bázisa volt.

Az ügy hátrányait főleg KMK-beli értesüléseim nyomán fogalmaztam meg magamban. Ezek a következők: igazában nincs bizalom a könyvtárügy iránt, éppen az előnyeiből következően. Az ügy ideológiailag nem eléggé megbízható. Ezek – úgymond – arra törekszenek, hogy, mint már korábban említettem, a „soronlevő feladatok” nevelő hatása helyett gróf Tolsztoj Leó nevelő hatását pertraktálják. S ennek megfelelően: jobb, hatásosabb a népművelés. Kerül, amibe kerül. Gondoltam, hogy a minisztériumi pozícióból talán nem lehetetlen a könyvtárügy ellátottságán is valamit segíteni. S ezt a mind konszolidáltabb Kádár-rendszer továbbalakulási trendje is – mintegy – valószínűsítette.

B. : Mindebben van egy jó adag naivitás, akárhogy nézzük. Ezt nem vádloán mondom, hiszen ki ilyen, ki olyan mértékig, mindannyian osztoztunk benne. Nemzedéki délibáb volt ez. Am ahhoz képest, hogy korábban délibáb se volt, mégis valami. Különösen, ha akkor még nem tudtuk, hogy mindez hova vezet.

F. : Ebben is, mint annyi másban, öreg harcos, egyetértünk. Jaj, hol is kezdjem, minisztériumi „tizenhat éveimet”? Talán ott, hogy a vidéki kiszállások autóba szállási koreográfiájában képzett fel bennem legelőször: ki számít és ki nem. Egy szó magyarázat sem kellett hozzá.

V. : Hogyhogy?

F. : Úgy, hogy aki a város nem előkelő negyedeiben szállt be elsőként-másodikként a kiszállási autóba, az volt a körülakó, a perioikosz. Debrecenben, amikor ezt az elméletemet kidolgoztam, magam sem hittem, hogy topográfiailag is ilyen telitalálat lesz belőle. Aki, mondjuk, harmadikként jött valamelyik új lakótelepről, az volt általában a másodlagos némenklatúrás. Már nem az igazi. Aki végül a város legjobb negyedeiben, az volt az eredeti némenklatúra tagja, a fordulat évének letéteményese. Legalábbis annak a neje, bizonyítékául a szentei mondásnak, hogy akkor „a fiúk elmentek a belügybe, a lányok a kultúrába”. Hadd ne kelljen mondanom, hogy aki a mi-

nisztériumban valamennyire is „hatalmon volt”, az negyediként szállt be az autóba.

V.: *Felettebb érzékletesen és láttatóan fogalmazol.*

F.: Azt ne higgyétek azonban, hogy a perioikosz-tudattal rendelkező szakférfit vagy szaknő emiatt háborgott volna. Eleve elrendelésnek vette. Talán még büszke is volt rá, hogy milyen finom főnökei vannak, akik, ha az ember politikai-ideológiai főbűnt nem követett el, valóban jóindulatúak voltak iránta, megbecsülték munkáját. Hihető volt, hogy kizárólagos szakmai keretekben mozognak.

B.: *Azt mondd, hogy a minisztériumba kerülésed után mégis miért szívtad a fogadat?*

F.: Azt főleg Láng Imre számlájára lehet írni, akivel képtelen voltam, bár mindent megtettem érdekében, egyazon menetelési ritmussal felvenni, holott ő is csak másodlagos nómenklatúrás volt, talán még az sem.

B.: *Odakerülésed után főként a gyűjtőkori kooperációval kapcsolatos munkálatok sodrában találoztunk hivatalosan.*

F.: Igen, igen, hiszen engem Láng mellé osztottak be. Én voltam neki, ahogy Szentmihályi János, a Te akkori főnököd arányosan mondogatta, az egyik alzsarnoka. A másik Mártyán Gyula volt, akit nálamnál is jobban cikizett. El is ment hamarosan, s Papp István jött a helyébe, ráadásul ugyanonnan, ahonnan korábban én, az OSZK igazgatási osztályáról.

A gyűjtőkori munkálatokkal szakmailag teljes mértékben egyetértettem, minthogy a hazai tudományos és szakkönyvtárakban nem egyszer valóban tücsköt-bogarat gyűjtöttek, anélkül, hogy tudták volna: minek és kinek. Ennek megfelelően szívvel-lélekkel fogtam az akció előkészítésébe, s csak lassan eszméltem rá, hogy a Bruszilov-offenzívára emlékeztető frontális támadásunk óhatatlanul kifulladás.

Láng Imrének az volt az álláspontja, hogy minél több könyvtárat kell a gyűjtőkori munkamegosztásba bevonni. Ezen akaszkodtunk először össze. Mondta a Láng: – No, akkor az országos paradicsom-könyvtár a kecskeméti Mezőgazdasági Kutatóintézet könyvtára lesz. Erre én: – De mi lesz, ha ott áttérnek a görög-dinnyére?

Erről ui. holmi szerelmi kapcsolat folytán biztos tudomást szereztem. Hát ezen aztán jól összekülönböztünk, s ment minden a régiben, míg csak meg nem untam. Meg akartam „pattanni”. Megint csak Durzsa Sándor volt az, aki segíteni szeretett volna rajtam, és „beduruzolt” Rózsa György fülébe. Targyaltam is ve-

le, természetesen osztályvezetőmet, Kondor Istvánnét korrektül tájékoztatva. Ő azonban nem engedett el s a soron következő személyi mozgást felhasználva – Bíró Vera jóváhagyásával – átvitt a közművelődési könyvtári csoportba, mégpedig csoportvezetőnek. Le kell szögezmem, hogy mihelyst kikerültem Láng Imre hatásköréből, rendkívül szívélyes lett a viszonyunk. Soha nem „lőtt utánam”.

B.: *És Bíró Veráról meg Kondor Istvánnéról mit tudnál mondani, miként rájuk visszaemlékezni?*

F.: Bíró Vera bámulatosan okos nő volt, s remélem, mindmáig jó egészségben él. S ráadásul felettebb női nő. Okossága és női nőisége révén az egész főosztályt az ujjja köré tudta csavarni. Óriási alakításaira emlékszem: időnként sérelmi politikát folytatott, máskor elméletét csillogtatta, s ha úgy látta jónak, lebilincselő kedvességét. Szemeinek villámlásai, ajkának néma mozgásai külön tanulmányokra méltók. Ha az akkori államot paternalistának mondjuk, ő a maternalista főosztályt valósította meg. Ráadásul ő jóval tehetségesebb volt az átlagnál. Igazán kár, hogy hamis premisszák szolgálatába szegődött. Habent sua fata...

Kondor Istvánnéval sem volt soha semmi lényeges bajom: én elfogadtam őt főnökömül, ő meg elhitte rólam, hogy jószándékú és hozzáértő szakember vagyok. Legnehezebb esetünk ideológiai jellegűek voltak. Ő hűségesebb volt, én meg, anélkül, hogy mindig tudatában lettem volna, az ügyeket-dolgokat lehetőleg dezideologizáló. Ha áttételes, szakmai „bőrbe” bújtatott dezideologizálásokról volt szó, legtöbbször meg lehetett őt győzni. De ha nem, lágy természete ellenére megmerevítette magát. Így pl. az Istennek sem tudtam elérni nála, hogy az 1973. évi szakfelügyeleti utasításból kimaradjon az ideológiai szakfelügyelő. Az Istennek sem.

Még mielőtt áttérnék közművelődési könyvtári ténykedésekre, hadd szóljak azokról a team-munkákról, amelyekben érdemben vehettem részt. 1968: az OKDT békéscsabai ülésének előkészítése, amely a közművelődési könyvtárügy új vágányokra való átállítását volt hivatva „kivívni”. 1970: a III. országos könyvtárügyi konferencia és a népművelési konferencia sokféle elő- és utómunkálata. 1972: a Szakmai irányelvek a tanácsi közművelődési könyvtárak fejlesztéséhez és a nemzetiségek könyvtári ellátásával kapcsolatos irányelvek – nem véletlenül mondom így – világra bábáskodása, részvétel az IFLA budapesti

konferenciájának megrendezésében. 1973: a szakfelügyelet újjászervezése. 1974: közreműködés az ún. közművelődési párhatározat előtti vizsgálatokban, felmérésekben. 1976: a könyvtárügyi tvr.-t megújító bizottságban való részvétel, a közművelődési törvénnyel kapcsolatos könyvtárosztályi feladatok, a könyvtárosképző szaktanfolyamot végzetek főiskolai államvizsgáját lehetővé tevő utasítás kiadása. 1978: az új könyvtári tvr. végrehajtási rendeletek megjelenése.

V. : Tekintélyes sorozat.

F. : Szó, ami szó: nem lazsáltam. Ezen felül még sokféle mellék munkát – referálást, szemlélést, cikk- és kritikairást – is vállalnom kellett, mivel a minisztériumi fizetések igencsak alacsonyok voltak. Egy-egy megyei könyvtár-igazgató 2–3 ezer forinttal keresett többet nálunk. Viszont e tevékenységnek megvolt az a haszna, hogy nem estem ki a szakmából, amely éppen azokban az években kezdett informatizálódni.

B. : Mondhatnál példát arra, hogy milyenek is voltak azok a team-munkák?

F. : Hát jó. A III. országos könyvtárügyi konferencia után elhatározottam, hogy meg kell újítani az 1956. évi könyvtári tvr.-t. Neki-fogtunk. E munkálatokban *Kondor Istvánné* irányításával *Zircz Péter* (*Láng Imre* utóda az osztályvezetőhelyettesi székben), *B. Nagy Erő* (ő meg az időközben KMK igazgatóvá avansált *Papp István* utóda volt) és *Papp István* vett részt jómagamon kívül.

A különféle szabályozandó kérdéseket illetően mindenki javaslatokat készített, majd azokat nagy szakmai veszekedések közepette összedolgoztuk. A tervezeteket ezt követően szűkebb-szélesebb szakértői csoportok körében vitattuk meg. Meg kellett hozzájuk szerezni a minisztériumi hierarchia szentesítéseit is. Ezt a folyamatot jó néhányszor meg kellett ismételn, míg előállt a jogszabály szakmailag elfogadott szövege. Jöttek a jogászok, s a velük való késhegyig menő viták. Aztán következett a tárcaegyeztetés. Gyakorlatilag az ország összes főhivatalával, hiszen könyvtár mindenütt működik. Megérkeztek a válaszok, szinte mindegyikben egymásnak homlokegyenest el-entmondó, általában kekeckedő észrevételekkel. Hosszan tartott, amíg aztán konszenzusra lehetett jutni minden illetékessel.

A két jogszabályt – az alapként szolgáló tvr.-t és a hozzá csatlakozó minisztertanácsi rendeletet – 1976-ban végül is sikerült kiadni. Kondorné úgy tájékoztatott bennünket,

hogy az Elnöki Tanácsban még maga *Kádár János* is korszerűnek tartotta munkánk gyümölcsét, és elfogadása mellett voksolt.

Én és *Papp István* az egész folyamat alatt bizonyos értelemben ellenzékben voltunk. Mi a 93 ezer négyzetkilométeres országhoz jobban illő, egyszerűbb jogszabályt szerettünk volna, de mindig leszavaztattunk. Mondogattam kollégáim bosszantására: egy ilyen jogszabály még a Szovjetunió számára is sok lenne. S nekem lett igazam: már a IV. országos könyvtárügyi konferencia előtt be kellett vallani, hogy az alapjogszabályok végrehajtása lehetetlen.

A könyvtárügyi jogszabályok készülésével párhuzamosan, bizonyos vonatkozásban ellenünk irányulóan folyt az OSZIR, az Országos Szakmai Információs Rendszer „megálmodása”. Az OMFB azonban megsejtette, hogy egy ilyen monstre-rendszer kodifikálására a magyarországi körülmények közepette már nincs lehetőség, s abbahagyta az egészet. A rendszer fő prófétájának, *Dúzs János*nak legnagyobb bánatára.

Mindaz, amit elmeséltem, legalább három évig tartott. Olyan volt ez, mint a búvópatak: hol a felszínen folyt, hol meg a mélyben. És olyan is, mint *Petőfi Tiszája*: hol békésen csordogált, hol meg áradást okozott. Nem csak erőfeszítést követelt, hanem rengeteg alázatot is.

V. : Ideje volna visszatérni a közművelődési könyvtári csoportvezetőséghez.

F. : Csakugyan. A csoportban a kezdetekkor *Verséghy György* (ma az Állami Gorkij Könyvtár főigazgatóhelyettese) és *Petrovay István* (ma törökországi konzul) dolgozott. Az iskolai és gyermekkönyvtárügy gondozását illetően *N. Rácz Aranka* is, aki az OKDT titkára volt, az elnöki tisztet ellátó *Kovács Máté* jobbkéz. Valóban az, mert a testület élt, hatott és alkotott. Nem is rosszul.

Hogy formálisan a csoportba tartozott-e *Gerő Gyula*, már nem tudom. Mindenesetre szerkesztői tiszte mellett volt valamiféle mellékállása a könyvtárosztályon, s velünk szorosan kooperált. Én – s ezt tessék komolyan venni – egy intézményt tiszteltem benne. Több olyan akciót kezdeményezett és menedzsel, amelynek sok ezer négyzetméternyi közművelődési könyvtári tér köszönhető (felszabadulási emlékkönyvtári pályázat, száz falu, száz könyvtár mozgalom stb.). Mindig szinte a semmiből indult ki, ám találékonyásával, szorgalmával, állhatatosságával mindig remek eredményeket produkált. Nagyon fájjalom, hogy tevékenység-

gét mindvégig csak – legfeljebb – tessék-lássék módon honorálták.

Az „alapító munkatársakat” a csoportban később *Mitru Ibolya* és *Dán Krisztina* váltotta fel. Még egy ideig csoportalakzatban dolgoztunk, aztán már anélkül. Én minisztériumi tanácsosként folytattam tevékenységemet, ugyanazt, amit korábban.

Amikor a közművelődési könyvtárakkal kezdtem foglalkozni, a megyei könyvtárigazgatókat már jól ismertem. Összességükben jó és elkötelezett szakembereknek tartottam őket. Kivétel – persze – volt: néhány „átmeneti” igazgató (Szolnok és Nyiregyháza) és néhány gyengécske igazgató (Szekszárd, Kecskemét, Pécs, Pest megyei könyvtár). Ezek idővel leváltódtak.

Újsütetű csoportvezetőként mindjárt jól felültem. A Tolna megyei felülvizsgálatot kellett lezárnom, egy olyan akciót, amelynek sem előkészítésében, sem lebonyolításában nem vettem részt. A jelentést író brigádvezető a pécsi *Szöllősy Kálmán* volt, s a jelentést részünkről *Petrovay Istvánnak* kellett volna lektorálnia. Ő, már nagyon unván a minisztériumi munkát, szöszmötölt is a jelentésben, de felületesen. Én ezt a jelentést ennek ellenére rendben lévőnek találtam, és semmitől sem tartva utaztam el Szekszárdra.

Már a záróértekezlet előtt felfigyeltem arra, hogy a helyiek egy csomó statisztikát meg egyéb dokumentumokat hordanak fel a megyei elnökhelyettes, Gugyi elvtárs asztalára. Nem tudtam mire vélni a dolgot. Csakhamar megtudtam, mi a baj. Volt a jelentésben egy ominózus mondat, nevezetesen, hogy Szekszárd ma is olyan álmos kisváros, mint korábban volt. Nesze neked álmodás. A helyiek ránküzdítették az összes olyan fellelhető statisztikai adatot, amely arról tanúskodott, hogy a város mennyit fejlődött. A zsilipeket nem lehetett lezárni. Az értekezlet úgy ért véget, hogy szó sem esett a jelentésünkről. Akkor megtanultam, egy jelentés mindent elmondhat, de azt ne tegye irányosan.

Első közművelődési könyvtári időszakomban rengeteget utaztam: igyekeztem minél több könyvtárat színről-színre megismerni, főként a megyei és a városi könyvtárakat. Vonatos és autós szindbádkodásom során főként *Sallai István* és *Szente Ferenc* vezetett be a közművelődési könyvtári csalafintaságokba, s fokozatosan alakult ki az a meggyőződésünk, hogy újítani kellene a tanácsai könyvtárügyben, mert akkoriban – amint azt Szilágyi Tibor

megfogalmazta – voltak községi falusi könyvtárak, városi falusi könyvtárak és megyei falusi könyvtárak.

Ezek az óg-mógások vezettek el 1968-ban az OKDT békéscsabai üléséhez, amelyre *Sallai István* egy merész anyagot, igazából egy pamfletet készített arról, hogy miként is áll a hazai közművelődési könyvtárügy. Iszonyatos ribilíó lett, amit – fülem hallatára – *Vértes György*, az Országgyűlési Könyvtár igazgatója és vasikalapos bolsevik, úgy kommentált *Biró Verának* és *Kondornénak*, hogy: „Mit akarnak ezek, csak nem a Duna jegén való királyválasztást”.

A Kovács Máté-émlékkönyvben elmondtam, hogy mi lett *Sallai* anyagának további sorsa, illetve alakulásában milyen csetlő-botló szerepem volt. Ám az anyag, bármekkora tortúrákon ment is át, a Szakmai irányelvek a tanácsai közművelődési könyvtárak fejlesztéséhez c. dokumentum kiindulása lett, amelyet a tárca 1972-ben mégis elfogadott.

Számomra ezek az irányelvek mindmáig korszerűnek és célravezetőnek tűnnek, bár manapság városcentrikusságát akár támadások is érhetik. De akárhogy is csúrrjük-csavarjuk a dolgot, egy ország közművelődési könyvtárügyének a színvonalát a városi könyvtárak színvonala határozza meg. Amíg csak a minisztériumban dolgoztam, én a városok könyvtárügyét tartottam szem előtt.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a közművelődési-iskolai könyvtárügy alsóbb szintjei iránt göggel viseltetem volna. Csak éppen úgy gondoltam, a harc az ún. A és B típusú könyvtárakban dől el. S a könyvtárpolitika figyelmét emiatt ide kell koncentrálni.

Tehettem ezt annál is inkább, mivel az osztályon az általam kevésbé igényelt könyvtár típusoknak elkötelezett letétéményesei voltak. *N. Rácz Aranka*, később *Dán Krisztina* még bajvívásra is hajlandó lett volna az iskolai és gyermekkönyvtárak érdekében. A falusi könyvtárügyet, már szóltam róla, *Gerő Gyula* istápolta, a szakszervezetit pedig *Verseghi György*, aztán *Juhász Jenő*.

V.: Volt-e még egyéb „szívügyed” is?

F.: Igen, hogyne. Például a nemzetiségek anyanyelvű irodalommal való ellátásának megszervezése. E célból ugyancsak 1972-ben sikerült egy, központi pénzekkel is némileg megtámogatott irányelvet kibocsátani.

Hogy miért volt ez a szívügyem? Azért, mert én éltem nemzetiségi sorban, és mert azt láttam, hogy a posztszocialista államok galád,

sumák és erkölcstelen módon kezelik ezt a kérdést. Pl. a tárca nemzetiségi osztályát valamilyenkor a 60-as évek közepén büntetlenül fel lehetett számolni, sőt vezetőjét, *Gönyei Antalt* ezért még főosztályvezető-helyettesi ranggal is meg lehetett ajándékozni a közművelődési főosztályon.

Aztán, nem utolsósorban a prágai tavasz hatására, mégiscsak vissza kellett állítani a nemzetiségi osztályt, a pártnak mégiscsak foglalkoznia kellett a nemzetiségi kérdéssel. Az irányelvek megszületéséhez ez adott hátszelet. Az ellátás lehetséges mikéntjét először egy tanulmányában a boldogult *B. Nagy Ernő* fogalmazta meg. Ezen a nyomon haladtunk aztán tovább, mindenekelőtt Sallaival, Szentével és *Urosevics Danilóval* kooperálva.

Ebben az ügyben is rengeteget utaztam, tárgyaltam. Az értetlenség miatt csak igen lassan szökött szárba ez a tevékenység. Hiába lett *Nemzetiségi Új Könyvek*, nem volt nemzetiségi könyv. Hiába jelöltettek ki az alapkönyvtárak, más megyékből nem voltak hajlandók támogatni őket. Néhány tucat világos fejű magyar tisztviselőn kívül tevékenységünket igazában csak a nemzetiségiek azon képviselői értékelték, akik hittek abban, hogy Magyarországon is meg lehet állítani a nemzetiségiék teljes asszimilációját.

V. : És még mire kívánsz visszaemlékezni?

F. : Az oktatással, képzéssel-továbbképzés-

sel kapcsolatos ügykörömrre. Ezt még *Láng Imre* alzsarnokaként oroztam el a magam számára. Indítékom az volt, hogy Láng igen sokat packázott a KMK oktatási osztályának vezetőjével, *Vadász Ferencnével*. Valahogy nem vette be a gyomrom az efféle megaláztatásokat, különösen egy olyan ember esetében nem, aki azért tett egyet és mást a rendszer érdekében, s akit aztán a rendszer jól helyben hagyott. Így szépen-lassan, óvatosan kezdtem Láng és *Vadászné* közé állni, s ölembe pottyant az ügykör.

Természetesen az egyéb képzési formák iránt is érdeklődtem. Az egyetemi képzés korszerűsítését *Kovács Máté* tekintélyét felhasználva próbáltam elérni, de amikor döntés előtt állt a dolog, *Kovács Máté* váratlanul meghalt. Siker volt viszont, hogy a közös népművelő-könyvtáros képzést két szakos könyvtárosképzéssé lehetett fejleszteni a főiskolákon, s e képzés számára viszonylag korszerű tanterveket kimunkáltatni.

A legnagyobb örömöm az volt, hogy a könyvtárosképző szaktanfolyamok végzettjei államvizsga letételével felsőfokú „jogsíhoz” juthattak. Az örömben üröm: én inkább szerettem volna, ha ez a jogsíhoz juttatás egyszakos főiskolai levelező tanulmányok révén valósul meg, s így a könyvtárosok derékhadá valamilyen, a könyvtárügy számára hasznos főiskolai szakképzettségre is szert tett.

V. : Szólj akkor most talán valamit arról, hogy ki mindenkit: minisztert és miniszterhelyettest szolgáltál.

F. : Ezt – az emléktorlódás miatt – hadd hagyjam a negyedik részre, mintegy annak bevezetéseként. Mindössze egy-két flekknyi mondanivalóm lenne róla.

V. : Oké, akkor jöjjön a slusszpoén.

*F. : 1977 körül megindult a könyvtárosztály eróziója. Megszűnt néhány év óta élvezett önálló osztályi státusza is. *Zircz Péter* átment az OSZK főigazgató-helyettesének, *B. Nagy Ernő* a minisztérium titkárságára került. *Kondorné* 1978 közepe táján – magas állami kitüntetéssel – nyugdíjba ment. Igazán öreg bútorként csak én maradtam az osztályon, bár én is majdnem elmentem az OPKM-be. Akkor kért meg *Gönyei Antal*, az új főosztályi alakzat, a közgyűjteményi főosztály vezetője, maradnék még valamiképp a helyemen, amíg az utódlást meg nem oldják. Így lettem mb. osztályvezető. Kereken háromnegyed évre.*

Amikor ebbe az új tisztségbe beléptem, meghalt a feleségem, úgyhogy emberileg elég nehézé vált a helyzetem. Nevelt fiam ugyan

már katonaviselt és önálló egzisztencia lett, de a saját éppen gimnáziumba készült. Ezekon a nehézségeken a könyvtárosztály gárdája nagyon emberien segített át. Ez a gárda – tanúsítja a *Simonyi Imre* Gyulai krétarajzok című kötetébe írt „emléklap” – pedig a következő volt: *Mitru Ibolya, Kapitány Ilona, Sárdy Péter* (abfra!), *Mohor Mari, Kertész Kati, György Erzsébet, Juhász Jenő*.

Rövid időmben még megcsináltam az 1976. évi könyvtárügyi alapszabályok kulturális minisztériumi végrehajtási utasítását (ezt sem lehetett végrehajtani), és a magam módján hozzájárultam a Magyar Könyvtárosok Egyesületének első demokratikus vezetőségválasztásához.

Az úgy volt, hogy a választást a szokásos módon készítettem elő, bár *Papp István* tájékoztatott róla, mi készül. De olybá vettem a dolgot. Az értekezlet comme il faut indult.

Elhangzott a beszámoló, *Héberger Károly* javaslatot tett az új vezetőségre, az értekezletet vezető *Havasi Zoltán* pedig ragyogva és elegánsan megnyitotta a vitát.

Ám ekkor fellépett *Csúry István*, s jött még több szentségtörő hozzászólás. Felborult a javasolt lista, s így a tervezett Székely-csapat helyett egy vadonatúj Zsidai-csapat választott meg. Nem dicsértek meg érte. *Boros Sándor* miniszterhelyettes csak akkor lett békülékenyebb, amikor Zsidai felkereste, s mintegy kérdőre vonta, hogy ő ugyan miért lenne kevésbé megbízható, mint *Székely Sándor*.

1979. március 15-én az OMK igazgatóhelyettese lettem *Benedek Jenő* felmentésének idejére, majd igazgatóvá léptem elő. Még egyszer hangsúlyozom, hívásra mentem, nem ejtőernyősként...

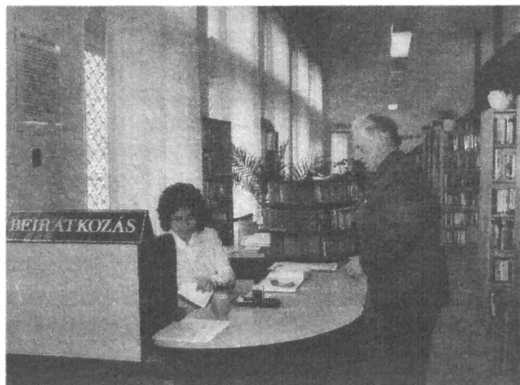
B. : Köszönjük, és még egyszer : folyt. köv.

Bereczky László – Vajda Kornél

Felújított városi könyvtár Cegléden

Különös levelet – levelet és nem meghívót – küldtek a ceglédiek abból az alkalomból, hogy a városi könyvtár felnőtt részlege viszonylag hosszú szünet után újra megnyílt. Különös már maga a műfaj (megnyitást, könyvtár bővítést, megújult épületet stb. rendezvény keretében szokásos ünnepelni, ünnepségre pedig meghívó dukál), különös a megszólítás: „Kedves Könyvbarát”, de különös maga az iromány is, mely szól a következőképpen: „Örömmel értesítjük, hogy hosszú hónapok után 1990. február 13-tól ismét *megnyílik* a városi könyvtár. A kibővített, felújított, korszerűsített felnőttkönyvtár kulturált környezetben nyugodt, kényelmes lehetőséget biztosít a kölcsönzésre, folyóirat-olvasásra, hanglezhallgatásra. Az olvasóteremben gazdag kézikönyvtári állomány áll a továbbtanulók, kutatók rendelkezésére. Bízunk abban, hogy Ön és barátai megtalálják az érdekődésüknek megfelelő dokumentumokat, jól érzik magukat könyvtárunkban és gyakori vendégeink lesznek. *A hivatalos nyitás előtt szeretnénk Önnek is bemutatni a megszépült könyvtárat.* Szeretettel várjuk február 12-én (hétfőn) 16 órakor.”

A rejtélyek sora csak bővül, ha tudjuk, hogy

ilyen levelet kaptak a város vezetői éppúgy, mint a szakma nagyjai és kisebbjei, a sajtó (így a *Könyvtáros* is), a könyvtár olvasói, a város különböző lakói stb. Mert az, hogy megnyitó előtt VIP-es (Very Important Persons, azaz nagyon fontos) személyiségek exkluzív köre külön is megtekintheti az új (megújult stb.) könyvtárat, az természetes. Az, hogy törzsolvasók, könyvtárbarátok, ilyen-olyan szállal az

intézményhez kötődők külön is fogadtatnak, elképzelhető. Hogy azonban *mindenki* egyszerre és együtt látogassa meg „a hivatalos nyitás előtt” a könyvtárat, az nóvum, az noch nie dagewesen. Vajon mi rejlik mögötte?

Családiás ünnepség egy nem családi könyvtárban

Amikor az ünnepségről kérdeztem *Kányi Andrásnét*, a könyvtárigazgatót, arca kipirult, szeme megfényesedett, hangja kiszínesedett: megható, bensőséges, csodálatos volt, a könyvtár összes termei nyitva álltak az érkezők előtt, akik először ugyan maguk is csodálkoztak azon, hogy nincs „rend”, ültetési, álltatási sorrend, piros lepedővel leborított asztal, ünnepi beszéd stb., ám hamarosan beetalálták magukat a helyzetbe. Abba, hogy itt egy tanácsi vezető, ott egy egyházi „méltóság”, amott „egyszerű” olvasók, külön is, összekeveredve is, a VIP-esek csakúgy megkapták az egy pohár borukat, mint mindenki, nem kapták meg viszont a zárt ajtók mögött nekik mindeddig „kijáró” külön konyakot. Zsongás, derűs beszélgetés, ide-oda járkálás, igazi birtokbavétel volt ez a kis ünnepség. Kétszeresen is reméljük, hogy a ceglédiek iskolát csinálnak. Vajh, minél több alkalom lenne megnyitókra, nyitásokra, és vajh az mindenütt ilyen családiasan, a könyvtár közösségi jellegét kidomborítóan, a „legdemokratikusabb” intézményhez ennyire méltóan történnék!

*

Ha már a témánál, a családiasságnál tartotunk, fel is merült a kérdés (nem én vetettem fel), vajon nem elég családias-e a megújult Ceglédi Városi Könyvtár? (A gyermekrészelet akkor még nem láttam, mint tudott, az egy külön, nagyon szép épületben lelt otthonra, jóval a felnőttkönyvtár megújulása előtt, erről a részlegről majd külön, később számolnék be.) Persze, hogy családias, adódott önként a válasz. Annál is inkább az, mivel a struktúrát, könyvtárszerkezetet kialakítók, a könyvtár igazgatója eleve úgy gondolták, a területbővítés révén nyert terek módot adnak arra, hogy az egész Szabadság téri épület az olvasók, és csakis az olvasók kényelmét, igényeit, jó érzését szolgálja. Akik jártak a régi városi könyvtárban, emlékezhetnek a lehetetlen elhelyezésre. A gyönyörű (épp csak a ceglédiek nem

találják annak) főtérre néző, annak egyik leg szebb sarkát elfoglaló épület ugyan harmonikusan illeszkedett a házak sorába, az előtte álló fák kedvesen árnyékolták, ám belül maga volt az olvasói-könyvtárosi pokol. Mint az a bizonyos állatorvosi ló, látható volt a belső berendezésen minden kórság. A hatalmas, sokméteres polcreneteg, amelyre rálátás sem nyílt, hiszen az épület „kolbász formájú” – ahogy az igazgatónő önkritikusan emlegeti –, keskeny és hosszúkás, egyik oldalán hatalmas ablakokkal, amelyeken persze fény a fák miatt nemigen hatol át, a másik oldalán a polcokkal, amelyeknek legfeljebb legalján, alulsó, töredék másfél méterén kutatgathatott az olvasó, vagy kereshetett akrobatikus mutatványok, létratáncoltatás segélyével a könyvtáros a kődbe vesző magasságokban. Nos, a „kolbászforma” maradt, a könyvtár bővítésére úgy kerülhetett sor, hogy a mellette levő boltot elpaterolták, helyiségeit, amelyek épp az addigi könyvtár folytatásába estek, kebelezte be a könyvtár. Lényegében tehát maradt – volna – az adott felállás, legfeljebb plusz százvalahány négyzetméterrel bővült volna a helyiség, arrább araszolhattak volna a rekordmagasságú polcsorok. Ám nem ez történt, hanem – innen a családiasság – egy teljes, radikális átrendeződés. Mielőtt azonban erről szólnék, illendő lenne lezárni a gondolatmenetet. Családiás, de nem családi, nem is kétfedeles könyvtár a ceglédi. Én félnék tőle, mondotta a könyvtárigazgató, magam pedig nyugtatni próbáltam. Az angolszász szakirodalom és az FSZEK vezetői nem Cegléd számára találták fel fedeleiket. Itt, és ez már az én véleményem, kár lenne ilyenféle átrendezést megvalósítani. Az azonban, hogy az olvasók álljanak a középpontban, természetes, és Ceglédén, újabbán, meg is valósult, centrális kérdés volt.

Az új elrendezés

Merthogy a könyvtárosok úgy vélték, az új épület legyen egészen az olvasóké, ne legyen könyvraktár, hanem olvasói-használói terek szép összhangja. Kezükre járt egy közeli faház kiürülése, az, hogy azt is birtokba vehették. Ebből raktár lett, amely ugyan felelte kényelmetlen a munkatársaknak – hiszen némelyiküknek itt kell dolgoznia, nem a szép, immáron derűsen világos (mert a fákat, objektív okokból, nem a könyvtárosok környezetpusztító-világosságáhitó szenvedélye okán kivág-

ták), elegáns, „igazi” könyvtárban, a raktárból kért könyvekért is át kell szaladni, és igaz ugyan, hogy pirinyó a távolság, de azért télen, fagyban vagy sárban ez sem a legkellemebb mulatságok közé tartozó dolog – ám annál praktikusabb, kellemesebb, szívvidítőbb az olvasóknak, akik a java állományt, a leghasználtabb könyveket, dokumentumokat maguk kereshetik ki a polcokról, mindenhez hozzáférhetnek (létra nélkül), és belakhatják mintegy az összes helyiséget (néhány iroda kivételével, ezek azonban a széleken, a perifériákon vannak, odatévedni sem igen tud az olvasó).

A főbejárat az új épületrészbe vezet, itt a ruhatár, innen juthat az olvasó az ellenőrzési, első tájékoztatósi ponthoz, ahol a kölcsönzést is intézheti. Ettől a ponttól azután minden az övé. Először a kölcsönzőhelyiségben találja magát, ahol persze sokan le is blokkolnak. A szokásos szabadpolcos felállásban megtalálható itt minden, amit a ceglédi könyvtár állománya első helyen kínál, és persze itt vannak a katalógusok is, amelyek alapján a raktárból vagy egyebünnen kérni lehet hazavinni való könyvet. Korántsem ettől a részlegtől elzárva, inkább azt harmonikusan, épp hogy csak tagolva, érhető el, mintegy portikuszban sétálva, az olvasóterem. A nagy meglepetés azonban a mindkét helyiség fölött látható igen szép galéria. Ennek szélessége (mert azért mégsem annyira kolbász az a ceglédi kolbász) éppen elegendő ahhoz, hogy csinos zenehallgató és folyóiratolvasó kaphasson rajt helyet, székekkel, asztalokkal, zeneműtári apparátusokkal, hallgatókkal, magnókkal, lemezjátszókkal, miegyébvel.

Ez a galéria valamiképp a könyvtár „csúcsa”. Tudom én, hogyne tudnám, hogy sem a szakirodalom, sem a köznapi könyvtári tapasztalat nem szereti a lépcsőket, a járáskorlátozottakat kirekesztő emelkedőket, ám vannak objektív adottságok. Ezek között az adottságok között egyenesen főnyeremény a galéria. Az, mert helyet ad két igen-igen fontos részlegnek, még hozzá elegáns, előkelő helyet; az, mert nyomát is eltörölte a lehetetlen korábbi polcszörnyetegeknek; az, mert szinte kétszeresére, vagy legalábbis jó harmadával növelte az abszolúte rendelkezésre álló helyet; az, mert tagolta a teret stb.

Nyertek és nem csak vesztek a könyvtárosok is. Kicsinynek nem is nagyon mondható

személyzeti teret az egyik „periférián”, amelyben öltözni-vetkőzni, a bevásárolmányokat elhelyezni, kávéfőzni, melegíteni, valamit harapni lehet – távol az olvasók szemétől, valamint, ugyancsak a periférián, vagyis a könyvtárfolyosó végén, egy-két kisebb irodát.

A haditett(ek)

A Ceglédi Városi Könyvtár immár több mint hatvanöt éves múltra tekinthet vissza. A város első nyilvános könyvtára 1924. november 1-jén nyílt meg a városháza két kis helyiségében. Később más helyre, a mai Kosuth Múzeum épületébe került, majd 1953-ban oda, ahol a felnőtt részleg, tulajdonképpen „a” könyvtár ma is van: a Szabadság téri épületbe. A ceglédi könyvtár még gyorsabban is nőtt, gyarapodott, mint az egyéb könyvtárak, pedig minden könyvtár iszonyúan fogyasztja a helyet, a polcfolyómétert. Cegléd könyvtári állománya azonban országos viszonylatban is párját ritkítja, kevés olyan B típusú könyvtár van, ahol a régi, ám éppen nem elavult, hanem nagyon is szükséges művek oly sokasága található, mint itt. Ez a gyönyörű szenvedély, minden valóban értékes művet megszerezni, fényesen igazolódik mondjuk olyan esetekben, amikor egy-egy tudományos vagy szépirodalmi alapmű drága új kiadásban, fakszimilében, hasonló kiadásban jelenik meg, miután kiderült róla, hogy egyszerűen nélkülözhetetlen. Cegléden nem szükség megvenni, az eredeti példány, az eredeti monográfia vagy regény ott áll a polcokon. (Segített persze ebben a könyvtár imponáló múltja is.) Így vagy úgy, tény, hogy a ceglédi könyvtár többszörösen is kinőtte az újrakezdekort kapott Szabadság téri épületet is. Kirajzottak belőle a fiókkönyvtárak, kirajzott belőle a gyermekkönyvtár, immáron elkerült az anyaépületen kívülre a raktár és a feldolgozóhelyiség is. Vajon nem lett volna-e jobb nem bővíteni, hanem egész egyszerűen új könyvtárápületet építeni? Dehogynem. *Kányi Andrásné*, aki emberemlékezet óta dolgozik mai helyén, ráadásul regisztráló típusú hölgy, feljegyzések, emlékeztetők, tervek sokaságát tudja prezentálni mindenkinek, hogy hol és hányszor került már szóba, iródott le a hivatali papírra egy új könyvtár építésének koncepciója. Az első, véresen komoly terv 1968-ban (!) készült el, ezt szám szerint további négy követte. Szerepelt az ügy mindenféle lehető és lehetetlen helyen, megemlegették a tévé megyei

fórumán is, az eredmény következetesen és tragikusan elmaradt. Elmúltak közben a jó idők, a beruházásérzékletlen, bő esztendőök. Ha akkor nem ment, mehetett volna-e azután? Úgy látszik, csak (!) ember kellett a gátra. Ilyen pedig, hál' istennek akadt. *Fekete Antal*-nak, a városi tanács elnökének nevét minden bizonnyal meg fogják őrizni a könyvtártörténeti annalesok. Ő volt az, aki a reménytelen helyzetben levő könyvtár ügye mellé állt, érdemei szinte felbecsülhetetlenek. Mint ahogy azok az utódjaié, *Soós Jánoséi* is. Az ügyet, ha immáron nem is az új építkezés, de a megfelelőbb elhelyezés, a könyvtár bővülés ügyét ők mozgatták, vállalva ennek minden ódiáját is. Persze nem feledkezhetünk el a könyvtárigazgató szívósságáról, női könnyeket keménységgel variáló, csodálatos diplomáciai érzékről tanúságot tevő viselkedésmódjáról sem. Valamint számba kell vennünk a dolgok önmozgását és ugyane dolgok szerencsés, kegyelemszerű egybevágását is. Ha a fődem nem bizonyul gyöngének, ha nem derül ki, hogy az oszlopok tartószilárdsága nem ilyen, hanem olyan, ha már előre mindenki sejtette volna, hogy mi mibe kerül, ha a szomszédos boltok nem kínálkozik egy számára jobb elhelyezés, ha...

Talán a megújított könyvtárból semmi sem lett volna, marad minden a régieben, vagy az új könyvtár nem alakul ilyen imponáló szépségűvé, funkcionálissá, remekké. Végigvinni mindent, időben lépni, meglátni a fogódzókat, beléjük is kapaszkodni, szívósan követni a kínálkozó, de sokszor el is rejtőző lehetőségeket, nagy haditett volt. Gratulálunk hozzá.

Kellett persze a belátás és a rafinéria a berendezéshez, stafirozáshoz is. Megőrizni a régi bútorokat (azok is szinte megújultak az új környezettől), ravaszkodni az új fotelekkel, a festéssel, az ajtó kivágásokkal stb. is. Aki mindezt véghezvitte, végigcsinálta valóban úgy tekinthet a könyvtárra, mint élete, életműve megkoronázására. Volt ugyanis mit megkoronázni. A remek állomány végre megfelelő keretek közé került, hatékonysága, sugárzása megsokszorozódott.

Más

Említettük, hogy a gyermekkönyvtár már korábban kirajzott az anyaházból, nem találta ott helyét. Megint csak az a helyzet, hogy a

szakirodalom is, a gyakorlat is helyteleníti a megoldást. Legyenek együtt a gyerekek a felnőttekkel, járhasanak át a kicsik is a nagyok közé, ne legyen nemhogy külön épület, de külön, elválasztott tér se a gyermekkönyvtár. Mindez így igaz. Ám az élet ezúttal is mást diktált Cegléden, végül is a gyerekek javára. Egy szép, szinte palotaszerű régi polgárházban kapott helyet az ő könyvtárunk, és itt már nem voltak antimodern aggályai a könyvtárigazgatóknak. A zezugos, gyönyörű szobákban olyan kuckói, elheverni való helyei vannak a gyermekcsékeknek, hogy *Papp István* is megirigyelhetné modern fedélzetű könyvtárai ormáról. Ahogy gyermekkönyvtárosoktól hallottam, a kiskölkök és leánykák imádják még azt is, hogy – tekintettel a csodaszép parkettára – belépéskor mamuszt kell húzniuk. Igaz, azután tényleg azt csinálnak amit akarnak. Fotóink igyekeztek bár, de nem nagyon tudják tükrözni azt a szabadságot, amelyről a Pompidou Központ könyvtáráról beszámoló *Tószegi Zsuzsa* ír, de amelynek mását Cegléden, a gyermekkönyvtárban is fel lehet találni (Párizs és Cegléd között viszont aligha). Persze a meghittent történelmi levegőjű szobák és termek jótékony hatással is vannak a kicsikre. Két értelemben is. Egyrészt gyakorlatban tanulják meg, hogy az ilyen szépségek korántsem múzeumi valamik, hisz ők itt szabadon játszhatnak, sakkozhatnak, élhetnek, másrészt, hogy vannak szobák, ajtók, enteriőrök, amelyek maguktól is csendet, elmélyülést sugallnak, tiszteletet ébresztenek.

*

Évekkel ezelőtről igen mély és maradandó élményem van Ceglédről. A szörnyű polcokat vizslatva az állomány nagyszerűségeit csodáltam, hasonlóan jó állományt csak Kecskeméten, a régi kaszinói könyvtár padlásra száműzött kötetei közt matatva láthattam, persze azzal a különbséggel, hogy amennyire verte örök értékekben a kaszinói könyvtár Ceglédet, annyira volt harmonikus Cegléden az összhang a régi és a modern alapmunkák között. Ezúttal az maradt bennem, hogy a régi, veretes, történelmien magyar főteret autóból megpillantva a könyvtár monarchikus sárgára festett falai villantak szemembe, az arányos tér arányos épületéről a nemesen egyszerű barna betűk: Könyvtár. Szép volt, pedig akkor még nem is tudhattam, belülről milyen lesz.

Vajda Kornél

„Minden könyvtár számára rendkívül fontosak lehetnek”

*Beszélgetés Hegedüs Péterrel,
az OSZK főigazgató-helyettesével*

Hegedüs Péterrel azóta tervez interjút a Könyvtáros, amióta az OSZK fősztályvezetője, majd főigazgató-helyettese lett. Ő nyilván nem is sejtette, ám a szakma nagy várakozásokkal nézett működése elé. Hivatalos közlemények, kommunikék nélkül is mindenki tudta, miért kellett az OSZK-nak Hegedüs Péter, akinek már akkor is „nagy neve” volt, szakértelmétől nem is kevesen csodákat vártak. Azt azonban természetesen tudtuk, hogy érdemít mondani akkor tudhat majd csak, ha „belakta” egy kevéssé azt az óriási terepet, amit Széchényinek hívunk, ha már kapott ő és stábja egy igazi gépet, amin, amivel kapcsolatban elkezdhet dolgozni, amiről immár nyilatkozni tud. Nos, betelt az idő, a gép, a várakozók szemében immáron mitikussá nőt nagygép megérkezett, megkereshettük tehát Hegedüs Pétert, akit ezúttal persze nemcsak arról faggattunk, hogy mi is, hogy is lesz a géppel, hanem arról is, hogy ki ő, mi ő, hiszen erre igencsak sokan kíváncsiak.

– Kedves Péter, vallj magadról, hadd tudjuk meg ki is vagy!

– 1951-ben születtem Budapesten, érettségi után katonaként egy évet szolgáltam Kalocsán, az elhíresült Forradalmi Ezredben, mivel előfelvételis voltam. Csak ezután kerültem a Közgazdaságtudományi Egyetemre, ahol külkereskedelmi szakon végeztem. Az első munkahelyem is egy külkereskedelmi vállalat volt, a TESCO. Ám vagy én voltam túl naiv, vagy a választásom volt szerencsétlen, de nagyon hamar rájöttem, hogy ez nem az én világom. Ekkor szólt egy ismerősöm, hogy a Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtára idegen nyelveket tudó dokumentátort keres.

– Milyen nyelveken tudsz?

– Angolul és oroszul beszélek. Az egyetemen rendkívül jó volt a nyelvtanítás, hatékony volt, jól működött, én meg szerettem is nyelvet tanulni. Elmentem hát a könyvtárba, és nem

bántam meg. Nagyon megtetszett az ottani munka. Főleg az, ami egy egyetemet végzett embernek – gondolom – rendkívül fontos, hogy önálló lehettem. Kaptam egy szakterületet és annak azonnal teljes felelősségű gazdája lettem. Ez a terület a könyvtárba igen nagy mennyiségben beérkező angolszász szakirodalom dokumentálása volt. Ezenkívül a magyar közgazdasági irodalmat dolgoztam fel: nyolc kötet jelent meg a Magyar Közgazdasági Irodalom című szakbibliográfiából az én szerkesztésemben. Egyébként saját szakrendszert is kidolgoztam, nagyon szerettem ezt a munkát.

– Ez még teljesen géptelen időszak volt.

*– Igen. Géptelen időszak volt, bár akkor már tudtunk arról, hogy az Országgyűlési Könyvtárban egy „Floppymat” nevezetű gépen igyekeznek valamiféle gépi információt előállítani. Hasonló masinát szerzett nem sokkal később a Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtára is. Engem időközben nagy szerencse ért, 1979-ben elnyertem azt a bizonyos Gombocz-ösztöndíjat, amely az egész magyar könyvtárosság kiemelkedően fontos erőforrása volt és maradt. Ha végignézzük azoknak a pályafutását, akik részesültek ebből az ösztöndíjből, világosan láthatjuk, hogy mindannyian olyan helyeken dolgoznak, ahol érdemi módon szólhatnak bele a szakma fejlődésébe. Egy kivételével mindannyian a pályán, illetve Magyarországon maradtak, és hasznosítják azokat a tapasztalatokat, amelyeket a Kenti Állami Egyetemen szereztek. Magam is egy évig voltam kint Kentben, ahol elsősorban a társadalomtudományi információ számítógépes háttere iránt érdeklődtem, azt tanulmányoztam. Írtam is ebből a témából odakint egy szakdolgozatot, amely a társadalomtudományi számítógépes adatbázisokkal foglalkozott (ez később a *Könyvtári Figyelő*ben meg is jelent). Aztán visszatértem a Közgazdaságtudományi Egye-*

temre, ahol egy évig közgazdász továbbképzőre jártam, számítástechnika szakon.

Komolyan vettem az ösztöndíjat, igyekeztem mindent megtanulni odakint, amit csak lehetett. Természetes, hogy a zsákmányolt ismereteket haza is hoztam és igyekeztem is őket munkahelyemen kamatoztatni. Hazatérésem után nem sokkal kineveztek a könyvtárban a fejlesztési osztály vezetőjévé. Ebben a minőségben a könyvtár számítógépesítésének beindítása volt az egyik fő feladatomban. Akkor kezdtünk el mi is nagyobb mértékben számítógépesíteni.

– Tehát indultál már nulláról, szereztél tapasztalatokat bőségesen arról, hogyan is kell valamit elkezdni, hogyan lehet egy számítógéptelen országban számítógépesíteni.

– Te is ismered, hogyan néz ki Magyarországon a könyvtári számítógépesítés. Nagyon nehéz szakembert találni, mert a könyvtárakban közismerten nem igazán magasak a bérek, a számítástechnika pedig akkoriban is, részint még ma is „menő” szakma. Nagyon nehéz volt tehát olyan embert találni, aki jól is érti a dolgát, és ugyanakkor hajlandó egy könyvtár számára is dolgozni. Nekünk szerencsénk volt, mert a Közgazdaságtudományi Egyetemen si-

került néhány jó embert megnyerni a számítógépesítés ügyének. Persze ez akkor kis volumenű ügy volt ahhoz képest, ami ma a Széchényi Könyvtárban folyik. Mi is, mint minden kezdő könyvtár, személyi számítógépekkel kezdtük, még Commodore-unk is volt. Az első számítógépes munka a könyvtárba járó folyóiratok adatbázisának a kialakítása volt, illetve a közgazdasági gyűjtőkörű könyvtárak állományának számítógépre vitele. Később, ahogy egyre nagyobb hangsúly vetődött az információs tevékenységre, az egyetem is egyre differenciáltabb igényekkel állt elő. Már akkor is folyamatos képzéskorszerűsítés folyt a Közgazdaságtudományi Egyetemen, és az intézmény arra törekedett, hogy a könyvtár minél jobban megfeleljen az oktatók, a kutatók és a hallgatók igényeinek. Időközben kineveztek az információs főosztály vezetőjének, és ebbéli minőségben a fő feladatomban az volt, hogy a könyvtár kiadványpolitikáját és információs rendszerét újból átgondoljam. Az egyik legfőbb eredmény, amit sikerült elérnem, az volt, hogy sikerült megteremtmem az összekötést nagy külföldi gépi adatbázisokkal. A Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtára volt az egyik első Magyarországon, amelynek sikerült kapcsolatba lépnie a nagy külföldi online közvetítő központokkal. Ez nagy elismerést váltott ki főleg azokból az oktatókból, akik sűrűn megfordultak külföldön, és tudták, hogy a nagy nyugati egyetemeken ez teljesen természetes és jól bevált információszerzési mód.

Jól éreztem magam ebben a munkakörben, mégis jólesett, amikor az OSZK főigazgatója állásajánlattal keresett meg, 1987 novemberében. Látszott akkor már, hogy az OSZK-ban bizonyos szervezeti átalakulásokra, átalakításokra fog sor kerülni, azt is lehetett tudni, hogy OTKA-pályázaton az OSZK-nak sikerült egy nagyobb támogatást elnyernie, ami azt jelentette, hogy ott a számítógépes fejlesztésnek egy új szakasza nyílik meg.

– Te sokfelé megfordultál szerte a világban, részt vettél különböző konferenciákon, tanácskozáson, jóval többet ismertél hát, mint saját könyvtáradat. Milyennek tűnt neked az OSZK mint számítógépesítési terep?

– Meg kell mondanom, álomban sem gondoltam volna, hogy én valaha is a Széchényiben fogok dolgozni, bár messziről elismeréssel adóztam annak a fantasztikus erőfeszítésnek, amit az OSZK munkatársai végeztek. Hősies vállalkozás volt, hogy hozzáfogtak az MNB gépi előállításához és az NPA megvalósításá-

hoz, hiszen a rendelkezésükre álló anyagi erőforrások sohasem voltak elegendők.

– *És a szakemberek fölkészültségét mennyire láttad jónak? Hiszen a biblit is, az NPA-t is olyanok csinálták, akik eredetileg könyvtárosok voltak.*

– Igen. Ez összefügg azzal, amire az előbb is utaltam, hogy roppant nehéz számítógépes szakembert találni könyvtári számítógépes feladatokra. Nemzetközileg is ismert módja a megoldásnak, hogy könyvtárosok sajátítják el a számítógépes szakmát, és így próbálják elvégezni saját fejlesztéseiket. Én azt hiszem, hogy akik itt elkezdtek számítógéppel foglalkozni, elég jól beletanultak. Más kérdés, hogy amikor idekerültem a Széchényibe, az volt az egyik fő célkitűzésem, hogy ezt a számítógépes tevékenységet valamiképp professzionalizálni kell a szó jó értelmében. Arról van szó, hogy valódi számítógépes szakemberek nélkül nagyobb volumenű munkák nehezen és csak bizonyos kacsingerőkkel mennek.

– *Mire szólt tulajdonképpen az állásajánlat? Mire kért fel a főigazgató?*

– Akkor már világos volt, hogy az OSZK-ban egy elég nagy horderejű átszervezést kell végrehajtani, éppen a számítógépes fejlesztés érdekében. Az ajánlat arra szólt, hogy legyen egy új főosztály vezetője, egy olyan főosztály, amely egyfajta koordinációs tevékenységet végez az intézményen belül. Tulajdonképpen azokat az osztályokat vettem át, amelyek az intézményen belül funkcionális tevékenységet láttak el. Ezek, a fejlesztési csoport (ma már osztály), egy új osztály, amelynek a neve számítástechnikai alkalmazási osztály és tagjai csupa profi számítástechnikusok, az igazgatási osztály, a tudományos titkárság és a nemzetközi osztály (ma Kulturális és Marketing Iroda néven működik) kerültek a szervezési főosztályhoz. 1989 márciusa óta vagyok főigazgatóhelyettes, ilyenként feladatom részeként a szervezési főosztály közvetlen irányítása, másrészt az OSZK fejlesztési jellegű munkáinak az irányítása.

– *Idekerülésed után nyilván hamarosan felmérted a terepet. Számold be arról kérlek, hogy mit találtál itt!*

– Először is nagyon jó kollégákat találtam. Őszintén megmondom, hogy kicsit tartottam a dologtól eleinte, mert a Széchényit túlon túl nagy intézménynek tartottam. A kollégák rendkívül sokat segítettek abban, hogy be tudjak illeszkedni. Tény és való, hogy elég sok nehézséggel kellett szembenéznem. Nagy volt

a fluktuáció például a gazdasági igazgatóságon, és fölötté megnehezítette bármiféle ügynek az elintézését. Jelenleg bizakodó vagyok, hogy az új gazdasági igazgatóval sikerül majd jól együttműködni és az ügyintézés egyszerűbbé és hatékonyabbá tenni.

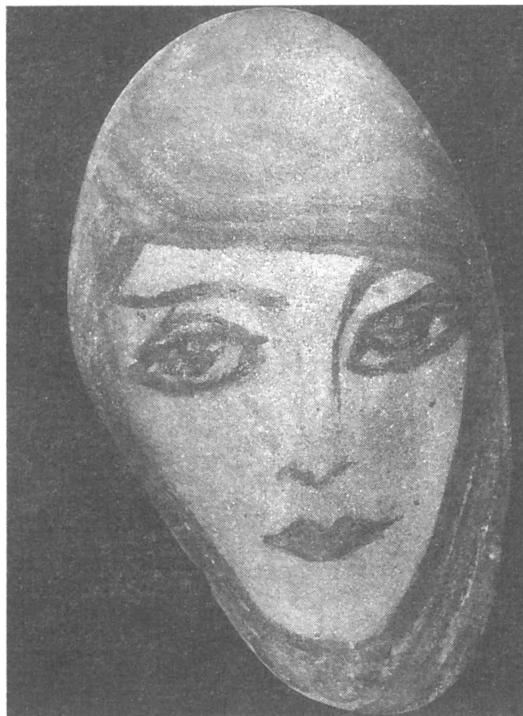
– *Sokféle feladattal láttak el, de valami mégis azt súgta a szakmának, hogy Te elsősorban mégis azért kerültél ide, hogy valamiképp számítógépesítve legyen az OSZK. Ilyen szempontból nézve mik voltak az indulási tapasztalataid?*

– Találtam két rendszert, amelyek működőképeseek voltak ugyan, de nyilvánvaló volt, hogy fenntartásuk hosszú távon, azokkal a módszerekkel amelyekkel készültek, nemigen lehetséges. Nagyon kapóra jött az OSZK-nak részben az OTKA pályázat, részben az adatbázis pályázat. Ezek révén lehetett annyi pénzt szerezni, hogy hozzáláthassunk az egész terület átalakításához. Amint mondtam, úgy kezdtem meg itteni munkámat, hogy profi számítástechnikusokkal professzionalizálni kezdtem az itt folyó fejlesztő munkát. Elképzelésünk egyik eleme az volt, hogy amit lehet, megőrizzünk az eddigi eredményekből. Arra is törekedtünk, hogy a számítástechnikai kultúrát megkíséreljük elterjeszteni az OSZK-ban. Ezért a számítástechnikai osztály számos kisgépes fejlesztést indított meg, illetve támogatott. Ezeknek az eredményeit a nagy gép beállítása után sem kell kidobnunk, ugyanakkor azok, akik ezeken a személyi számítógépeken dolgoztak, nagyon sokat tanultak is. A kisgépes fejlesztés során egy sor olyan adatbázis, alrendszer alkotható, amelyeket majd integrálni lehet a nagyszámítógépes rendszerbe.

– *Milyen területeket láttál Te olyannak, amik csak úgy „kiabáltak” egy nagy számítógép után?*

– Elsősorban azt a két területet, amit már előttem is számítógéppel üzemeltettek, tehát az MNB-t és az NPA-t. De természetesen ezeket a területeket is újra át kell gondolni, amiként az egészet is, a nagyszámítógép fényében és kapcsán. Egészen más ugyanis egy integrált számítógépes rendszer filozófiája, mint azé, amikor valaki saját fejlesztések alapján próbálja meg tevékenységét számítógépesíteni. Az integrált számítógépes rendszernek, amit most próbálunk meg bevezetni, az a lényege, hogy egy nagy adatbázis létezik, és ennek az adatbázisnak vannak különböző felhasználási módjai. A beszerzett DOBIS-LI-BIS rendszer erre jó lehetőségeket nyújt.

– *Elképzeltek, elképzeltél tehát egy nagy integrált számítógépes rendszert, amelynek csak*

alrendszer, része – ha kiemelt része is – lesz a gépesített MNB és NPA. Mi az álmod erről a nagygépről, erről az integrált rendszerről?

– Én a külföldi minták alapján képzeltem el a megvalósítást. Külföldi mintákat pedig bőségesen volt alkalmam látni, nem csak az ösztöndíj kapcsán, egyébként is. A Nemzetközi Információs és Dokumentációs Szövetségben tevékenykedem, részben a Magyar Nemzeti Bizottságnak vagyok a titkára e szervezetben belül, részben a Társadalomtudományi Információs és Dokumentációs Bizottságnak. Igen sok könyvtárat láttam, és borzasztóan irigyeltem azokat a külföldi kollégákat, akiknek azt mondták a fenntartóik, hogy arra ugyan nem tudnak pénzt adni, hogy új embereket vegyenek fel, de arra igen, hogy valamiképpen számítógéppel oldják meg gondjaikat. Ezek a kollégák negyven vagy ötven kulcsrakész rendszer közül választhatnak. Negyven vagy ötven olyan integrált gépi rendszer van a világon, amely integrált könyvtári gépesítésre alkalmas. Én arra gondoltam, és amikor idejöttem, akkor különböző ezzel kapcsolatos elképzeléseket olvastam is, hogy nekünk már nem kell feltalálnunk azt, amit másutt a világban már feltaláltak, jól megoldottak. Az a feladatunk,

hogy valamely kész gépi rendszert tudjunk majd alkalmazni a saját céljainkra. Nyilvánvaló volt, hogy ebbe az irányba kell haladnia az OSZK számítógépesítésének is. Meg kell vásárolni egy integrált szoftvercsomagot és beállítani.

– Vannak tehát szoftvercsomagok készen, lehet választani közülük. Mi a helyzet a hardverrel? Mit kértetek és mit kaptatok az OTKA-tól?

– Az OTKA-tól 22 millió forintot kaptunk (más kérdés, hogy hatvanat kértünk). Ez természetesen önmagában nem elegendő ahhoz, hogy igazán korszerű számítógépet vásároljunk. Éppen ezért erősen kötődünk a K+F infrastruktúra programhoz, ami meglehetősen ismert könyvtári körökben és maga a program is egyre erősebben fordul a könyvtárak felé. Ez talán az első olyan nem könyvtári program Magyarországon, amely valóban felismerte a könyvtári információk jelentőségét. És hadd mondjam el azt is, hogy a kapcsolatunk kitűnő ezzel az I²F programmal, ahogy a K+F-et mi nevezzük.

E program keretében alakult egy Kft., amelynek a SZTAKI, az OSZK és az MTA Könyvtára a tagja. A Kft. egyébként nyitott, más intézmények is beléphetnek. A feladata tulajdonképpen az, hogy az egész program keretében kialakított szolgáltatásokat összehangolja, gondolja, a felhasználók felé továbbítsa. A programban már 52 adatbázis működik és egyre több könyvtár is tagja a hálózatnak. A célja a programnak, mint a neve is mutatja, a kutatás és fejlesztés, illetve a hozzájuk szükséges információkhoz való hozzájutás korszerűsítésének elvégzése. Technikai alapfeltétele ennek az, hogy legyen egy olyan adatkommunikációs hálózat, amely hazánkban eddig nem igen volt. A program igen sokat költött arra, hogy a postával közösen kifejlesztett hálózatokat igénybe lehessen venni, és egyfelől az elkészült hazai adatbázisok információit eljuttassa az egyetemekre, kutatóhelyekre, könyvtárakba, másfelől kapcsolatot teremtsen a nemzetközi adathálózatokkal is. Ezért az egyik igen fontos szolgáltatása az ún. elektronikus levelezési szolgáltatás, az, hogy a nagy nyugati hálózatokkal innen Magyarországról is kapcsolatot lehet teremteni.

– Tehát e program segítségével szorződött fel a keveske 22 millió forint?

– Szervezési szempontból mindenképp a Kft. sokszorozta meg az összeget, mert a Kft-

ben az OSZK részvényesként vesz részt. A fő-részvényes természetesen a SZTAKI.

– *Végül is sikerült hát olyan gépet szerezni és hozzá olyan szoftvert, amely a Te, a ti céljaitoknak megfelel. Most mi következik?*

– Hadd mondjak még előtte annyit, hogy mivel az egész konstrukció erősen kötődik a vázolt programhoz, nem lehet azt mondani, hogy egyedül mi választottuk a masinát és a szoftvert. Nagy versenytárgyalás volt, ahol hét-nyolc világcég versengett, és nyert az IBM. Az IBM szállítja tehát mindhárom intézménybe a szükséges hardvert, ugyancsak az IBM fogja szállítani a DOBIS-LIBIS programcsomagot is. Ez egy igen jól ismert, világszerte elterjedt és becsült programrendszer, nem mindenben felel azonban meg egy nemzeti könyvtár igényeinek, bár több nemzeti könyvtár ezt alkalmazta, így például a kanadai és a dél-afrikai nemzeti könyvtárak. A mi számunkra persze ez azt jelenti, hogy jelentős saját fejlesztésre is szükség lesz.

Egyébként a gép az OSZK épületében van már, itt építettünk ki egy számítógép-termet, valamint az egész épületet behálózó hálózatot, amely a terminálok elhelyezését teszi lehetővé.

– *A programot tehát alkalmazni kell a helyi adottságokhoz. Hogyan kezdték a munkát?*

– A munkát már megkezdtük, még mielőtt birtokba vettük volna a szoftvert. Részint dokumentáció alapján tanulmányoztuk a DOBIS-LIBIS-t, részint egy szerencsés körülmény, a Soros Alapítvány jóvoltából több munkatársunk kimehetett Leuvenbe, a Katolikus Egyetemre, ahol egyébként a rendszert kidolgozták. Ők ott nem csak tanulmányozhatták a rendszer működését a gyakorlatban, de be is folytak a munkálatokba, két héten keresztül katalogizáltak, kiismerték a rendszert minden csinját-binját. Mivel a fejlesztést továbbra is valószínűleg pályázatok fogják biztosítani, remélhető, hogy az OTKA-tól egy újabb pályázat keretében támogatást kapunk majd adatbázisok építésére, az MNB és az NPA szolgáltatásaira. A mi feladatunk az, hogy ezt a két rendszert a külső számítógépekhez valamiképpen odatelepipítsük, illetve a hálózaton belül bevett szolgáltatással tegyük. Ez lesz az első lépés.

– *És mennyi időbe telik mindez?*

– Az említett szerződések arra köteleznek minket, hogy még az idén komoly eredményt mutassunk fel. A DOBIS-LIBIS bevezetésének egyébként átlagosan két év a bevezetési ideje, ami azt jelenti, hogy ennyi idő alatt kell

működni az összes fő funkcióknak, az integrált szerzeményezésnek, katalogizálásnak, kölcsönzésnek stb. Mi a katalogizálással indulunk, ezen a téren vannak legnagyobb tapasztalataink, de munkaszervezési és anyagi okok is ezt diktálják, nem is szólva arról, hogy így szinte egyből tudunk szolgáltatni is. Ez a kezdet. Idén már látható eredmények várhatók, és azután fokozatosan alakul a dolog, két éven belül teljessé válik a rendszer.

– *És mit fog tudni a gép két év múlva?*

– Remélhetőleg két év múlva, ha bejön egy olvasó a Széchényibe, odamehet egy terminálhoz és azon kereshet minden lehetséges szempont szerint mindazon könyvek közül, amelyek már az új katalogizálási szabvány szerint kerültek feltárássra, de online katalógusban keresheti az utolsó két évben bejött időszaki kiadványokat is. Ez lesz a leglátványosabb eredmény. Akik pedig bekapcsolódtak vagy bekapcsolódnak a hálózatba, azok, amennyiben van lekérdező helyük, ilyen pedig kialakítható (ki is alakítottak) számos megyei könyvtárban, hozzájutnak az MNB és az NPA adataihoz, információihoz. A kötelempéldány-elosztás egyelőre nem kerül a számítógépre, a szoftver, amely eredetileg egyetemi könyvtári célokra készült, ezt nem teszi lehetővé. A következő fázis lesz, hogy a köteleelosztási program is elkészül.

Az azért igen jelentős vívmány, borzasztó

nagy dolog, hogy bármely kisebb vagy nagyobb könyvtár abban a pillanatban hozzájuthat az információhoz, amikor az MNB műhelyében az, címléírás formájában, „elkészült”. Ez persze elsősorban az olvasók, a használók előnye. De természetesen bőségesen profitálnak, profitálhatnak e szolgáltatásokból a könyvtárosok is. A gyarapítás, a feldolgozás, a címléírás sokkal-sokkal könnyebb lesz, a gép rengeteg terhet vesz le a könyvtáros válláról. Ahogy majd a hálózat fejlődik, egyre többen kapcsolódhatnak bele, és hovatovább minden-

kinek módja lesz arra, hogy a Széchenyi adatbázisát, adatbázisait igénybe vegye. Azt is tervezük, hogy az itteni adatbázisok termékeit elektronikus adathordozókon publikáljuk, akár mágnesszalagon, akár CD lemezen. Ez mint központi szolgáltatás minden könyvtár számára rendkívül fontos lehet, lesz.

– *Köszönöm a beszélgetést, remélem, sort kerithetünk majd folytatására, ha ismét így felgyűlik majd a mondani- és kérdeznivaló.*

– Szívesen állok rendelkezésükre.

Vajda Kornél

Könyvtári adatok számítógépes nyilvántartása

A könyvtárak állományának kézi módszerekkel történő nyilvántartása a mai igényeknek már nem felel meg. A számítógépes módszerek alkalmazásának azonban mindeddig több akadálya volt. Ezek közül néhányat feltétlenül érdemes megemlíteni: 1. megfelelő számítógépek hiánya, főleg az ár miatt. 2. Megfelelő programok hiánya. 3. Előítételek.

Néhány megjegyzés a fentiekhez: Az országot a nyolcvanas években elárasztották a Commodore 64-es gépek, és még az 1988-ban Békéscsabán tartott konferencián is – ahol a számítógépek közgyűjteményi alkalmazásáról folytak megbeszélések – voltak, akik hittek e géptípus adatfeldolgozó képességében. Pedig ezen a gépen adatfeldolgozást végezni gyakorlatilag lehetetlen. Az első igazi lehetőség erre az IBM-XT és az ezzel lényegében azonos géptípusok megjelenése volt. Ezek ára ma már 100 000 forint körüli, és akár egy 300 000 kötetet tartalmazó könyvtár adatainak gyors és megbízható feldolgozását is képesek megoldani. A rendelkezésre álló programok egy része nem elég gyors és sok fölösleges helyet foglal el a háttértárolón. Ide tartoznak a „Dbase” adatbáziskezelőre épített rendszerek is, amelyek főleg az adatkereséskor és módosításkor túl lassúak. Sajnos a Dbase rendszer nagyon elterjedt, pedig messze áll az optimális adatfeldolgozási igényektől. A számítástechnikának meg kell küzdenie a nem mindig alaptalan előítéletekkel. Sajnos, mint más szakmákban, itt is sok a szakszerűtlen megoldás, ami a jó szak-

emberek hitelét rontja. A jó eredmény elengedhetetlen feltétele a körültekintő szervezés, ami nélkül a fejlesztés nem képzelhető el.

A sors úgy hozta, hogy a Soros Alapítvány ösztöndíjasaként családommal együtt két évet Pannonhalmán tölthettem. Feleségem a főpátsági könyvtárban dolgozott, így magam is bejáratos voltam oda. Egykori tanárom, *Szabó Flóris* atya bizott meg azzal, hogy készítsek olyan programot, amellyel a könyvtár nehezen áttekinthető hatalmas állományát „kézben” lehet tartani. Ekkor már évek óta az eszperantó-magyar fordítóprogram előkészítésén dolgoztam, amihez nem találtam elég gyorsnak a „Dbase” adatbáziskezelőt, amelyet ráadásul nem is lehet illeszteni a „C” programozási nyelvhez. Több éves munkával elkészítettem a PRINC nevű adatbáziskezelőt, ez nemcsak gyors szótárkezelőként, hanem általános adatfeldolgozóként is jól használható. A PRINC kiválóan alkalmasnak bizonyult a könyvtári adatok feldolgozására is. Időközben Flóris atya sajnos meghalt, de a gimnáziumban akkor kialakított diákkönyvtár vezetője, *Schramkó Péter* segítségével a program elkészült és azt ott jelenleg is eredményesen használják. Ugyanazzal a programmal dolgozik a csurgói Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium könyvtára is. Működtetéséhez számítástechnikai ismeretek nem szükségesek, a program felépítése a természetes emberi gondolkodást követi. Alkalmazható bármilyen könyvtárban, a korlátot a gép 100 Mbájtos háttértároló kapacitása jelen-

ti, ez 300 000 kötetes könyvtár adatainak tárolására elegendő.

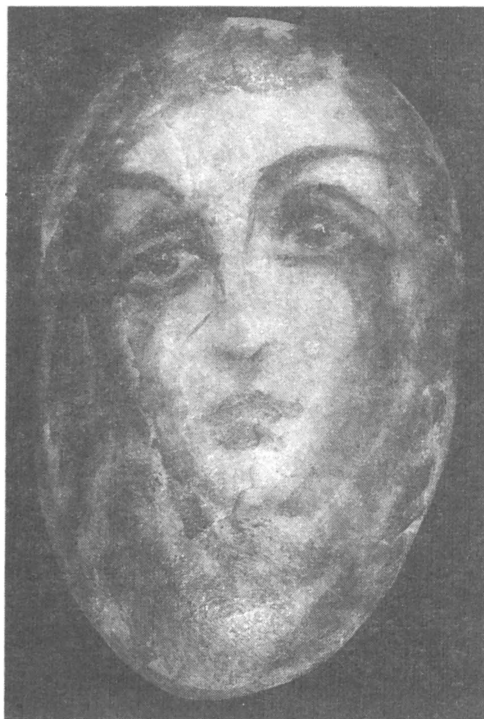
A program egyik lényeges pontja a keresőrendszer. Erről még lesz szó, most csak néhány fontos szempontot említek: Keressünk például szerző szerint. A szerző neve a katalóguscédula különböző mezőiben fordulhat elő. A keresés kiterjed mindezekre a mezőkre. A másik előny, hogy nem kell megadni a teljes nevet. Így a többféle helyesírással számontartott szerzők esetében a bizonytalan betűket egyszerűen ki lehet hagyni, pl. „Tolszto” megadása esetén a válaszban „Tolsztoj”, „Tolsztoi” is megjelenik. A keresésben a „?” (egy ismeretlen betű) és a „ „ (bizonytalan hosszúságú betűsor) bárhol, akárhányszor megadható. A keresési idő a nyilvántartott könyvekkel, azok számával egyenes arányban nő, a mérések szerint IBM-AT gépen egy 10 000 könyvet tartalmazó állományban egy perc, ami nem függ a megadás bonyolultságától, és végeredményként a megadott szempontoknak megfelelő összes könyv kigyűjtése megtörténik.

A program „C” programnyelven készült, használható minden IBM-XT, IBM-AT vagy az ezekkel kompatibilis gépen. A továbbiak lényegében a program kissé rövidített dokumentációját tartalmazzák.

A program célja. 1. A könyvállomány számítógéppel történő nyilvántartása: az adatok rögzítése, módosítása és törlése. 2. Katalóguscédulák nyomtatása. 3. A könyvek keresésének lényeges gyorsítása, a szempontok rugalmas megadási lehetőségeivel. A program a felhasználó által megadott szempontok szerint az összes megfelelő könyvet kigyűjti. Nem kötődik egyetlen tartalomra vonatkozó jelölést alkalmazó rendszerhez sem, hanem általánosan alkalmazható.

A program fő jellemzői. Eyszerűen kezelhető, nem kell hozzá számítástechnikai ismeret, követi a természetes emberi gondolkodást. Sokoldalú visszakeresést biztosít, a kézi nyilvántartás alapján eddig rendkívül nehezen kikereshető vagy kikereshetetlen könyvekre is. Gyors, biztonságos, áramszünet esetén is garantálja az adatbiztonságot, hatékony és az ára kedvező.

A program kezelésének leírása. A program indítása után a képernyőn a könyvtári rendszer főmenüje jelenik meg: katalóguscédulák rögzítése, katalóguscédulák módosítása, katalóguscédulák törlése, katalóguscédulák fájlba gyűjtése, kereső rendszer, összesítő táblázat

készítése, analitikus módosítása, analitikus törlése, nyomtatások.

A katalóguscédulák rögzítése. A menüpont kiválasztása után a következő almenü jelenik meg: egykötetes könyv, többkötetes könyv, analitikus.

A megfelelő választás után a képernyőre kerül a rögzítési kép. A rögzítés folyamán a fölle és a „RET” billentyűkkel közlekedhetünk a képernyő mezőiben. A „leltári szám” nevű mező kitöltése kötelező. Két könyv nem kaphat azonos leltári számot, de például a „1456a” típusú leltári szám megadása is helyes. A helyrajzi szám mezőt a program átugorja, mert a betűrendi jel a többi adat megadása után automatikusan töltődik ki. A szerzők megnevezésénél egy mezőn belül a szerzőket egymástól kötelezően vesszővel kell elválasztani. A tárgyszavak bevitelére három sor áll rendelkezésre. A tárgyszavakat vesszővel kell egymástól elválasztani, ez a kereső rendszer számára formai követelmény. Az egy könyvhöz megadható tárgyszavak száma tetszőleges. Az utolsó mező a helyrajzi szám, mint említettem ez automatikusan töltődik ki. Szükség esetén itt adjuk meg a raktári szakjelet.

A katalóguscédula kitöltése után választási lehetőséget kapunk. Amennyiben a rögzített adatok helyesek, az *y* billentyű lenyomásával az adatok bekerülnek az adabázisba. A *c* billentyű lenyomásával a kurzor a kép első mezőjére kerül, és lehetőség nyílik az adatok módosítására. Az *n* billentyű lenyomása után a kép adatai letörlődnek, a kurzor az első mezőre kerül.

A katalóguscédulák módosítása egyúttal a könyvek leltári szám szerinti kikeresését is lehetővé teszi. A módosításhoz a megfelelő leltári szám megadása szükséges. A rendszer a megadottal megegyező, vagy az ahhoz legközelebb eső nagyobb leltári számú könyv adatait vetíti a képernyőre.

Az „ezt módosítja” kérdésre adott válaszok: 1. A kurzor a kép első mezőjére kerül. Ekkor a leltári szám kivételével bármely mező módosítható. A módosításból az *esc* billentyűvel bármikor kiléphetünk anélkül, hogy az adatokban változás történne. 2. A következő leltári számú könyv jelenik meg.

A katalóguscédulák törlése és fájlba gyűjtése. A törlendő katalóguscédula kiválasztása megegyezik a módosításával, azzal a különbséggel, hogy itt a kiválasztott könyv leltári számát pontosan meg kell adni. A katalóguscédulákat a leltári szám szerint ugyanúgy lehet továbbolvasni, mint a módosításnál.

A katalóguscédula gyűjtése megadott leltári számtól megadott leltári számig tart, vagy egyedien megadott leltári számú könyvekre vonatkozik. A gyűjtés megadott nevű fájlba történik. Lehetőség van a fájl addigi tartalmának gyűjtés előtti törlésére, de arra is, hogy a fájl addigi tartalma megmaradjon, azaz az addig kigyűjtött katalóguscédulákhoz továbbiakat gyűjthetünk. A fájl tartalmának nyomtatása a 9-es menüpont segítségével történik. A katalóguscédulák a tényleges nyomtatásnál az előre elkészített öntapadós etikettekre kerülnek.

A kereső rendszer. A program leglényesebb tulajdonsága a sokoldalú és gyors keresési lehetőség biztosítása. Kiválasztásakor a következő almenü jelenik meg: 1. leltári szám, 2. helyrajzi szám, 3. cím, 4. szerzői részvétel bármilyen minőségben, 5. sorozat címe, 6. tárgyszavak szerinti keresés.

További választási lehetőségek: A megjelenítés eszköze (output) lehet: a) terminál, b) nyomtató, c) adott nevű fájl. A megjelenítés formája lehet: a) részletes válasz: ekkor a könyv összes adata megjelenik a szabványos,

nemzetközileg előírt formában, b) rövid válasz, ekkor csak a könyv leltári száma kerül a megfelelő output eszközre.

A keresés szempontjából teljesen mindegy a „targyszavak” mező tartalma, ezért ez a kereső rendszer általánosan használható, nem kötődik sem az ETO-hoz, sem egyéb könyvtári rendszerhez. A megfelelő könyvek kiválasztása és azok számának megadása után a rendszer kérdést tesz föl a válasz terjedelmére (hosszú vagy rövid) és az outputra (terminál, nyomtató, fájl) vonatkozóan. A megfelelő választás után a könyvek adatai a kivánt eszközhöz a kivánt formában megjelennek. A fájlba került adatok úgy kerülnek oda, ahogyan a nyomtatóra való irányítás esetén történt volna.

Targyszavak szerinti keresés. A tárgyszavak rögzítése és a szerintük való visszakeresés rendkívül rugalmas. A program erre a célra 202 betűnyi helyet tart fenn, a tárgyszavak száma ezen belül tetszőleges. A rendszer elfogadja a nem kötött tárgyszavakat is. Pl. a „faipar”, „faipar-történet”, „faipari munkafolyamatok” fiktív tárgyszavak a „faipar” megadásával mind visszaadásra kerülnek. Ez példa arra, hogy az egymáshoz közel álló, de bizonyos fokig különböző tárgyszavakat ilyen kis eltérések alkalmazásával tovább lehet árnyalni, és megfelelően felépített rendszerben vissza-keresni, hol egy nagyobb, hol egy szűkebb könyvhalmaz keresését lehet előírni. Példánkban a „fa” egy bővebb, a „faipar” egy szűkebb halmazt ad.

A tárgyszavak a keresés folyamán – számuk megkötése nélkül – egymással relációba hozhatók. A két alkalmazható kapcsolat a „vagy” vagy az „és”. A két relációt egyidejűleg nem lehet alkalmazni.

A rendszer biztonsága, áramszünet, mentés. Az adatállomány feltöltésekor érdemes naponta menteni. Később elég, ha hetente történik mentés, ha az adatokban nincs változás, akkor az is teljesen fölösleges. Érdemes két példányban menteni. Áramszünet esetén a gépet azonnal le kell kapcsolni, az állomány azonban garantáltan sértetlen marad! Az IBM-XT-n használatos adatbáziskezelőkkel ellentétben az itt használt PRINC fel van készítve az áramszünet kezelésére is. A PRINC az állomány megnyitásakor észreveszi, hogy az állomány korrekt-e vagy sem, és visszaállítja az utolsó korrekt állapotot, így legfőljebb az utoljára rögzített, az éppen félig felírt könyv adatai vesznek el.

Mohai Lajos

Mellőzésünk ürügyén

Reflexiók a könyvtárosképzés fejlesztési elképzeléseire

Érdeklődéssel olvastam a pénz szűke miatt, sajnos, kilátástalan jövőjű lapunknak ez évi első számát. A tartalomjegyzék átfutása pedig egyenesen fellelkesített, hisz engem, sok más kollégámat, s nem utolsósorban a leendő könyvtárosok sorsát érintő írásokra utalt. Az öröm azonban a bevezető sorok után szertefoszlott. *Zsidai József* – akit életkorom és a szakmában eltöltött éveim csekély száma miatt sem tisztelhetek önkényesen kollégámnak – vizsgálódási módszerei szöveget ütöttek a fejembe. Ugyanis sem pedagógiai, sem szociológiai ismereteimben kutatva nem találtam arra példát, hogy ha valakinek három elemre – jelen esetben három könyvtárosképző intézményre – vonatkozóan kell megállapításokat, ne adj’ isten!, sorsukra vonatkozóan javaslatokat tennie, elegendő-e közülük csak kettőt megvizsgálni. Természetesen lehet „kétharmad”, sőt ötven százalék ismeretében is erre vállalkozni, ha nagy számokról van szó – de nem három esetében!

Rám nézve – s feltételezem, kollégáimra nézve is – bántó, hogy a nyíregyházi tanszék teljesen kihagyta elképzeléseiből. Kerestem a lehetséges okokat, ám elfogadhatót nem találtam. Még a nehéz megközelítési lehetőség este sem áll fenn, hisz a távolságot nézve Miskolctól feleannyi az út Nyíregyházáig, mint Budapestig, de legalább négyszáz kilométerrel van közelebb, mint Szombathely. Az országhatár is nagyon közel van mindkét városhoz. Arról nem is beszélve, hogy a Magyar Posta a leveleket viszonylag megbízhatóan közvetíti. Ha tehát egy levelet kapunk az elképzelések felvázolójától, bizonyára nem hagyjuk választatlanul, sőt vendégül is szívesen láttuk volna egy kis szakmai beszélgetésre. (Annak idején – 1985-ben – ezt tettük *Tuba László*val is, bár az ő tollából is csak cinikus megjegyzésekre futotta elképzeléseink, terveink, valódi gond-

jaink leírására már nem.) A közös gondolkodásból való kizárásunk miatt arra tudok csak következtetni, hogy fel sem tételezi ilyen irányú képességeinket. Pedig bármilyen furcsa, itt is vannak alkotni akaró és tudó szakemberek. Az viszont már valóban más kérdés, hogy a munkahelyen mennyire ambicionálják, mennyire segítik, menedzselik ezeket az embereket, vagy pedig hosszú időn keresztül arra kell használniuk energiájukat, hogy megküzdjenek azokkal, akik a tenniakarást karrierizmussal, stréberséggel azonosítják, s így azt – merő jóindulatból – igyekeznek visszafojtani.

Kivel nem értek egyet én?

Jászberényben, 1988-ban a könyvtárosképzésben érdekeltel részvételével viszonylag rövid, de hasznos tanácskozás folyt. Számítalan olyan téma került napirendre, amelyeket a *Javaslatban* mint új ötleteket, elképzeléseket olvashatunk. Fő feladatunk volt az egyetemi és főiskolai képzés tantervei közötti különbségek világosabbá tétele. (Külön-külön szekcióban dolgoztak az egyes tárgyakat oktató kollégák, így mód és lehetőség adódott a finomításokra is.) Másik téma a posztgraduális képzés volt. Vagyis már több mint két évvel ezelőtt tisztázódott, hogy mit értünk szűkebb, illetve tágabb értelemben véve ezen a képzési formán. Határozat született arról is már akkor, hogy külön kell választani az egyetemi kiegészítő képzés során azokat, akik már valamelyik főiskolán elvégezték a könyvtár szakot, illetve azokat, akik más irányú képzettséget adó egyetemi diplomával rendelkeznek. Ennek értelmében a megfelelő tantervek kidolgozását is meg kellett kezdeni. Sőt, nem kerülte el figyelmünket a döcögve beinduló debreceni képzés sem, és próbáltuk is beilleszteni a felsőfokú könyvtá-

rosképzés rendszerébe. Éppen ezért is kapott különös hangsúlyt az informatika tárgy tartalma mind az egyetemi, mind a főiskolai szintű képzést illetően. Nem került el továbbá figyelmünket a tankönyvtár dolga sem. Valószínű, hogy e téren is valamennyiünk gondolata előbbre jár, mint tetteink, hisz ez utóbbit egyre inkább fékezik gazdasági nehézségeink is. Számptalan dolog szóba került még, de csak a fontosabbakat tartottam célszerűnek kiemelni. Olyan – valóban célszerűnek látszó – elhatározások is születtek, melyeknek megvalósítására nem került sor. (Ilyen volt például, hogy az azonos tárgyakat oktatók, bizonyos időnként – szakmai konzultáció céljából – valamelyik társintézményben találkoznának.) Ha nem is jellemezték viharos viták összejöveteleinket, de mindenki elmondhatta, s azt hiszem el is mondta, elképzeléseit, s igyekeztünk azokat az érdekeltek igényeinek megfelelően a különböző programokba beépíteni.

Azt hiszem, senki nem távozott rossz szájjal a jászberényi találkozóról, a felsőfokú könyvtárosképzés fejlesztésének fontos állomásáról. Ezért is nem értem, mire utal a szerző, amikor sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy a képzés különböző gondjait illetően nincs egyetértés szakmán belül sem. Vagy talán lemaradtunk valamiről, ahol képviseltetni kellett volna magunkat? Ha mégis vannak, akik úgy érzik, kimaradtak ebből a tanácskozásból, vagy valamilyen okból nem hallgatták meg őket, akkor teremtsünk egy olyan fórumot, ahol ők is elmondhatják gondolataikat, felvá-

zolhatják igényeiket a *diplomás könyvtárosokkal* szemben (például az egyetemi, főiskolai könyvtárigazgatók tanácskozásán tűzzék napirendre ezt a kérdést).

A levelező képzés hatékonyságáról annyit, hogy mi, akik *csak* főiskolán oktattunk, *tisztán látjuk* ennek a „lehetőségnek” minden negatívumát. Erről is nagyon sokat tudnánk mesélni; de elmondhattuk volna azt is – ha érdekelné valakit –, hogy mennyi terhet rótt a tanszékre az értelmetlen szegedi kihelyezett tagozat, s mennyit ró jelenleg is a szolnoki felemás képzési forma. (Jó lenne erről még a másik oldal véleményét is hallani.)

A lektori véleményekről

Szerencsés dolog volt a lektorok megválasztása. Egyikük a *képzési helyek termékeinek* lehetséges felhasználója, a másik pedig egy korábban az egyetemen főállású oktató. Teljesen más szemszögből látják a felsőfokú könyvtárosképzés problémáit. *Mader Béla* gondolatai meglehetősen elméleti síkúak, csak a kívülálló szemével – a szűkebb, belső problémák, nehézségek ismerete nélkül – néz. (Vajon lát-e?) Legalábbis csak erre tudok gondolni, amikor egyes képzőhelyek, képző intézmények alkalmasságát, illetve alkalmatlanságát latolgatja. Így például – ami engem is érint – megkérdőjelezi tanszékünk alkalmasságát az előtte álló feladatok elvégzésére. Ezek után kérdezem én: milyen alapon? Hiszen mint ahogy *Zsidai Jó-*

zsef, úgy Mader Béla sem igen volt még tanszékünkön. Nem tudom, hogy a tanszék vezetőjén kívül ismer-e még valakit közülünk, hogy kvalitásaink megítélésére ily könnyen vállalkozik. Sőt ha visszagondolok arra a felmérésre, amit a tíz év alatt nálunk végzett hallgatók körében végeztem, azok között sem találkoztam olyannal, aki az ő közvetlen környezetében dolgozna. (Annak is vannak előnyei, ha az ember nem ismerkedik meg bizonyos dolgokkal, mert a tények így nem zavarják meg a tisztánlátását.) Lehet, hogy csupán kósza hírekre alapozza a számunkra ugyancsak bizonytalan jövőt „biztosító” elképzeléseit?

Szelle Béla gondolataival teljesen egyetér-

tek. Világos, körülhatárolható, s nem utolsó sorban célravezető, megvalósítható elképzelések. Higgadtan mérlegel, elképzeléseit tömören fogalmazza meg, mégis lehetőséget adva a képző intézményeknek, hogy ezeken a „korlátokon” belül szabadon mozoghassanak, sajátos arculatot alakíthassanak ki.

Számtalan gondolat vetődött még fel bennem a *Javaslatok* és a *lektori vélemények* alapján. Közülük több külön-külön is megérdemelne néhány oldalas fejtegetést, így azokkal nem foglalkozom. Felháborodásomat az váltotta ki, hogy még mindig vannak, akik a *másokról nélkülük* elvet vallják magukénak!

Vraukóné Lukács Ilona

FZO = igényes zenei gyűjtemény?

Érdeklődéssel olvastam a *Könyvtáros* hasábjain a zenei gyűjtemények tartalmi feltárásáról szóló cikkeket. Az 1990. januári számban *Gócza Gyuláné* és *Surján Miklós* teszi fel a kérdést: ETO vagy FZO? Ez egyben válasz is *Prejczer Paulának* a *Könyvtáros* 1989/8. számában a *Flexibilis Zenei Osztályozás* bevezetésével kapcsolatban megjelent írására is. Mint közművelődési könyvtárban dolgozó, teljes mértékben egyetértek *Prejczer Paulá* véleményével, s ebben azt hiszem nem vagyok egyedül.

A zenei dokumentumok osztályozásának problémáiról már többször volt szó az MKE zenei szekciójának rendezvényein – sajnos eddig eredménytelenül. Azon vitatkozni, hogy az FZO vagy az ETO osztályozási rendszert alkalmazzák-e a könyvtárak – már késő. Mindegyik rendszernek vannak fogyatékségei. Nem vitatva az FZO előnyeit, mégis az ETO-t kell védenem azon okból, hogy a könyvtárak túlnyomó többsége már az ETO alapján tárja fel állományát. Egy másik osztályozási rendszerre való áttérés – több ezres állomány esetén – képtelenség.

A *Könyvtári Figyelő* 1987/1. számában éppen *Gócza Gyuláné* elemzi részletesen A zeneművek tárgyi feltárása című cikkében a két osztályozási rendszert. Az FZO alkalmazhatóságát bizonyítva ajánlja, hogy e mellett döntsenek azok a könyvtárak, amelyek még választás előtt állnak. „Az már nehezen képzelhető el,

hogy azokban a könyvtárakban, ahol eddig ETO szerint osztályozták a zenei anyagot, átterjenek egy másik rendszerre, s egész anyagukat újra feltárják.” Ez így igaz. Ezért sajnálatos, hogy az OKT osztályozási szakbizottsága első lépésben az FZO korszerűsítésével foglalkozik, annak ellenére, hogy a könyvtárak többsége az ETO-t alkalmazza.

Az FZO továbbfejlesztésének fontosságához a *Könyvtáros* 1990/1. számában további magyarázatot kapunk: „Célunk az volt, hogy megmentsük a feledéstől ezt a kiváló... osztályozási rendszert. ...Tartozunk ezzel kiváló kollégánk *Pethes Iván* emlékének is.” E nemes szándék ellenére hasznosabb lett volna előbb az ETO „tökéletesítésével” foglalkozni. Így az ETO-t alkalmazó „hátrányos helyzetű” könyvtárakban továbbra is halmozódnak a gondok.

Végezetül: hogy mennyire tekinthetők szakkönyvtárnak a megyei könyvtárak zenei részlegei? Egyértelmű választ, úgy érzem, nem lehet adni. Ez elsősorban az állomány nagyságától, összetételétől, valamint a szolgáltatás színvonalától függ. A szakmai igényesség pedig nem csupán azzal méretetik meg, hogy egy könyvtár az állományát FZO vagy ETO alapján tárja fel. Erre kiváló példa az FSZEK zenei gyűjteménye, amely ETO alapján szerkeszti szakcatalogusát.

Dr. Kisteleki Győzőné

Iskolakönyvtári problémák, 1990...

Iskola és könyvtár

Bevezetőként csak egy egészen rövid „bölcselkedést” engedek meg magamnak. Ezzel sem mondok semmi újat, inkább csak előkészítem későbbi mondanivalómat.

Az ember egész életére nagy hatással van gyermekora, a családi élet, a szülői ház, benne szülei példája az élet minden területén. Így többek között a családi otthon könyvellátottsága, olvasáskultúrája, könyvszeretete. Az otthon és az iskola együttes, kedvező vagy kedvezőtlen hatása összetevődik, erősíti vagy rontja egymást a gyermek általános iskolai tanulmányai idején. Középiszkolai tanulmányai alatt – véleményem szerint – nagy átlagban már az iskola van döntő hatással: tanárai képzetése és az iskolai könyvtár. Ha itt továbbra is könyvbarát marad, egész életében szeretni és vásárolni fogja a könyvet. Ellenkező esetben sem vész el felnőtt korára mindenki, mert a kereseti és családi körülmények, a házastársi és munkatársi hatás kedvező változást eredményezhet.

Nézzük ezek után hogyan alakult az utóbbi 4–5 év alatt iskolai könyvtárunk (az esztergomi Nehézipari Gépészeti Szakközépiszkola könyvtárának) állománygyarapítási lehetősége, valamint tanulóink olvasási kedve. Ezt megelőzően az évi 20 ezer forintos keret még elegendőnek látszott, 10 ezer forintra történt lecsökkentése a könyvek árának egyidejű, olykor még 100 százaléknál is nagyobb emelkedése folytán már aligha (*Kádár Gyula A Ludovikától Sopronkőhidáig* című könyvének első kiadása 41 forint volt, a második 100 forint). Különösen drágák a szakkönyvek, ezek közül is a szabványok és a számítógépes könyvek, a jogszabályok és törvények új kiadása. De hogy tudnánk megvenni például a 980 forintos Esztergom vármegyét, a művészettörténeti sorozat köteteit, hazánk nemzeti atlaszát 2000 forintért, vagy akár a házi olvasmányokból művenként 30 kötetet?

A folyóiratok is megérdemelnek egy bekeze-

dést. Az elmúlt években a minél nagyobb számban megrendelt folyóiratokkal büszkélkedett egy-egy könyvtár. Mígnem rá kellett ébredni, hogy a jelentős mértékben megdrágult folyóiratok nagy részéről le kell mondani. Ezt könnyű szívvel meg is lehet tenni, ha csak *az olvasottakra* fizet elő az iskola. Alighanem igen sok helyen meglepődik a vezetés, milyen kevés marad.

Elszomorító adatok

Nézzük ezek után, hogyan alakult iskolánk tanulóinak olvasási átlaga az elmúlt 4 évben. Előrebocsátom, hogy a 80-as évek elején még 8–10 kötet volt, az egyik évben 10,5. Tehát 1985/86-ban I. A: 1,4, I. B: 4,6, I. C: 2,2; 1986/87-ben: 1, 8,6, illetve 2,6; 1987/88-ban: 1,3, 5,4, illetve 2; 1988/89-ben: 1,6, 4,3, illetve 1,2. Az évenkénti iskolaátlag: 3,1–4,1–3–2,6 volt. Ugyanazon osztály átlagát a négy év során nem sikerült növelni, nem olvastak többet. A bányagépész A osztály 1–1,6-os átlagával végig gyenge olvasottságáról tett tanúbizonyságot. Az eróművi gépész B osztály 4,3–8,6 között változó átlagával a legolvasottabbnak mutatkozott. A vegyi gépészeti C osztály 2,6–4,1 átlaggal középütt foglal helyet.

Mi lehet az oka az olvasás, a könyvkölcsönzés ilyen mértékű visszaesésének? Miért nem sikerült 4 év alatt növelni az olvasási kedvet? Ennek okait – a mi munkánkban is minden bizonnyal meglehető hiányosságok mellett – főleg az alábbi külső okokban vélem megtalálni: az ötnapos tanítási hétben; a videokészülékek, valamint a személyi számítógépek, lemezek egyre fokozódó elterjedésében; a könyvek drágulásában és végül a változó életkörülményekben, a szórakoztató lehetőségek bővülésében.

Az első és utolsó helyen említettek részletes

kifejtése most nem lehet feladatomból, külön tanulmányt érdemelne. A videók és számítógépek szerepe pedig nem kíván elemzést. Mint bizományos könyvterjesztő viszont azt mondhatom, hogy tanulóink az évekkal korábbiakkal szemben alig vásárolnak könyveket az állandósult árdrágulás miatt. Egyszerűen le szoktak róla, másra költik zsebpénzüket, s ahelyett, hogy pótlásképpen kölcsönöznének, le szoktak az olvasásról.

Érdekés megállapításokra ad lehetőséget a folyó tanév első felének statisztikája. A második félév már – e sorok írásakor – csak 4 hónapból áll, a IV. osztályosoknak annyiból sem, s ezen időszakra kevesebb házi olvasmány is maradt. Az adatok szerint a tanulók száma 274, a kölcsönző tanulóké 197, nem kölcsönöztek 77-en, egy könyvet kölcsönöztek 63-an, a kölcsönzött kötetek száma 568, ebből házi olvasmány 290, egyéb 278, az egy kölcsönzőre jutó kötetek száma 2,9, a nem kölcsönzőkkel együtt 2,07.

Feltűnő a könyvtárat nem látogató, egyetlen könyvet sem kölcsönzők nagy száma; annak ellenére, hogy az év elején egy órára – az első osztályosok kétszer egy órára – lejönnek a könyvtárba az ETO rendszerű szabadpolcos elhelyezés és a kölcsönzés módjának, ismereteinek felújítása céljából. Ekkor vesznek ki „kényszeredetten” 1 kötetet azok, akik ugyan-csak nem nyerhetők meg az olvasásnak. Azaz kölcsönzésük eggyel több a semminél. Az sem ad derűre okot, hogy a kölcsönzött kötetek nagyobbik fele házi olvasmány, a kisebbik szépirodalmi és szakkönyv vegyesen.

Az I. osztályban csupán négy házi olvasmány van, ezért vihetnek ki több egyéb olvasmányt. Meghökkenítő, hogy a II. és III. osztá-

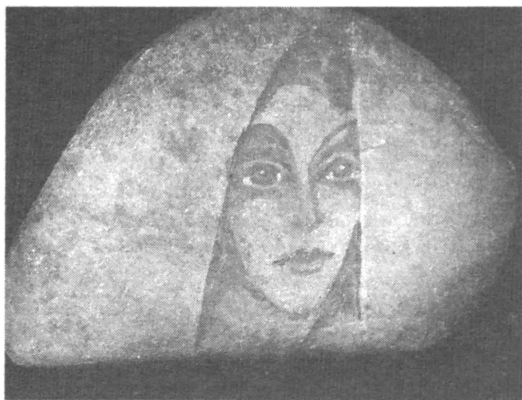
lyok szép számú házi olvasmányaival szemben a IV. osztályosok, tehát az irodalmi érettségi előtt állók alig vesznek ki az osztályok közt legnagyobb számmal előírt házi olvasmányaikból! Hogyan fognak ezek leérettségizni?

A könyvtár csak bajjal jár?

A könyvtár – tagadhatatlan – többletmunkát, gondot okoz minden tantestületnek. Kéves azon tantestületek száma, amelyek ezt vállalják. Kezdődik azzal, hogy ismerniük kell a tárgyuk körében megjelent régi és új irodalmat és azt is, mi van meg ezekből az iskolai könyvtárban, és milyen újonnan megjelent műveket ajánljanak beszerzésre. Sőt a tantárgyukkal rokon ismeretkörök könyvtárban meglévő műveit is ismerni kell – nem részletezem. Ide kapcsolódnának a folyóiratokban megjelent cikkek, új nézetek ismerete, felhasználása. A tanórán történő felhasználásukhoz a könyveket a felkészülés ideje alatt ki kell venni a könyvtárból, és a többi. Az órákra be kellene vinni az olvasásra ajánlott műveket, vagy legalább felhívni a tanulók figyelmét az írókra és kötetekre. Miért jutott zsákutcába a *Háttér* füzetek kiadása? Mert tanáraink – országosan – nem érdeklődtek iránta, nem néztek bele, így nem is ajánlhatták.

Ne essünk tévedésbe, én senkinek nem rovlak fel semmit, én csupán a tényeket regisztrálok. Tömérdek okkal magyarázhatók, indokolhatók a jelenségek: az életkörülményekkel, a gazdasági és politikai helyzettel, s annyi más egyéssel. Nosztalgiaival gondolunk a régi tanárookra, akik érdeklődő, tudásvágytól hajtott tanulóinknak saját könyveiket is odakölcsönözték tanulmányaik elmélyítése céljából. Egyéb-ként az az ideális állapot, ha tanító tanár a könyvtáros, aki benne él a tantestület és a diákság hétköznapi életében, még óráközi szünetekben is. Ha nem így van, a könyvtáros többnyire csak formálisan tagja a testületnek.

A tanév elején örültem az érettségizett tanulók V. osztályának. Azt reméltem, hogy az így 15-re bővült tanulócsoporthoz több könyvet kölcsönöz majd. Reméltem, hogy valami érdeklődés megmarad bennük a szépirodalom iránt is, nem lévén semmi „kötelező”, felszabadultabban, kedvükre válogatnak, keresgélnek az irodalomban. Csalódtam. Az 58 tanuló mindössze 3 ilyesféle művet kölcsönzött. Vajon ez országosan, nagy átlagban is így van? Ez irodalomtanításunk csődjét jelentené. Szárazak,

unalmasak s legfőképpen sablonosak irodalomóráink? Nincs bennük szív, lelkesültség, az esztétikai szépség megelégedésének tiszta öröme? Emlékszem a *Magyartanításban* egy évtizedekkel ezelőtti megjelent mintaórára, melyben a lírai költemény szavait egyenként vette bonckés alá a kartárs, százalékosan kimutatva a vers magas és mély hangrendű szavait, s ily aprólékosan haladt végig az elemezhetőség minden lépcsőfokán. Pedig milyen gyönyörű volt az a költemény! Nekem az elemzés olyan kínos, mint egy élveboncolás.

De nem jobb a helyzet a szakkönyvek kölcsönzése terén sem. Az 58 tanuló összesen 12 kötetet kölcsönzött. Én úgy véltem, tanulmányaikból elmaradt „a kolonc”, a választott pályára kívánnak felkészülni, minél jobb szakemberek kívánnak lenni, fokozott érdeklődéssel fordulnak leendő munkaterületük szakirodalmához. Elszámítottam magam. Lehet, hogy félreértelmezése volt ez részemről az V. osztályos tanulmányok célkitűzéseinek? Talán

könyvkiadásunkban a hiba? Lekopott róluk minden készítés, nincsen kielégítően hiányérzetük? Nem tudom. Igaz, ez az első év, a kezdet. Talán még kialakul. Kíváncsi vagyok, miképpen?

Kadosa Árpád

A szürke eminenciás

Hitek és tévhitek az iskolai könyvtáros munkájáról

„...olyan iskolára van szükség, amely képessé teszi a felnövekvő generációkat a rendelkezésükre álló mind több információ alapján döntéshelyzetek kialakítására... kreatív, sokirányú gondolkodásra serkent...” (Részlet a Művelődési Minisztérium *A közoktatás helyzete és fejlesztésének programja* c. vitaanyagából)

Ma már senki sem tagadja ezt a pedagógiai programot, sőt minden pedagógus igyekszik a maga eszközeivel, a maga tantárgyában a teljességre törekedni. Csakhogy az információk áradata egyre nő és elárasztással fenyeget, kapkodhatunk a fejünkhöz, ha nem sikerül biztos fogódzót, módszertani segítséget találnunk az eligazodáshoz. S ha ez érvényes a felelősen, logikusan gondolkodó felnőttekre, még inkább érvényesnek kell lennie a „felnövekvő generációra”, melynek a világban (az információkban) való eligazodásáért mi vagyunk a felelősök.

Az információk többnyire dokumentumokban (médiákban) öltenek testet, s ezek gyűjtőhelye az iskolában is a könyvtár. Kézenfekvő

tehát, hogy ezekkel a kérdésekkel a könyvtárosnak kell foglalkoznia. Valóban, az iskolai könyvtáros *minden kollégának, minden tantárgy anyagához* tud segítséget adni, s ha *jól kérdezzük* a (jól felkészült) könyvtárost, a legtöbb információhoz (dokumentumhoz, segéd-eszközkhöz) hozzájuthatnak az ő közvetítésével.

Hogy ez mégsem egészen így van a valóságban, annak nagyon sok objektív (anyagi, szakmai stb.) és szubjektív oka van. Most ez utóbbiakról szeretnék szólni, azokról a tévhitekről és nem megalapozott „elvárásokról”, melyek az iskolai könyvtáros munkáját körülveszik:

A könyvtáros azért van, hogy a könyveket az asztalunkra készítse! E rövidlátó szemlélet nem veszi figyelembe, hogy az egyetlen (fél,

negyed?) könyvtárosnak mennyi munkájába kerül, míg csak egyetlen könyvet eljuttat a használóhoz, és azt sem, hogy a könyvtáros szolgáltató, de *nem kiszolgáló személyzet!* Éppúgy pedagógus (olvasáspedagógus!) ő is, mint a többi kolléga, csak az ő munkája a személyes kapcsolatokban valósul meg, a másik fél „lelki hullámhosszára” helyezkedve talál rá a megfelelő szellemi táplálékra.

A könyvtáros egész nap csak olvas, nincs más dolga, ezért nyugodtan helyettesíthet (ünnepi műsört készíthet, folyósóügyeletet tarthat stb.)! Csak azt felejt el, aki ezt hangoztatja, hogy vannak foglalkozások, ahol szinte egész nap „csak olvasnak” (lektor, szerkesztő stb.). A könyvtáros is csak úgy szerezheti be az információkat, rendelheti meg az új könyveket, segíthet irodalmi műsorok összeállításában, ha olvas. A gyerekek és a tanárok is csak akkor várhatják el, hogy tájékoztassa őket az új ismeretterjesztő és szépirodalomról, érdekes folyóiratcikkekről, ha elismerjük, hogy – ebben az esetben feltétlenül – az olvasás a munkához tartozik. S emellett még mennyi szakmai és kevésbé szakmai (adminisztrációs) munka vár a könyvtárosra a leltározástól a könyvrendezésig, a katalógusszerkesztéstől a bibliográfiakészítésig, amelyeket senki más nem csinálhat meg helyette. Tehát ha bármilyen más (például helyettesítési) feladattal bízzák meg, az mindenképpen a könyvtári munka rovására megy.

A szakmai folyóiratok megilletik a szakos tanárt, ezek az ő személyes használatára vannak, tehát a könyvtárosnak semmi köze hozzájuk! A szakmai fogyóeszközöket – köztük a folyóiratokat is – valóban munkaeszközként használják a pedagógusok, ezeket szinte kötelező is beszerezni az iskolának. Baj csak akkor következik be, ha, mondjuk, két történelem szakos van, a „Történelemtanítás” c. folyóiratsból pedig csak egyetlen példány. A használati jog azonban nem téveszthető össze a tulajdonjoggal: mivel az iskola szerezte be a folyóiratot, természetesen az intézmény a tulajdonos. És a *Histórián* hogyan osztozzanak, hiszen ez már nem csak a történelem szakosokat, sőt nem csak a tanárokat érdekli? Fokozódnak a bonyodalmak, ha valaki az előző évi „Történelemtanítás” számaát keresi, de azok kézenkőzön, kinek-kinek az asztalfiókjában eltűntek. Alapelvként kell leszögeznünk, hogy a folyóiratok nem a személyes tulajdon részei, hanem az iskola könyvtárában van a gyűjtőhelyük, nyilvántartásuknak a *könyvtáros kezelésében* kell lennie, hogy nyomon követhesse és bármi-

kor kézbe adhassa ezeket. Az ismeretterjesztő folyóiratok pedig legyenek a gyerekek számára is elérhető helyen (tehát a könyvtárban), hiszen őket is szeretnénk megtanítani a legfrissebb információs eszközökben való bújárkodásra.

Megveszem a szükséges könyvet, miből áll az a könyvtárosnak beletározni és átadni! Az időigényességről már szó esett, most csak néhány munkafolyamatot említek: bélyegzés (3 helyen), leltári szám beírása (3 helyen), leltárkönyvbe való pontos bevezetés, könyvgerinc jelzetelese, polcra besorolás. És akkor még semmit nem tudok a könyv tartalmáról, főként könyvesbolti vásárlás esetén. Ne felejtjük el, hogy *könyvenként minimum 30 perc* pluszmunkát jelent a könyvtárosnak (a heti 8–10 órájából, amit feldolgozásra fordíthat), ha nem az ún. központi katalóguscédulákkal felszerelve kapja a könyvet. Nem hiszem, hogy annyira nélkülözhetetlen lenne egy-egy, a munkáltató oktatáshoz használható könyv, hogy ne tudná megvárni a kolléga a két hónapos átfutási időt, amíg a megrendelt könyv – cédulával! – megérkezik. Emellett az is előfordulhat, hogy a vásárolt könyv már megvan a könyvtárban, csak a kolléga elfelejtette egyeztetni a könyvtárossal.

Akinek nincs ki az óraszám vagy nem felel meg az oktatásban, az elláthatja a könyvtárosi munkát. Igényes igazgató – aki ismeri a könyvtár szerepét az oktató-nevelő munka folyamatában – ilyen nem mond. Ez a munka éppúgy szakismereteket igényel, mint teszem azt a gyógyszerésze, ezeket az ismereteket is több éven keresztül tanítják közép- és felsőfokon. A könyvek, információk rendszerezése nem csak a betűrend ismeretét jelenti, a katalógus nem a könyvtáros hobbi, és a könyveket nem lehet csak úgy találmorra az olvasók, különösen a gyerekek kezébe adni. A kölcsönzési adminisztráció sem azért van, hogy belőle statisztikát készíthessen a könyvtáros, hanem hogy tudja, melyik könyv kinél van. Itt nincs helye a bizalomnak („Majd visszahozom!”), itt anyagi és szellemi értékekről és ezek mozgásának nyomon követéséről van szó. Aki pedig pedagógusként nem felel meg, az nem való általában sem a gyerekek közé, hiszen ide nyugodt, derűs, kiegyensúlyozott, az átlagosnál szélesebb műveltséggel és igényességgel megáldott egyéniség kell, aki megfelelő kapcsolatteremtő készséggel is rendelkezik.

Minek a katalógus az iskolai könyvtárban, fontos, hogy a könyveket használják! Valóban

a legfontosabb a könyvek forgatása, de nem mindegy, hogy vaktában vagy tudatosan teszi ezt akár a használó, akár a könyvtáros. Már 4–5000 kötet könyv között is gondot okoz az eligazodás, ha történetesen nem ismerjük a szerzőt vagy a pontos címet; a könyvtáros sem támaszkodhat csak a memóriájára. Emellett a magyar irodalom tantervébe vagy a Zsolnai-programba nem véletlenül illesztették be a könyvtárhasználati ismeretek megtanítását. Ezáltal készítjük fel a jövő nemzedékét a tudatos és igényes önművelésre, fejleszhetünk ki bennük készségeket a kreatív gondolkodáshoz, az információk alkotó felhasználásához. Ha nincs katalógus, hogyan tanítsuk meg használatát, hogyan készítsük elő a gyerekeket a felnőttek könyvtáraiban való tájékozódásra?

Természetesen türelmetlenek nem lehetünk: egy alig 4–5000 kötetes könyvgyűjtemény katalógusrendszerének *visszamenőleges kiépítése főfoglalkozású könyvtárosnak is legalább három évi, magas fokú szakismeretet igénylő munka*, hiszen a napi feladatokat (kölcsonzés, foglalkozások, bibliográfiák stb.) is el kell végeznie. A bibliográfiakészítés is csak jól feltárt állomány alapján képzhető el, s ez sem tíz perces munka!

Az olvasóvá nevelés a könyvtáros dolga, a szaktanárnak nincs ideje a könyvtári órák megtartására, mert haladni kell az anyaggal. Ne felejtjük el, hogy az *olvasásra* nevelés nem közvetlen ráhatás eredménye, ahhoz, hogy a gyerekek bármilyen könyvet önszántukból a kezükbe vegyenek, motiváció szükséges, és pedig valódi érdeklődésből kiindulva. Melyik szaktanár ne akarná, hogy éppen az ő tantárgya iránt érdeklődjenek a gyerekek? Ezt a motivációt pedig csak az órán lehet megalapozni, érdekes témák és érdekes könyvek bemutatásával, használatával. Így a differenciálás peda-

gógiai elvét is érvényesíthetjük: a tehetségebbeknek külön kutatási feladatokkal, a gyengébbeknek könnyebb, adatkereső munkával, hogy az ő kedvüket is felébredjük. Szerencsére ma már gazdag választékok kínál ifjúsági ismeretterjesztő könyvkiadásunk, s ebben jó partner lehet a könyvtáros.

Természetesen feladatot adni csak olyan anyagból lehet, amelyet ismerünk, tehát minden szaktanár elemi érdeke, hogy megismerje *saját szakterülete könyvanyagát*. Ha a gyerekektől elvárjuk – s tanítjuk! – az alapszintű tájékozottságot, legalább az adott szakterület könyvei között, akkor magunkkal szemben is legyünk igényesek. Az értelmiségi lét személyes példaadásával biztathatjuk gyerekeinket, de ehhez az egész tantestület egymást kiegészítő munkájára van szükség. Hiszen az olvasásra nevelés nemcsak néhány ember hobbija, a könyvek által érzelmeket, fantáziát, ismeretszerzési képességet, más szóval *gazdagabb személyiséget* fejlesztünk, emellett az olvasás, a szövegértés tantárgyközi szerepű, nélküle a tanulás sem megy. A számítógépek és a megszámlálhatatlan más média korában sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy *ismereteink 80 százalékát ma is olvasás útján sajátítjuk el*, s ennek az 500 éves ismerethordozónak még mindig van néhány előnye a többi médiával szemben: általában segédeszköz nélkül használható, bármikor visszakereshető, visszalapolozható, viszonylag olcsó és mindössze jó olvasástechnikára és olvasási kedvre van szükség ehhez. (Persze, a programok olvasásához is ugyanez kell!)

Úgy tűnik, mostanában elfeledkeztünk erről a szerény eszköztől: a közelmúltban a *Köznevelésben* is jelent meg egy hosszabb eszmefuttatás a médiapedagógiáról (1989/16. sz.), s mintha a Gutenberg-galaxis már kihalt volna, nem is említi.

Nógrádi Gábor író szavaival szeretném kifejezni óhajomat: „Talán egyszer megvalósul egy olyan oktatási rendszer, amelyben az irodalmat a gyerekek által kedvelt könyvekből fogják tanítani. Talán egyszer az oktatás szakemberei is bizni fognak abban, hogy ily módon megszerettette az olvasást, a kisemberek maguktól kezükbe veszik majd a ma még kötelező olvasmányokat. Talán egyszer a szülők is megértik amaz új oktatási szemléletből, hogy a gyerek személyiségfejlődése számára ugyanolyan fontos a könyvolvasás, mint az egyenletek ismerete.”

Sáráné dr. Lukátsy Sarolta

Haraszthy Gyula (1910–1990)

Megint eltávozott valaki, aki előttünk járt és aki a mi könyvtári világunkban egy hosszú korszak tanúja és cselekvő résztvevője volt. *Haraszthy Gyula*t négy nappal 80. születésnapja előtt, 1990. február 6-án ragadta el a halál, amely kegyes volt hozzá: megkímélte a hosszú szenvedéstől, a betegséggel való egyenlőtlen küzdelemtől. Csendben távozott, ahogyan élt. Végző akarata nem adott alkalmat hosszú gyászbeszédre, a kor- és pályatársak végző búcsújára. Tisztünket ezzel megnehezítette, mert sallangtalan megemlékezésre, teljesebb odafigyelésre kötelez. Alakját a külsőségektől mentesen kell felidézniünk, a megtett útra, az elvégzett munkára összpontosítva.

Haraszthy Gyula számára a könyvtárosság nem pályakorrekció eredménye, hanem tudatos választás volt. A magyar–német szakot a budapesti egyetemen végzett, 1932-ben doktorált fiatalember még három évig maradt az egyetem falai között mint fizetéstelen tanársegéd, de már ekkor kezelője volt a magyar irodalomtörténeti intézet könyvtárának. Ez időben irodalomelméleti kérdésekkel foglalkozott, erről tanuskodnak akkor megjelent munkái. 1935-ben nyílt alkalma arra, hogy eredeti elhatározásához híven, egy nagykönyvtár szolgálatába szegődjék. Első munkahelye a budapesti Egyetemi Könyvtár, s ettől kezdve *Haraszthy Gyula* élete elválaszthatatlan a könyvtáraktól. 1978-ban így vallott erről *Bereczky Lászlónak*: „Annyi szép, a közösség érdekét szolgáló munka vonzott, hogy a könyvtár mellett kellett döntenem, és ezt nem bántam meg... A könyvtárosi munka a közösség szol-

gálatá” (*Könyvtáros*, 1978/7.).

Pályatársai közül már korán kiemelkedett, s különleges feladatok elvégzésére választották ki. 1940 őszén a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelősége keretében létrehozott erdélyi osztály vezetésével bízták meg. Ez az osztály 10 hónapos működése alatt közel 200 ezer kötet könyvet gyűjtött össze és osztott szét az észak-erdélyi könyvtárak és intézmények között. *Haraszthy Gyula* már itt tanújelét adta kiváló szervezőképességének, amire későbbi pályája során is számos példát találunk.

A háborús évek katonai szolgálatot és szovjet hadifogságot jelentettek számára, de 1947-től újra elfoglalhatta helyét az Egyetemi Könyvtárban. Nem sokáig, mivel a gyorsan fejlődő hazai könyvtári életnek szüksége volt a vezető posztokon jól képzett szakemberekre, az ezernyi tennivalót áldozatosan vállaló férfiakra. *Haraszthy Gyula*t ettől kezdve ott látjuk szinte valamennyi területen, ahol valamilyen újnak a megteremtése és szervezése folyik. 1949-ben kapott igazgatói kinevezést a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárához, ahol a könyvtárnak szinte a semmiből való létrehozása volt a feladata. Két év múlva már megnyílt az új könyvtárépületben a korszerűen szervezett, hálózati központként működő egyetemi könyvtár. Közben már újabb megbízást kapott: igazgatói teendőinek ellátása mellett a felsőfokú könyvtársképzés megszervezése, beindítása lett a feladata. 1951 és 1954 között másodállásban ő a könyvtáros tanszék vezetője, s mind tanszékvezetői, mind oktatói minőségében elévülhetetlen érdemei vannak a könyvtársképzés megalapozásában. 1953

őszen az Akadémiai Könyvtár igazgatójává nevezték ki. Itt is úttörő munka várt rá: a két háború között meglehetősen elhanyagolt s ezért elmaradott állapotban levő könyvtár újjászervezése. *Haraszthy Gyula* néhány év alatt komoly előrehaladást ért el, a vezetése alatt megújult intézmény a magyar tudományos élet szilárd bázisává, az akadémia keretében folyó kutatások elősegítőjévé vált. Ő indította el az Akadémiai Könyvtár publikációs tevékenységét, a ma már lassan 100. kiadványa felé közeledő „Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei”-t. Közben egyre inkább bekapcsolódott a könyvtárügy országos irányításába is. Az 1953-ban létrehozott Országos Könyvtárügyi Tanácsnak tagja, majd 1956. október 18-tól alelnöke. „A modern könyvtárügy egységes irányítása, elvi és szakmai összefogása nem egyedül kormányzati feladat, hanem a könyvtári szakemberek önzorgatósi tevékenysége is” – írja 1957-ben máig ható érvénnyel. 1955-től *Kovács Máté*, *Kőhalmi Béla*, *Mátrai László* és *Varjas Béla* mellett a Magyar Könyvszemle szerkesztőbizottságának is tagja.

A pálya csúcán ekkor hirtelen törés következett: 1957 júniusában fegyelmi vizsgálat indult ellene és az Akadémiai Könyvtár több munkatársa ellen. Az ok természetesen az 1956-os forradalom napjaiban keresendő. *Haraszthy Gyula* tagja volt a könyvtár forradalmi bizottságának, s e minőségében bár nem kezdeményezője, de résztvevője volt az ott zajló eseményeknek. Az első vádpont szerint a könyvtár munkatársai felléptek az akadémiai

belső iratok megsemmisítése ellen, követelték az irattárak zárolását és lepecsételését. Az akadémiai székház kazánházában ugyanis javában folyt a bizalmas iratok, elsősorban a személyi anyagok égetése. Ezt állították le a könyvtárosok, s tettük egyben szimbolikus értékű: a dokumentumok őrzésére hivatottak soha nem szegődhetnek az iratokat politikai okokból megsemmisítők táborához. A második vádpont szerint az Akadémiai Könyvtár nevében a szovjet beavatkozás ellen külföldi könyvtárakhoz, társintézményekhez tiltakozó és morális támogatást kérő táviratokat küldtek. A táviratfeladást aláírásával engedélyező *Haraszthy Gyulát* a fegyelmi határozatot hozó Akadémia akkori elnöke írásbeli megrovásban részesítette, „enyhítő körülményként” tudva be a vezetése alatt álló intézmény tudósok és kutatók által is elismert magas szakmai színvonalát. Egyidejűleg *Haraszthy Gyulát* és a könyvtár még három munkatársát az „okozott kár” megtérítésére, vagyis a feladott táviratok árának megfizetésére kötelezték. (*Haraszthy Gyulának* ez 8000 forintot, a teljes összeg mintegy 70 százalékát jelentette.) A politikai ellenfelek azonban nem nyugodtak bele az „enyhe” ítéletbe, s 1960-ban újabb hajsza indult, most már kifejezetten *Haraszthy Gyula* ellen. Nemtelen vádak keresztűzébe került, s elvesztette állását is. A Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője, a kommunista *Szekeress Pál* azonban felismerte, hogy kiváló szakemberek félreállítása az ország és a könyvtárügy érdeke ellen való, s ezért külön megbízást adott *Haraszthy Gyula* számára. Feladatává

tette a külföldről beszerzett irodalom központi feldolgozásának és nyilvántartásának megszervezését és irányítását.

1960. december 1-jétől *Haraszthy Gyula* állást kapott az Országos Széchényi Könyvtárban, ahol a feldolgozó osztályok vezetését, *Goriupp Aliz* örökét vette át. Most végre újra az intenzív munka, az alkotás évei következtek. Ezúttal is új feladatok elvégzése várt rá: a külföldi irodalmat regisztráló Országos Gyapodási Jegyzékek kiadásának beindítása, az OSZK katalógusrendszerének reformja, a nemzeti bibliográfiai munkák keretében a hungarika-bibliográfiák megindítása. 1971-től létrehozója és elnöke volt a Széchényi Könyvtár Hungarika Koordinációs Bizottságának. Ezt a munkát különösen nagy kedvvel végezte, „Hajszálgökök és a hungarika-bibliográfiák” című írása arról a mély felelősségérzetről tanúskodik, amit a határainkon túl élő magyarság szellemi termésének számontartása és megismertetése iránt érzett. A könyvtárügy országos ügyeinek intézésében továbbra is résztvett, elsősorban az Országos Könyvtárügyi Tanácsban és annak szakbizottságaiban végzett munkájával.

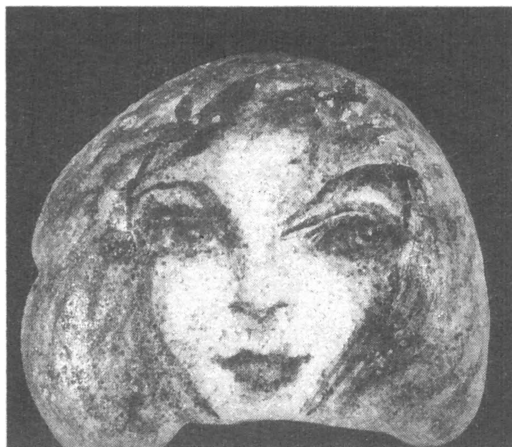
Haraszthy Gyulát pályáján mindvégig magas szintű szakmai igényesség, széles körű tájékozottság és erős gyakorlati érzék jellemezte. Ez tükröződött mind napi tevékenységében, mind szakirodalmi munkásságában. Jóllehet csaknem mindig vezető beosztásban tevékenykedett, végig megőrizte az emberekkel való közvetlen kapcsolattartás gyakorlatát, minden emberi problémához való humánus viszonyulását. Az a beosztott, aki belépett hozzá, főnkéntől nem ötperces rideg meghallgatásban részesült, hanem megértést és emberi melegséget, baráti szíves szavakat kapott. Az ő korrek és őszinte magatartásában, emberi tisztességében soha senkinek nem kellett csalódnia, sem a felsőbb vezetésnek, sem a beosztottaknak.

1973 végén *Haraszthy Gyula* nyugalomba vonult, de nem pihent. A Széchényi Könyvtár vezetésétől újabb megbízást kapott: a nemzeti könyvtár története 1918–1946 közötti korszakának megírását, mely feladat *Dezsényi Béla* 1972-ben bekövetkezett halálával gazda nélkül maradt. 1978-ban még bizakodóan nyilatkozott erről: „Szeretném, ha a sors megengedné, hogy az évek óta folyó feltáró munkából könyv is legyen, újabbkori művelődéstörténetünk egy fejezete.” A sors, és tegyük hozzá, sajnálatos módon maga a Széchényi Könyvtár

sem tette ezt számára lehetővé. Még ugyanazon évben beszüntették munkájának anyagi támogatását, s öt évnek kellett eltelnie, amíg a Széchényi Könyvtár, felülemelkedve egyfajta szűkkeblűségen és rövidlátáson, anyagilag is újra támogatta *Haraszthy Gyula* történeti kutatásait. Öt év azonban behozhatatlanul elvesztett, s öt év már igen sok egy nyugdíjas életében. Most ez az öt év hiányzik ahhoz, hogy a nemzeti könyvtárnak erről a korszakáról az összefoglaló monográfiát kézbevehessük. *Haraszthy Gyula* elvégezte a teljes forrásfeltárást és anyaggyűjtést, publikált számos rész tanulmányt, s a legutolsó időkben már az összefoglalást kezdte írni. A halál azonban kiütötte kezéből a tollat.

Haraszthy Gyula egy életen keresztül hűséges volt választott hivatásához és hűséges volt könyvtáros társaihoz. Tudtunkkal ő az utolsó, aki még tagja volt az 1935-ben alakult Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének, és végig tagja is maradt. Még emlékszünk, amikor nem is olyan régen, 1988 őszén ünnepi szónoka volt az egyesület által rendezett *Fitz József* emlékülésnek. Ő mondotta akkor a nagynevű elődről: „Büszke lehet rá a mai könyvtáros társadalom.” Őrá emlékezve, mi sem tudunk most egyebet mondani, bár a büszkeségről *Haraszthy Gyula* másként vélekedett. „Büszke semmire nem vagyok – mondotta –, csak a jó értelemben vett szolgálat teljesítése az, ami örömmel tölt el.” A szolgálat örömét adta tovább nekünk, mai könyvtárosoknak. Ne feledkezzünk meg erről!

Somkuti Gabriella

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

**Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:
CAVALLONI GYÖNGYI**

Budapest XXII., Csap u. 14/a. 1222

Telefonüzenet: 663-226

Iskola és könyvtár az ezredforduló küszöbén címmel kiemelkedő jelentőségű konferenciát rendeztek az Országos Széchényi Könyvtárban. A meghívót és programot a Magyar UNESCO Bizottság nevelési albizottságának elnöke, *Báthory Zoltán* és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete olvasás- és olvasószolgálati szekciójának elnöke, *Nagy Attila* írták alá, jegyezték nevükkel. A nagyszabású tanácskozást *Juhász Gyula* akadémikus, az OSZK főigazgatója nyitotta meg, ezt követően hangzottak el a különböző előadások, amelyek közül tartalmi gazdagságával, szellemes vonalvezetésével talán *Szente Ferencéé* ragyogott ki leginkább (*Könyvtáraink és a rendszerváltás* – megjelent a *Magyar Nemzet* 1990. március 31-i számában), bár persze kinek kinek más lett a kedvence, a Magyar Rádió például *Kádárné Fülöp Judit* előadására (*Lehetünk-e literátus nép?*) reagált legintenzívebben, külön hosszú beszélgetést is hozva az előadóval. Ritka csemegének bizonyult a konferencia délutáni programja. *Írásbeliségünk túlélési esélyei* címmel olyan vitafórumot vezetett *Báthory Zoltán*, amelyen a mindenkori kormány felelősségéről cseréltek eszmét a legkülönbözőbb pártok képviselői és a könyvtárosok. A konferencia fontosságára, az előadások és a viták kiemelkedő jelentőségére és nagy horderejére való tekintettel a *Könyvtáros* részletes beszámolót fog közölni az eseményről.

A könyvtárak soha nem voltak anyagilag elkényeztetve, és ez most méginkább igaz – nyilatkozta hosszabb interjúban, álta-

lános és csak az ő könyvtárára, a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárra vonatkozó problémák sokaságát nagy elmeállal boncoló írásában *Futaki László*, a könyvtár igazgatóhelyettese. Szólt arról, hogy tavaly húsz millió volt a megyei-városi könyvtár költségvetése, és hogy ez az összeg javarészt a fenntartási költségekre ment el. Mivel az idén sem fognak többet kapni, a víz, a villany, a fűtés pedig megint drágább lesz, felő, hogy állománygyarapításra, új könyvek beszerzésére sokkal kevesebb fog jutni az idén,

mint tavaly, pedig akkor sem volt e mégiscsak alapvető célra többjük 1 millió hétszáz ezer forintnál. Tekintettel a könyvtárak vehemens növekedésére, a helyzet tragikusnak látszik. Szólt a *Kelet-Magyarország* hasábjain megjelent interjúban arról is az igazgatóhelyettes, hogy a Könyvtárellátó mellett több mint hatvan kiadóval és magánkiadóval áll a könyvtár kapcsolatban. Míg azonban „sajnos 3 hónap is eltelik, amíg a Könyvtárellátón keresztül kapott könyvek a polcokra kerülnek”, addig „a kiadói, magánkiadói jegyzékekben szereplő újdonságokat” egy-két hét, de akár néhány nap alatt is be tudják szerezni. Érdekes információt közölt a könyvtárlátogatók, könyvtárhasználók számának alakulásáról is: „Országos tapasztalat szerint a könyvtárak olvasói létszáma egyre csökken – mondotta –, nálunk azonban már 10 éve alig van válto-

zás: mintegy 12 ezren látogatják a könyvtárat. Az olvasók összetételében viszont vannak változások. Amellett, hogy két főiskolai és több középiskolai könyvtár is működik Nyíregyházán, *rengeteg diák* jár hozzánk. A nyugdíjas tagjaink száma is érezhetően emelkedett az utóbbi időben”.

A választások első fordulója lezajlott ugyan, annak fölmérése azonban még várat magára, hogy mit tettek a választókért, pontos, hiteles, naprakész informáltságukért, a nagyszámú párt közt való eligazodásukért a könyvtárak. Arról szinte az ország minden részéből vannak információink, hogy a könyvtárak „felvállalták” a választási tájékoztató éppen nem kevés munkával járó, nem is föltétlenül hálás feladatát. A szombathelyiek például hatásosan és vonzóan hirdették is magukat a megyei lapban, a *Vas Népében*: „A megyei könyvtárban minden eszköz a rendelkezésre áll. Az Országgyűlési Könyvtár száznál több hazai lap felhasználásával bibliográfiát állított össze a pártok, politikai és társadalmi szervezetek 1989 során megjelent programjáról, nyilatkozatokról, pártközi kapcsolatokról. A bibliográfia *Pártok* címmel megtalálható a megyei könyvtár olvasótermében. Emellett a legfrissebb közlemények a *PRESS-DOK* című mágneslemez adatbázisból bármikor gyorsan visszakereshetők. A megyei könyvtár munkatársai kiegészítették az anyagot. Így például az országos pártok mellett a Vas megyei szerveződésekről és a nagy pártok helyi jelöltjeiről, a helyi szervezetek tevékenységéről is tájékozódhatnak a választók”. Mindehhez pontos telefonszámok, a párt- és választási ügyben naprakész tájékoztató könyvtárosok szolgálati ideje és még sok egyéb „dringend” információ áll a hirdetésben. Arról, hogy a Baranya megyeiek mit tettek, már szoltunk (*Könyvtáros*, 1989/11. sz.), de sorolhatnánk szinte minden „jobb” könyvtárat, nem feledkezve el például az FSZEK első kerületi főkönyvtáráról, amely utcai vitrinében tette

közszemlére a kerületben fellépett jelöltek arcképeit, kinagyított önéletrajzait, ígéreteit, programpontjait stb., kicsiny helyen, még a könyvtárba belépést sem kívánóan is jobban tájékoztatva minden arra járó, mint a Krisztinát egyébként az országos átlagnál is jobban ellepő plakátrengeteg.

Reméljük, akad majd vállalkozó, aki utánajár annak, hogy a választásokban milyen és mennyi szerepe volt a könyvtáraknak, önként, spontán és önzetlenül vállalt ad hoc választási információs szerepkörüknek.

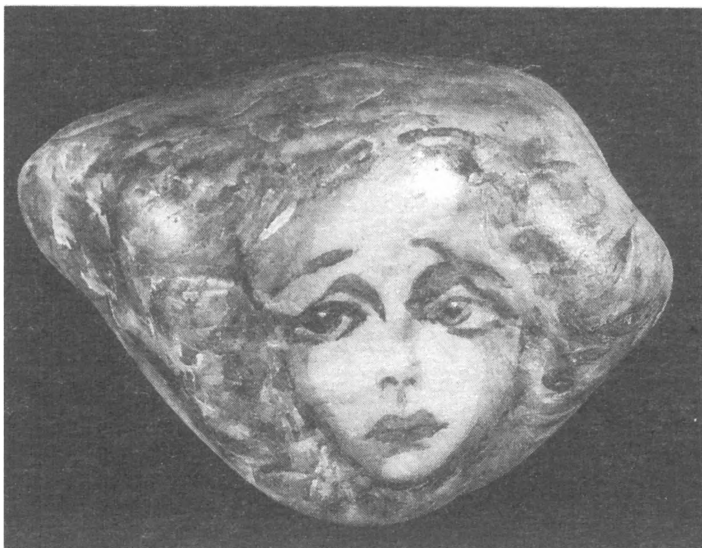
Elrontott rendelet címmel írt örökbecsű cikktanulmányt a *Magyar Nemzet*be Péter László. Ismerteti, hogy miért, milyen racionális okok miatt került sor a Művelődési Minisztérium 24/1989. (VIII. 10.) MM. sz. rendeletére, amely – többek közt – szabályozza a könyvtárigazgatói munkakör betöltésének feltételeit is. Ezek után a rendelet nem éppen jogtudósi, ám annál inkább gyakorlatias, könyvtártörténeti alapozású és könyvtárosi vénájú bírálata következik, különös tekintettel a rendelet kibocsátása után megjelent módosításra, de főként arra, hogy mi is lehet kritériuma egy könyvtári-

gazgató kiválasztásának. A példák persze nagyrészt a zezedi Somogyi Könyvtárból vettek, ám nálunk plauzibilisebbek. Az írás nem nélküli a groteszk példák nyomán óhatatlanul feltámadó humort sem, bár alaphangja inkább tragikus. Álljon itt egyik passzusa: „a pályázó – középfokú könyvtárosi képesítéssel, 1962 óta máig egyetlen munkahelyen, a Somogyi Könyvtárban dolgozva *28 év szakmai, 17 év vezetői gyakorlattal* – nem ér föl azzal, akinek mindössze ötesztendős szakmai gyakorlata van, de jól-rosszul megszerzett felsőfokú képesítése? Nyilván nem. Ezért az elrontott rendeletet sürgősen ki kell javítani: a legalább tízéves szakmai és vezetői gyakorlat becsületét visszaadni, és egyenlővé tenni a szakképesítéssel”.

Sírjunk a könyvtárakért – javasolja a *Pest Megyei Hírlap* cikkírója, *Megszüntetőünnepségek* címmel cikkez *Mátraházi Zsuzsa* a *Magyar Nemzet*ben; írásának címe: *Látogatás (volt) könyvtárakban*, és sorolhatnánk még a legkülönfélébb megyei és fővárosi újságok hasonló tartalmú-témájú interjúit, riportjait, életképeit, siráimait. Az alaphang általában a következő: eddig ennyiből gyarapi-

tottunk, tartottuk fenn a könyvtárat, ám ez fölötté kevés volt, a jövőben az ennyinek ilyen és ilyen hányada jut ránk... Gyakori fordulat a következő is: „Az igény benyújtásakor ügyeltem rá, hogy a könyvtárra eső költségvetési *hányad* megmaradjon”, vagy így: „No, ez már nemigen lesz így a jövőben...”, illetve így: „Olyan ez, mint amikor a Mikszáth-novellában egy vályút örököl két testvér, s hosszas vita után végül is igazságosan kettéfüreszelik... Annyit sikerült elérnem, hogy...”. A cikkek, írások, beszélgetések, vallomások sokasodnak, ám igazi összesítésükre, számbavételükre, értelmezésükre lenne szükség. Ezt persze nem a napisajtótól kell várnunk, bár adalékaik, a *Csökkenő újdonságok* és a hasonló című beszámolók faktum brutumai nyilván mellőzhetetlenek. Várjuk, várja a *Könyvtáros szerkesztősége* azokat a tanulmányokat, írásokat, amelyek alaposan szembenéznek e kérdéskör teljességével.

Nonstop bemutatót tartott két egész napon át a veszprémi egyetem központi könyvtára, az egyetem matematikai és számítástechnikai intézete, a Műszertechnika Vállalat és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Veszprémben, hogy széles szakmai körökben tegyék ismertté a legújabb számítógépes programokat, programjaikat. A bemutató újdonsága volt – a nonstop jellegen kívül – az is, hogy nem feltétlenül vásárlókra, „kuncsaftokra” törtek a szervezők, hanem elsősorban arra, hogy az esetleges igénybe vevők minél szélesebb választékot ismerhessenek meg. Ezt a törekvést segítette az is, hogy bemutatták a Matematikai és Számítástechnikai Intézet egyik olyan új programrendszerét is, amelyet az újításokkal kapcsolatos információk nyilvánosságára dolgoztak ki. A legnagyobb érdeklődéssel persze azt a szoftvert fogadták, amely a vállalati szerződéses tevékenységeket tartja nyilván, a szerződés keletkezésétől a teljesítések végrehajtásáig, illetve az egész folyamat adózási vonatkozásaiig.

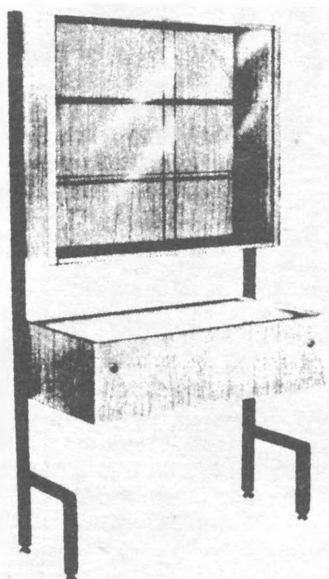

A TANÉRT AJÁNLATA

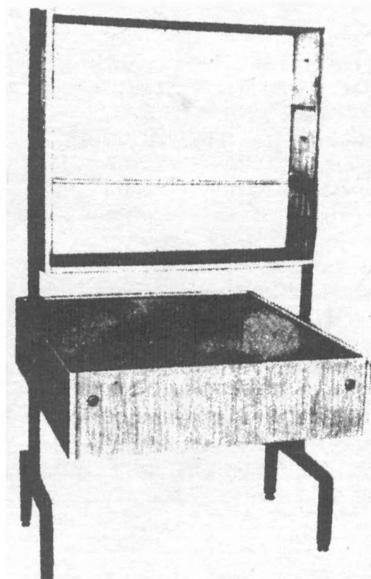
Bemutatjuk a

MERABONA KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

további két tagját

Egyoldalas vitrin
Fogyasztói ára: 3930,- Ft.

Kétoldalas vitrin
Fogyasztói ára: 5120,- Ft.

Mindkét vitrin felső része tolóüveggel zárt üvegpolcos szekrény, amely alatt üvegtetős tároló található

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat
Bútorkereskedelmi főosztálya

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levélcím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339-938

Lehet-e egy könyvtárnak ars poeticája?

*A párizsi Bibliothèque Public d'Information
a Pompidou Központban*

A biztonság kedvéért jobbnak láttam elmélyülten tanulmányozni a könyvtár bejárata mellé kitett plakátokat és felhívásokat, de közben azért fél szemmel oda-odasandítottam a szüntelenül nyíló-csukódó lengőkarokra, amelyek a folyamatosan áramló közönséget engedték át. Mire följegyeztem a könyvtár legújabb szolgáltatásairól szóló adatokat, addigra nyilvánvalóvá vált számomra, hogy sem a most érkezők, sem a már távozóknak nem esnek át semmilyen nyilvántartási processzuson. Az egymás mellett levő, de elkülönített bejárati, illetve kijárati „kapukról” könnyű volt feltételezni, hogy valamilyen elektromos vagy mágneses eljárással ellenőrzik a rajtuk áthaladókat – végtére is mágneses állománymegőrzésről olvashattunk eleget, no nem a Diadalív, hanem az otthoni fegyveres őréség „árnyékában” is. (A teljes igazság kedvéért gyorsan tegyük hozzá, hogy éppen azokban az augusztusi napokban

szereztek fel a Széchényi Könyvtárban is a mágneses kapukat, de az esetlegesen föltoluló kérdésre, hogy ti. miért kell az automata biztonsági berendezés mellett ott állniuk a fegyveres őröknek: erre a válasz nem ebben a beszámolóban olvasható.)

A láthatóan szabad ki-be járkálástól felbátorodva, közép-kelet- (vagy kelet-közép-?) európai bizonytalankodásomon erőt véve, végre átléptem a bejáraton, ahol (természetesen) ügyet sem vetettek rám. Miközben a szabad bejutás élményétől megkönnyebbülve a mozgólépcsőre léptem, furcsa érzés fogott el: most értettem meg a *Le Monde* egyik cikkének hangzatos címében foglalt jellemzés („Magyarország – a ruhatárosok diktatúrája”) mélyebb igazságtartalmát. Annyiszor szóltak ránk és tartóztattak fel különféle bejáratoknál különféle hivatalos „közegek”, hogy már minden bejáratnál működésbe lépnek feltételes reflexeink. Szerencsére nem volt sok időm lelki nyomoromon keseregni, mert ott álltam a nagy lehetőség előtt: végre használhatok egy közvetlen elérésű (online) könyvtári katalógust. El kellett mennem a terem végébe, hogy találjak egy szabad képernyőt; eközben felmértem, hogy az állomány elrendezése igen ismerős: a jó öreg ETO egyszerűsített változata alkotja a szakrendet, a könyvek gerincén pedig a szerző nevének első három betűje van – összességében a nálunk is gyakori Cutter-szamos rendszerre emlékeztet. Ettől már egy kis otthonosságérzet fogott el, miközben kíváncsian vártam, hogyan sikerül az első „vizsgám” az online katalógus használatából. „Jó napot! Ön a BPI közvetlen elérésű számítógépes katalógusát használja. Ha egy szerzőre, címre vagy témakörre kíváncsi, nyomja le a megadott billentyűt. A keresés második fázisában a dokumentumokat válogathatja a kiadás éve, a hordozó típusa vagy a főszöveg nyelve alapján is.” Ez volt a beköszöntő képernyőszöveg. A fő-

menüből könnyen és gyorsan eljutottam a kiválasztott témához, amelynek előhívása után már a konkrét dokumentumok adatai sorakoztak. A bibliográfiai leírások az új szabvány szerint készültek. Sikerült találnom néhány érdekesnek ígérkező címet, így az adatok között szereplő helyrajzi számok alapján elindultam magukat a könyveket megkeresni.

Az állványsorok fölötti, térbe függesztett, kocka alakú testeken vannak a tájékoztató feliratok, amelyek a nagyobb szakcsoportokat jelzik. A tájékoztató pultnál ülő kollégától (arra hivatkozva, hogy magyar könyvtáros vagyok) kértem egy könyvtárismertetőt. (Az 1986-ban kiadott tájékoztató: „La BPI en toute liberté”, azaz BPI a teljes szabadság jegyében adatait idézem a továbbiakban, ezért nem jelölöm meg minden esetben a forrást.) A három emeletet elfoglaló könyvtár középső, érkezési szintjén vannak az ún. általános művek (lexikonok, enciklopédiák, szótárak, évkönyvek, napilapok stb.), az első szinten kapott helyet a filozófia, vallás, nyelvészet, irodalomtudomány, művészet, sport, zene témaköre, a harmadikon pedig a természet- és az alkalmazott tudományokhoz, valamint a jog- és társadalomtudományokhoz sorolható dokumentumok találhatóak.

A könyveket és az időszaki kiadványokat tartalmazó állványsorok végén két-két polc van, fölöttük tábla, a következő szöveggel: „Felhívás az olvasóhoz. Segítsen nekünk rendben tartani a könyvtárat! Amikor befejezi egy mű tanulmányozását, tegye azt a jelzetének megfelelő állványsor végén található fehér polcra. Ez az egyetlen megoldás arra, hogy ne kerüljenek rossz helyre és ne legyenek örökre megtalálhatatlanok a dokumentumok. Mintegy harminc fős gárda gondoskodik állandóan arról, hogy a napi tizezernyi olvasott mű a helyére kerüljön. Havonta egyszer pedig az egész személyzet minden rendű és rangú tagja résztvesz egy teljeskörű helyrajzi ellenőrzésben.” (A valóságban azonban az a helyzet, hogy az udvarias kérés ellenére is sokan visszateszik a könyveket a vélt helyükre, és így bizony meglehetősen sok könyvet nem, vagy csak nagyon nehezen lehet megtalálni.)

Az egyes állványsorok között szigetszerűen egy-egy asztalcsoport van. A hófehér asztalok körül a kényelmes, fémvázás, bőrüléssel székkel legjobbját foglalt, annak ellenére (vagy éppen azért?), hogy vasárnap késő délután van. Az időközben a katalógus alapján megtalált könyvek, valamint a rendkívül ötletesen illusztrált

könyvtárismertető birtokában boldogan telepedtem le egy szabad asztalhoz; utólag konstataálva a nagyvonalú gesztust, hogy a párizsi kollégák ingyen adták nekem a 25 frankba kerülő kiadványt. Az igazi francia szellemességgel összeállított ismertetőt azóta többször átolvastva, meggyőződésemmé vált, hogy ezt a Franciaországban is új könyvtártípust érdemes a hazai kollégákkal is megismertetni.

A Bibliothèque Public d'Information „ars poeticája”

A „tájékoztató könyvtár” egy francia politikai terv végrehajtásának szülötte és egyben eszköze. Alapításával és fenntartásával a kormányzat mindenki számára meg kívánja könnyíteni az ismeretekhez való szabad hozzáférést. E célkitűzések megvalósításának legjelentősebb intézménye a Pompidou Központ könyvtára, amely hitvallása szerint az információhoz való hozzáférés valamennyi módjának rangot kíván adni; válogatás nélkül fogad bárkit, ugyanakkor nem privilegizál senkit sem. A könyvtár működésének alapelve és egyben célja a teljes szabadság biztosítása: ennek köszönhetően itt mindenki mindenről mindent olvashat, láthat, hallhat – mégpedig ingyen, kötöttségek és formalitások nélkül. Nincs beiratkozási procedúra és kártya-kiállítás. A látogató szabadon szerencsét próbálhat: ő dönti el, hogy előzetes terv nélkül vagy módszeresen járja végig a területet, vagy épp ellenkezőleg: előbb a könyvtárosok vagy a katalógusok segítségével veszi igénybe, és ennek alapján éri el célját.

A könyvtár mindhárom szintjén vannak ún. referenzpontok, ahol szakemberek várják az olvasókat; a számítógépes katalógus termináljai elé pedig – ezek hármával vannak egymás mellett – szintén bárki bármikor odaléphet. Az olvasó szabadsága nem csak a könyvtár használatában teljes, de személyes magatartását is kizárólag saját belső törvényei szabják meg: olvashat asztalnál ülve vagy lábát az épület üvegfalának vetve, de ha fekvé jobban esik az olvasás, bármikor letelepedhet a padlószőnyegre is. Mivel a BPI kizárólag prezenskönyvtár, és a dokumentumok elvitelét a mágneskapuk meggátolják, természetesen az olvasónak a magával hozott könyveket nem kell senkinek bemutatnia. Annak ellenére, hogy a csúcsidőben akár többezreddel magával van a

könyvtárban az ember, mégis lehet „egyedül” is, hiszen nincs ülőhelyszámmal egy sokszáz férőhelyes olvasóterem egy adott pontjára kényszerítve. Talán nem is kellene külön említeni, hogy a pénzbedobással működő gépeken minden formalitás nélkül xeroxmásolatokat lehet készíteni.

A **gyűjtőkörét** és a dokumentumokban foglalt ismeretek szintjét tekintve a BPI az enciklopedikus érdeklődést kívánja kielégíteni. Az elmélyültebb kutatást lehetővé tevő monográfiák, disszertációk, a szűk szakterületeket lefedő folyóiratok gyűjtését az egyetemi könyvtárakra hagyja; a krimikért pedig a kerületi közkönyvtárakba járnak az olvasók. A **dokumentumtípusokat** illetően a könyvtár „*multimédia-téka*”: a nyomtatott dokumentumokhoz hasonló intenzitással gyűjtik a videoszalagokat, a diapozitívokat, a hanglemezeket, a faktografikus adatokat, a sajtókiadványokat, a nyelvtanuláshoz szükséges magnókazettákat stb.

Azzal, hogy a BPI ilyen széles körben gyűjti az információkat és először nyújtja a felhasználóknak az információhordozók ilyen bő skáláját, még nem ér véget a könyvtár feladata; mivel a legkorszerűbb ismeretek és technológiák iránt ily messzemenően elkötelezte magát, az intézmény azt vallja, hogy az új információ előállításával és közvetítésével foglalkozó fejlesztő cégekkel még a kutatási, kísérletezési fázisban *köteles együttműködni*, új termékeiket tesztelni – és ezzel közvetlenül is hozzájárulni a szakma technológiai fejlődéséhez.

Mint **tájékoztató-ismeretterjesztő** könyvtár, a lehető leggyorsabban frissíti fel állományát; a „naprakésztséget” a szó szoros értelmében véve. Ennek érdekében építi a számítógépes referenz szolgáltatást, az online katalógust és teszi elérhetővé a világ nagy adatbankjait. E sokféle műfajt és szakterületet gyűjtő könyvtár mégsem „*kulturális silóként*” akar működni; ehelyett arra törekszik, hogy összekötő állomásként üzemeljen a szellemi értékeket teremtők és azokat befogadók között. Mindezek mellett a tudást sem csak közvetíteni szándékozik, hanem annak eredetét, születését és a tudás hatalmának manifesztálódását is meg akarja mutatni olvasóközönségének.

Gyűjtemények

A látogató a *Salle d'Actualité*-ben kerül először kontaktusba a könyvtárral. A Pompidou

Központ földszintjén elhelyezkedő „aktualitások termében” a legszélesebb közönség ismerheti meg az újdonságokat: a legfrissebb francia könyveket, lemezeket, újságokat, folyóiratokat. A *Salle d'Actualité* bevallott célja, hogy „étvágyat csináljon”, kedvet adjon a BPI használatához. Ennek érdekében a mintegy 3500 könyvet, 700 periodikumot és 1700 hanglemelt ugyanolyan szabadon olvashatják, illetve hallgathatják a látogatók, mint a híres Szajnaparti bouquinisteknél, könyvkereskedőknél. A könyvállomány a kereskedelmi forgalmazáshoz képest legkésőbb egy hónapon belül ide kerül, és legtöbbször egy évig marad itt. A kortárs francia szemléli termék mellett egy 2000 kötetes referenzgyűjtemény is az olvasók jobb tájékoztatását szolgálja – a híres „*Que sais-je...?*” (Mit kell tudni...?) sorozattól az *Encyclopaedia Universalis*-ig. A *Salle d'Actualité* helyet ad olyan kisebb kiállításoknak is, amelyekben egyes kiadók vagy könyvkereskedők mutatják be kínálatukat. Időről időre egyes szerzők műveiből vagy a közvéleményt foglalkoztató témákkal kapcsolatos kiadványokból rendeznek bemutatókat. A fogalmaink szerinti író–olvasó találkozókat szintén itt szervezik, de nem csak szépírókkal, hanem adott esetben szakírókkal, tudósokkal is.

Mint fentebb olvasható, a háromszintes könyvtár szabadpolcos állományát *szakcsoportonként* tárolja. *A könyveket és a folyóiratokat nem választják külön*, a 2200 kurrens folyóirat is a szakrendben kap helyet. Az *időszaki kiadványok cikkei* a BPI recenzálja és *számítógépes adatbankban tárolja*. 1988 végén a *könyvgyűjtemény* több mint 400 000 kötet volt, ebből a dokumentumtípusból évente 15 000 új kötetet vesznek állományba. Amint a könyvismertető írja, a könyv még mindig a legkeresettebb műfaj, de dicsősége már leáldozóban van az új médiumok viharos gyorsaságú fejlődése miatt. Természetesen sikerkönyv a szakkönyvek között is akad; ezekről a ronggyá olvasott kötetekről elmondható, hogy saját népszerűségük áldozataivá válnak. Eredeti formában itt sem mindig sikerül az elhasználandó, de még mindig keresett könyveket pótolni, ezért ezeket, valamint a legjelentősebb napilapokat, folyóiratokat mikrofilmre veszik és így bocsátják az olvasók rendelkezésére. (Például a *Le Figaro* számai 1854-től, a *Le Mercure galantéi* 1672-től megszűnéséig, 1832-ig mikrofilmen olvashatók.)

A Pompidou Központ könyvtárának **képgyűjteménye** igen híres. A több mint 200 000

diapozitívon jószerével minden látható: a legnagyobb festők, szobrászok, építészek művei Fra Angelicotól Le Corbusier-ig; a gallorómán kerámiáktól a rokokó frizuráig, az ókori Egyiptom fáraóinak kincseitől az Apollo hold-raszállásáig. E képek segítségével Borneótól a Tűzföldig bármilyen utazásra fel lehet készülni, össze lehet állítani egy művészettörténeti előadás illusztrációs anyagát. . . A kiváló minőségű diapozitívokat a hivatásos képügynökségektől, magán-, illetve közgyűjteményektől kapják (a legtöbbet a francia nemzeti könyvtártól, az Albert Kahn gyűjteményből, a Victoria and Albert Museumtól), de a rendezők átadják a könyvtárnak a legnagyobb párizsi kiállításokról készített anyagot is (pl.: *Monet, Courbet, Renoir* életmű-kiállítása). Mindezek mellett a BPI saját megrendelésre szintén készített tematikus összeállításokat (pl.: Európa terei, Vakáció Franciaországban). A diapozitívokról a képek apránként új információhordozóra kerülnek: részben 35 mm-es filmre (egy tekercsen 1000 kép lehet), illetőleg videolemezre (egyetlen lemez kapacitása 54 000 kép). A nagyszerű minőség mellett ezek a hordozók a keresést is pontosabbá, gyorsabbá teszik.

A **mozgófilmek** túlnyomó többsége dokumentumfilm, de a francia filmművészet kimagasló alakjainak (*Alain Resnais*-nek, *Jean-Luc Godard*-nak és másoknak) filmjeit is őrzik, videóra átjávzva. A kb. 2000 film segítségével az érdeklődő betekinthez *Albert Camus* és *Jean Paul Sartre* világába, vagy éppen a busmanok életébe. A mozgófilm-gyűjtemény főleg etnográfiai és szociológiai tárgyú művekkel gyarapodik.

A **zenei diszkotéka** mintegy 14 000, ma már korántsem csak bakelit, hanem compact lemezekből, illetve video- és magnókazettákból áll. A gyűjteményben gyakorlatilag egyenrangú helyet kap a klasszikus, a jazz, a rock, a pop- és az autentikus népzene, továbbá a chanson, valamint a filmzene is. A zenei anyagtól elkülönítve kezelik az ún. **hangzó dokumentumokat**: a csaknem 2000 kazettán és lemezen francia, illetve külföldi klasszikus és kortárs irodalmi alkotások hallhatók az Isteni színjátéktól *Aragon* verseiig, de gyűjtik a kor legnagyobb politikusainak beszédeit, valamint vallási szövegeket is. Az előbbiekre példa lehet *De Gaulle, Churchill, II. János Pál* előadása, az utóbbiakra a Biblia és a Korán teljes anyaga.

„Bábel a Beaubourgan”: 95 nyelvet, illetve nyelvjárást lehet tanulni a **nyelvek médiatékájában**, ahol a két laboratóriumot az egyes

nyelvek iránt megnyilvánuló érdeklődés foka szerint rendezték be. A leginkább keresett 5 nyelvet (sorrendben a franciát, az angolt, az olaszt, a németet és a spanyolt) a látogatók 78 százaléka kívánja tanulni, míg a többi 90-et együttvéve 22 százalék. Itt nemcsak nyelvkönyvek, -lemezek és -kazetták, hanem „aláfestő zeneként” eredeti nyelvű hang-, video-, filmfelvételek is színesítik a kínálatot. (Azt nem mondanám, hogy ez utóbbiakra kedvcsinálóként van szükség, hiszen a két helyiség 62 helyére szinte állandó a sorbanállás: naponta hatszázan váltják egymást a kiváló technikai felszereltségű, szeparált fülkékben.)

A könyvtár olvasói

Franciaországban az előrelátó és nagyvonalú tájékoztatáspolitikának köszönhetően már szinte minden lakásból elérhető a különféle számítógépes adatbázisok (közülük nem is egy térítésmentesen). A telekommunikációs hálózatokon keresztül gyakorlatilag minden tudományos és közhasznú információhoz hozzá lehet jutni – a munkahelyekről éppúgy, mint otthonról. Többek véleménye szerint a könyvtárak egyben a saját „sírjukat” is ássák azzal, hogy az egész országot átfogó videotex hálózaton keresztül, a közkedvelt Minitel készülékeken a felhasználók nem csak az adatbankokat tudják lekérdezni, de ma már telefaxon az eredeti dokumentumokat is percekben belül kézbe vehetik. E tényekre hivatkozva sokan megjósolták már, hogy kiürülnek a könyvtárak, különösen az olyan, kifejezetten a tájékoztatást szolgáló intézmények, mint amilyen a Pompidou Központ könyvtára. Nos, erre fényesen rácafol a könyvtár átlagban *napi 11 000 fős* (!) látogatottsága. Az 1977 februárjában megnyitott Pompidou Központ 1983 novemberében már az *50 milliomodik* látogatóját fogadta; közülük *több mint 30 milliónyian a könyvtárat keresték fel*. Az olvasók rohama azóta sem csökken; egy nyári vasárnap este a zárórára figyelmeztető udvarias felszólításra sok százan, vagy talán ezren is indultunk a kijáráthoz.

Sokszor tették fel a kérdést: mi az oka a könyvtár ilyen hatalmas népszerűségének? Hiszen Párizs gazdag kulturális kínálatával önmagában is elszívhatná a látogatókat, nem beszélve a televízió és a szórakoztatóipar „csábításairól”, illetve a fentebb már leírt információszerezési módok rendkívül kényelmes voltáról. A BPI igazgatója, *Michel Melot* úr – az

intézmény úttörő szerepét hangoztatva – a jövőben valamennyi könyvtár számára e két utat tartja járhatónak: miközben a tájékoztató könyvtár egyre inkább kutatóhellyé, adatbankká, a számítógépes hálózatok központjává válik, legalább ilyen fontos, hogy a felhasználók számára a lehető legkedvezőbb körülményeket biztosítsa a tudás megszerzéséhez. Ha e két feltételrendszer együtt van jelen, akkor a tájékoztató könyvtár kialakítja a maga igényes, gondolatgazdag, „gourmand” közönségét, amelynek színvonalas ellátása jótékonyan hat a könyvtár fejlődésére, hiszen az olvasók változatos kívánságait csak egyre bővülő szolgáltatáskörrel tudják kielégíteni. És hogy mit válaszol az olvasó a kérdésre, hogy miért jön ide? „Egyszerűen szeretek itt lenni...”

Joggal merül fel a kérdés: ha az olvasók ekkora szabadságot élveznek, akkor honnan és miképp szerez tudomást a könyvtár a látogatók kívánságairól? A belépőket a mágneskapukkal könnyű megszámlálni, az állomány használatára a „fehér polcokon” felgyülemelő dokumentumok elemzéséből lehet következtetni, de a BPI ismertetője tele van a legkülönfélébb statisztikai kimutatásokkal az olvasók életkoráról, foglalkozási kategóriáiról, lakóhelyéről, a katalógusok használatáról stb. Mint megtudtam, a

könyvtár igen nagy energiát fordít az olvasói szokások megismerésére és a felhasználói igények felmérésére. Az automatikus számlálótól a mélyinterjúk készítéséig minden ismert eszközt és módszert „bevetnek” annak érdekében, hogy a meglévő információk hasznosulásának mértékéről, illetve a további fejlődés útjáról a lehető legpontosabb képet kapják.

A könyvtár nyitvatartása meglehetősen különbözik a nálunk szokástól. A heti egy szünnap a kedd, a többi hétköznapokon déli 12-től este 10 óráig, szombaton, vasárnap és ünnepnapokon 10 és 22 óra között fogadják az olvasókat. A napi 11 000 látogató átlag 2 órát tölt a könyvtárban. Párizsból 54, a főváros környékéről 29, vidékről 10 százalékuk jön ide; a külföldön lakók aránya 7, de a nem francia állampolgároké ennél lényegesen nagyobb, 34 százalék. A látogatók többsége (60 százalék) férfi, ugyanilyen a könyvtárat használó diákok aránya is; az összes látogató háromnegyede 30 évesnél fiatalabb. Az olvasók jóval több mint fele már 10-nél több alkalommal kereste fel a könyvtárat, ahol háromnegyed részük könyvet, egynegyedük időszaki kiadványokat olvas, egytizedük a videofilmeket, fél százalékkal kevesebben a diaposzitivókat nézik meg; 7,5 a nyelvi laborban tanul, zenét pedig 4,5 százalékuk hallgat. (A látogatás gyakran nem egyetlen programra és főleg nem egyféle dokumentumtípusra korlátozódik, emiatt az adatsorok összege meghaladhatja a 100 százalékot.) Hasonlóképpen nem egymást kizáró az igénybevett dokumentumok tartalmi megoszlása sem: a művészetekre, sportra, turisztikára (tulajdonképpen az ETO 7-es fősztályába tartozó művekre) az érdeklődés 22, a jogra és a társadalomtudományokra (3-as fősztály) 21, a természet- és az alkalmazott tudományokra (5-ös és 6-os fősztály) 19, az általános művekre (0-as fősztály) 16, a nyelvészetre és az irodalomra (8-as fősztály) 15, a történelemre és a földrajzra (9-es fősztály) 13,5, s végül a filozófiára és a vallásra (1-es és 2-es fősztály) 4 százalék.

A könyvtár a *csökkentlátók* és a *vakok* előtt is nyitva áll. A csökkentlátók olvasását segítő készülékek a háromszorosától egészen negyvenötszöröséig képesek felnagyítani és képernyőre vetíteni a nyomtatott szöveget. Ha valaki telefonon előre kér valamilyen dokumentumot, a megbeszélte időre odakészítik számára a kívánt anyagot. A vakok külön teremben találják meg azokat a speciális berendezéseket, amelyek segítségével számukra is elérhetővé

válk az irodalom. Van itt szintetikus hangon olvasó készülék, amely kívánságra Braille-kódra írja át a kiválasztott szöveget; magnetofon, amelyre bárki bárkivel ráolvastathat bármilyen részletet, és természetesen Braille-írógép is. A vakok tájékoztatását külön Braille-kódban rögzített dokumentációs anyag segíti.

A **gyermekkönyvtár** a felnőttekétől elkülönítve kapott helyet. A rendkívül ötletesen, kedvesen berendezett termet hat éves kortól látogathatják a gyerekek, akik – talán hangsúlyozni sem kell – szintén teljes szabadságot élveznek. A sok mesekönyv és ifjúsági regény mellett igen sok ismeretterjesztő műből szereshetnek az ifjú olvasók életkoruknak megfelelő tudást. A multimédia-használat itt is kötelező: filmek, video- és magnókazetták, lemezek között nőnek fel az ifjú látogatók, hogy majdan a nagykönyvtár olvasóivá váljanak.

Végül egy érdekes szolgáltatásról, amely azoknak is rendelkezésére áll, akik esetleg nem is a könyvtár olvasói. A telefonos gyorsinformációs szolgálat, a **telereferenz** Új-Kaledónia fejlődéséről vagy a Goncourt-díj 1968. évi kitüntetettjéről éppúgy tájékoztat, mint egy tangótanfolyam címéről. Egy délután átlag 100 hívást kapnak; a kérdések főleg a BPI állományára, bibliográfiai és biográfiai adatokra, aktuális és hasznos információkra vonatkoznak. Egyedül a versenykérdésekre nem válaszolnak. A PUBLIC INFO névre hallgató szolgálat munkatársai a francia nemzeti sajtót naponta dolgozzák fel, emellett két nagy csoportban „információs csomagokat” is összeállítanak. A 650 tematikus dosszié az apartheidtől a videoklipig, az 1600 művészeti dosszié pedig az irodalom, a képzőművészet, a mozi stb. nagy alakjairól, illetve mozgalmairól tartalmazza a legfontosabb tudnivalókat.

A **videoreferenz** szolgálat a telefonon leginkább keresett témákra adott válaszokat terjeszti a videotex hálózaton keresztül, valóságos havi „bibliográfiai magazinként”.

A Centre Georges Pompidou

A Bibliothèque Public d'Information-ról lehetetlen úgy írni, hogy magáról a Pompidou Központtól, a könyvtárat is magába foglaló, szélsőséges érzelmeket kiváltó épületről ne essék szó. A Plateau Beaubourg-on álló építészeti konstrukció a szó hagyományos értelmében tulajdonképpen nem is „épület”, hanem „je-

lenség”, amely a maga szokatlanságával senkit nem hagy közömbösen. A gyönyörű középkori palotákkal ékes történelmi városnegyedben, a *Marais*-ban, néhány lépésnyire a szépségesen elegáns, neoreneszánsz *Hôtel de Ville*-től, egy görögus templom tőzomszédságában elképesztő kontrasztként hat a „díszítésül” piros, sárga, kék, zöld szerkezeti elemeit „viselő” építészeti alkotás. Stílusát – amely tudatosan arra törekszik, hogy ne elrejtse, hanem megmutassa: egy több mint 100 000 négyzetméteres, 8 szintes épületnek az élő szervezethez hasonlóan levegőre, vízre, energiára van szüksége – dicsérni vagy kárhoznatni lehet ugyan, de frenetikus hatását tagadni nem. Mint a mágnes két pólusa: vonz és taszít, méghozzá hihetetlen erővel. Bárhonnan közeledünk hozzá, minden oldalról meghökkentő hatást kelt. A *Notre Dame* felé eső oldalán egy szökőkút humorosan torz, mobil figuráiból a legváratlanabb pillanatokban és helyekre spriccel a víz. Jellemző módon az épületnek ez a legnyugodtabb oldala, ahol „csak” a szerkezeti csoportok biztonságot sugalló harmóniája köti le a figyelmünket. Az épület főhomlokzata (ha ugyan lehet ilyen hagyományosan komoly szóval illetni a híres, domború plexielemekkel borított mozgólépcsők nyugtalan hullámmásával megtört felületet) előtti széles, enyhén lejtős tér sokkal inkább emlékeztet egy középkori zsvásárra, mint egy kulturális intézmény lelki emelkedettségre valló előtereire. A szürke bazaltkockákkal (és meglehetősen sok szeméttel) borított térség egyik sarkában egy tűznyelő, vasláncokat szaggató óriás, a másikban dél-amerikai zenekar szórakoztatja a „nagyérdeműt”. Ha elered az eső, bevonulnak az ereszek alá; ha lankad az érdeklődés, szétszélednek. (Sajnos, szomorú szenzációk helyszínévé is válik időnként a Plateau: van, aki a Párizsra nagyszerű kilátást nyújtó ötödik emeleti teraszra nem azért megy fel, hogy az eléje táruló panorámában gyönyörködjék, hanem hogy utolsó útját pecsételje meg egy biztos halált hozó ugrással.. A Fény Városában is akad árnyék bőven, és nem is mindig rejtve a túristák szeme elől; de az öngyilkosság eme látványos módja megint csak ambivalens érzelmet kelt, és ugyanúgy megosztja a Beaubourg közönségét, mint valamennyi „attrakció”, amely az épületen kívül és belül zajlik. Elég a negyedik emeleten levő *Modern Művészetek Múzeumában* kiállított piszoárra gondolnunk, *Marcel Duchamp* ezzel az alkotásával legalább akkora vihart kavart néhány évtizede, mint

Renzo Piano és Richard Rogers a Pompidou Központtal a 70-es évek közepe óta.)

A BPI-nek, Párizs legnagyobb nyilvános tájékoztató könyvtárának története 1868-ig vezethető vissza; már akkor elkészült az első ilyen irányú javaslat a francia nemzeti könyvtárban. Az elképzelés nyomán a *Bibliothèque Nationale*-ban létesített „Salle B”-t, a széles nagyközönség előtt is nyitva levő olvasótermet 1935-ben zárták be. A „Párizs gyomra”-ként ismert nagy vásárcsarnok kiköltöztetésével kezdődött meg 1963-ban a francia főváros *Les Halles* negyedének rekonstrukciója, amelynek kapcsán újra csak a nemzeti könyvtár vezetősége szorgalmazta az így felszabaduló területen egy nagy nyilvános könyvtár építését. A tervet az oktatási miniszter 1967-ben elfogadta, a könyvtár helyéül az addig autóparkolóként szolgáló *Plateau Beaubourg*-t jelölte ki. Két évvel később *Georges Pompidou* köztársasági elnök az eredeti elképzelést kibővítve azt javasolta, hogy a megadott területen építsenek egy nagy kulturális központot, amely a nyilvános könyvtár mellett adjon helyet a kortárs művészeteknek is. E koncepció megvalósítására nemzetközi tervpályázatot írtak ki. Az 50 országból beérkezett 681 pályamű közül a zsüri *Renzo Piano* és *Richard Rogers* tervét ítélte a legjobbnak. Az építési munkálatok 1972-ben kezdődtek, ám befejezésüket Pompidou elnök már nem érthette meg. Az ő elképzeléseinek tiszteletére nevezték el „*Centre Georges Pompidou*”-nak az 1977 elején felavatott épületet, amely a könyvtáron kívül helyet ad a már említett Modern Művészetek Múzeumának, a francia formatervezési központnak, időszaki kiállítótermeknek és néhány egyéb létesítménynek.

Miközben az építmény formai megoldásairól változatlanul folyik a vita, a látogatók özöne áramlik a kiállításokra és a könyvtári részlegbe – nagy elégtételt szolgáltatva ezzel a tervezőknek. Befejezésül érdemes az egyik építőművész, *Renzo Piano* 1985-ben megjelent *Nyitott műhely* című könyvéből idézni néhány gondolatot arról, milyen eszmék vezérelték egy évtizeddel korábban a világszerte ismertté vált épület tervezése során. Az egyik leggyakrabban felmerülő „vádra” – miszerint az épület egyáltalán nem illeszkedik az őt körülvevő történelmi városnegyedbe – a művész így válaszol: Mindig meg voltam győződve arról, hogy ezt az épületet lehetetlen a „formák harmóniájának” elve alapján a környezetébe integrálni. A funkciója oly mértékig új, különös, furcsa,

telve ismeretlenséggel, hogy csak egy „térbeli hajó”-nak, egy nem identifikált tárgynak tudtam meghatározni; ennek viszont a Maraisnegyed stílusától eltérő építészeti megoldásban is ki kell fejeződnie. A buta kíváncsiság – folytatja a művész –, ha rosszat akar az épületről mondani, gyakran gyárépülethez hasonlítja; nekem ez azonban egyfajta bók, amely arra utal, hogy az épület funkciójának ki kell fejeződnie az építészeti stílusban is. Egy üzemnek szükségszerűen nyersnek kell lennie – tekintettel arra, hogy a Beaubourg-ban nemcsak bemutatják, de teremtik is a kultúrát, így még inkább ráillik az üzem elnevezés. Könnyű megoldás lett volna egy okos, ünnepélyes épületet, egy új szentélyt konstruálni. Ha a Beaubourg szelleme jobban emlékeztet egy supermarketre, mint a Louvre-ra, annál jobb. A könyvtár már igazolta is ezt az elképzelést: itt olyan szabadon szolgálhatja ki magát az ember, mint egy bevásárlóközpontban, a szellemi termékek szabad áramlása pedig már egy igazi *Open University* felé mutat – írja *Renzo Piano*.

A Pompidou Központban szünet nélkül zajló „happening” láttán *Herbert Marcuse* néhány gondolata jutott eszembe. Az „egydimenziós” társadalom bírálója – miközben elismeri a nyugati demokráciákban tapasztalható, szinte tökéletes társadalmi toleranciát – felhívja a figyelmet arra, hogy a „fogyasztói társadalom” már olyan fejlettségi szintre jutott el, ahol már nem csak a szükségletek, hanem a vágyak kielégítése a cél. Hogy a szünet nélkül áradó reklámözön tulajdonképpen előre megszabja, mire „kell” a társadalom tagjainak vágyakozniuk – ez az átlagemberben ugyan nem tudatosodik, holott végső soron ez az állandó befolyásolás hovatovább az ő individuális szabadságát is

korlátozza. Érdekes módon a hihetetlen erőt képviselő reklámnyomásnak ma éppen az ifjúság tud a legkevésbé ellenállni: ők lettek a divatdiktátorok legjobb „katonái”. A 60-as évek lázadó ifjúságának nyoma sincs. A mai ifjúsági kultúra kommercializálódott, antiintellektuálisá vált, sőt egyre jobban infantizálódik. A pop-rock bővületében élő, reklámmédiumokká vált fiatalok a rágógumi-kultúra termékeit fogyasztják, s észre sem veszik, hogy eközben teljesen integrálódnak az ipari társadalmakba.

A BPI vezetői talán ebből az alapállásból

kiindulva tudatosan teremtettek olyan környezetet, ahol ezek a fiatalok a külsődlegességekben sem érezhetik magukat korlátozva, ismerős, és őket nem „elidegenítő” bánásmódban részesülnek, miközben a könyvtár igyekszik rejtett vágyaikat is felidézni, majd kielégíteni. A könyvtárban tapasztalható bőség valóban hasonló egy szupermarketéhoz, és a közönség is legalább olyan heterogén: van, aki a popzeneért jön ide, de egyre több az olyan látogató, akinek észrevétlenül válik létszükségletévé a tudás „fogyasztása” is.

Tószegi Zsuzsanna

A lapokban olvastuk

Vonzó programok, olvasó gyerekek

Látogatás

a sárvári Sylvester János Városi Könyvtárban

Mitől jó egy könyvtár? Egyebek közt attól például, hogy tágasak a helyiségei, van benne elég könyv, köztük néhány ritkaság is, a könyvtárosok pedig szakszerűen, udvariasan végzik a munkájukat. Az ilyen könyvtárak közül is azokat kedvelem leginkább, amelyek egykori várakban, kastélyokban, kúriákban kaptak otthont. Őles falak, boltíves ajtók, ablakok között, díszített mennyezetek alatt. Külsőség persze, de az épület maga sajátos hangulatot áraszt, különös atmoszférát ad a benne levő könyvtárnak; mintegy jelzi, nem akármilyen helyen jár, aki ide belép. Sugallja azt is, hogy a könyvtár a tudás szentélye, ahol illendőképpen kell viselkedni.

Tudom, hogy hazánk legtöbb könyvtára nem ilyen, és tisztában vagyok azzal is, hogy a könyvtárral kapcsolatos modern szemlélethez képest az enyém netán ósdi, ám nekem a könyvtár megmarad olyannak, amilyenek gyerekként megismertem, megszerettem. Szentélynek, amelybe nemcsak a város lakói, hanem az iskolások is kellő tisztelettel léptek be, részben az épületből áradó méltóságnak köszönhetően.

A sárvári Sylvester János Városi Könyvtárnak 1978 óta a Nádasdy várban van az otthona. Megkapóan szép, szinte tökéletesen helyreállí-

tott épületben. Száznegyvenezer könyvet, folyóiratot, hanglemezt, dia- és videofilmet őriznek, kölcsönöznek itt. Kuriózumot hiába keres a látogató, hiszen a városi könyvtáraknak legfeljebb csak a helytörténeti kiadványokat, adatokat tekintve van megőrzési feladatuk. Három értékes gyűjteménye azért van ennek a könyvtárnak is – tudom meg *Molnár Zoltántól*, a könyvtár igazgatójától. Az egyik *dr. Fónyad Ernőnek*, a város szülöttének az ajándéka, aki a reformkor szépipró nemzedékének főként első kiadású könyveit hagyományozta a könyvtár-ra. A másik egy szakmai gyűjtemény, amely a negyvenes években a mezőgazdasági vándorkönyvtár darabjaiként járta az országot. Itt megőrizték ezeket a ritka köteteket, amelyeknek ismeretanyaga máig nem avult el, a mezőgazdasági egyetemek, főiskolák, kutatóintézetek feltűnően gyakran kölcsönzik. A harmadik gyűjtemény még nem teljes, és a város hévízeihez kapcsolódik. Egybegyűjtik azokat a könyveket, kiadványokat, amelyek a hévízkutatással, a kútúrassal függenek össze.

Rákapatni az olvasásra

A legszebb, a legjobban berendezett könyvtár is vígasztalan látvány olvasók nélkül, a

könyvtárhasználatra, az olvasásra pedig rá kell kényszeríteni az embert. Lehetőleg gyerekkorban. Nem mindegy tehát, milyen a könyvtárak és az iskolák kapcsolata. Sárváron jó, a három általános iskola és a két középfokú iskola tanulói gyakran megfordulnak itt könyvtári órák, író-olvasó találkozón vagy csak forrásanyagot, kézikönyvet keresve a tanultakhoz. De van mese-délután, csillagászati, várostörténeti és játékos vetélkedő is.

Molnár Zoltán az esztétikai tanfolyamokra a legbüszkébb. Három éve jelentkezett nála két főiskolai hallgató, hogy szívesen vezetne egy komplex esztétikai tanfolyamot a könyvtárban gyerekeknek. Több helyen is próbálkozott a két lány, de csak itt kaptak lehetőséget tervük valóra váltására. Tavaly úgy látták, vége, nincs tovább érdeklődő, de az idén a szülők kérték-követelték a tanfolyam újraindítását. Nem csoda, évi százötven forintért aligha tudnák a gyereket ehhez hasonló tanfolyamra beiratni. És a gyerekek nem zavarják a felnőtteket, mert a gyerekkönyvtári részt a felnőttektől hosszú folyosó választja el, a zenei szobától pedig vastag fal, illetve két szoba. Ami tehát a gyerekek könyvtárba szoktatását illeti, sok mindent megtesznek az itt dolgozók. Mutatja ezt az is, hogy a könyvtár kétezer tagja közül csaknem ezren iskolások, gyerekek. Beiratkozási díjat sem kérnek tőlük, ingyen jöhetnek bármikor, akárcsak a nyugdíjasok vagy a sorkatonák.

Együtt a könyvtárossal

A könyvtárosok nem elégedettek az itt megtartott történelem-, irodalom- és egyéb órák pedagógiai értékével. Molnár Zoltán igazgató szerint azért nem, mert a pedagógusok rendszerint csak elkísérik ide a gyerekeket és a könyvtárosra bízzák őket. Foglalkozzanak velük, míg maguk a sarokba húzódva olvasnak, kötnek, pihennek. Szerencsésebb lenne ennél – és bizonyára hasznosabb is –, ha a könyvtárossal együttműködve, vele közösen vezetnék, irányítanák a foglalkozást. Erre azonban egyelőre kevés pedagógus vállalkozik. Talán azért is, mert azt hiszik, ez itt a könyvtáros terrénuma, nem illő beleszólni, beleavatkozni az ő munkájába. Vélhetően megváltozik ez a helyzet az idén, mert szeptember óta a város minden iskolájában függetlenített könyvtáros dolgozik, és az iskolai könyvtári órák közelebb hozhatják a pedagógust ehhez a munkához. Az olvasás nemcsak tanulás, hanem kikapcsoló-

dás, szórakozás is, és a pedagógussal együtt a könyvtáros esetleg könnyebben megtalálja az összhangot e három tevékenység között.

Persze a könyvtár nemcsak az itt rendezett foglalkozással segíti az iskolai munkát, hanem szakmai tanácsokat is ad az iskolai könyvtárosoknak, filmeket, videókat, könyveket, számítógépes programokat, tantárgyi ajánló bibliográfiákat készít és kölcsönöz az iskoláknak szükség esetén.

Hanglemez, film, számítógép... annyi minden van már a könyvtárban, hogy épp csak a könyvet nem választja a gyerek, mondom az igazgatónak, aki erre kesernyésen elmosolyodik, és azt feleli, hogy ő se tudja biztosan, jó úton járnak-e. Az tény, hogy be kell csalni a gyereket ide, és az is, hogy a mai élethez elválaszthatatlanul hozzátartoznak a könyvtár új kínálatai. De az is tény, hogy a gyerekek többsége szinte csak úgynevezett hobbiirodalmat olvas. Teret vesztett a szépirodalom, mert az útikönyvek, tudomány-fantasztikus leírások, mezőgazdasági és egyéb szakmai könyvek érdeklik őket. Praktikus ismeretekhez akarnak jutni. Egy biztos, a könyvtáron kívül aligha vezethetők el a szépirodalomhoz ezek a gyerekek. A pedagógusok is főként akkor keresik fel a könyvtárat, ha tovább tanulnak, továbbképző tanfolyamon vesznek részt, vagy ha lakást újítanak fel, és a hobbijukhoz kell valami tudnivaló. Szépirodalomhoz alig nyúlnak. Lehet, hogy a pedagógusoknak nagy könyvtáruk van otthon, azért nem járnak ide? Lehet. Csak-hogy a pedagógusok fizetéséből a mai könyvtárak mellett már alig-alig futja újabb kötetekre. Mégsem nő a pedagógus látogatók száma a könyvtárban, inkább fogy. A példa nevelőereje tehát nem a legerősebb Sárváron. Legalábbis ami a könyvtárlátogatást illeti.

Családi keretben?

A modern könyvtárosi szemlélet szerint minél több és vonzóbb programmal kell idekényszeríteni a gyerekeket, mert csak olvasó fiatalokból lesznek olvasó felnőttek. Ezt vallják Sárváron is, ahol szombat délelőttönként ifjúsági filmeket vetítenek, számítógépes tanfolyamokat tartanak, játékokat rendeznek a gyerekeknek, a fiataloknak. Szünidőben is. Tamászkodva kértem Molnár Zoltántól, talán egy mai grundtársaságnak is adnának helyet. Megtudom aztán, hogy tartott már náluk vetítéssel egybekötött összejevetelt a horgásztársaság, a

kisállattenyésztők klubja is. Szívesen látna egy, csupáncsak beszélgetésre összeverődő kamaszcapatot is a könyvtárban, de egyelőre nem teheti meg. Úgy véli, nem vennék jó néven a városban, ha azzal állna elő, hogy egy sarkot berendez a gyerekeknek amolyan „dumahelynek”. Zavarnák a felnőtteket. Konzervatív a magyar könyvtárszemlélet – teszi hozzá egy kicsit az én nézetemre is utalva. S hogy nyomatékot adjon a szavának, elmondja, külföldön – néhány helyütt Magyarországon is – zsúrt, egyéb családi eseményt is rendeznek a könyvtárban. Erős törekvés van a családok könyvtárba vonzására, és ennek egyik módja az itt rendezendő névnap, születésnap stb.

Hallom, külföldön az sem meglepő, hogy a könyvtár gyerekrészlegén kisállatokat tartanak akváriumban, terráriumban. Részben, hogy rendszeresen idecsalják velük a gyerekeket, akik a kisállatokat gondozzák.

Lehet, hogy Molnár Zoltánnak van igaza, valóban meg kell változtatni a könyvtárak arculatát, sokrétűbbé kell tenni a feladatát. Ám nekem kétségeim vannak. Nem hiszem, hogy például kisállatok, családi ünnepek, videofilmek, számítógépes játékok révén közelebb kerül a gyerek, a felnőtt a szépirodalomhoz. Tartok tőle, inkább eltávolodik.

Novák Gábor

Köznevelés, 1989. 10. sz.

Lapozgató

A tartalmi megújodást ígérő Magyar Tudomány idei első száma meggyőzi az olvasót, a szerkesztőség igyekszik beváltani ígértét. A közölt írások többsége korunk égető gondjaival foglalkozik. *Marx György* A léghő üvegházhatása címmel közzétett tanulmánya például aggasztó hírekkel szolgál Földünk éghajlatának jövőbeli alakulásáról, hacsak... De nincs „hacsak”. Az ijesztő ütemben gyarapodó számú emberiségnek mind több energia kell, s ez a szüntelen növekmény azzal jár, hogy megállíthatatlanul nő az erőművek széndioxid kibocsátása is, ami – s ennek tudományos kifejtése közérthető módon az írás külön érdeme – egy „nukleáris világkonfliktussal összemérhető veszedelemmel fenyeget”. Lehetséges a kitorés ebből az ördögi körből? Az olvasó kérdése jogos.

„**Kissé**” megkésve jutott e sorok írójának kezébe *A Könyvek*, vagyis a *Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése* folyóiratának 1989. évi egyes száma. Hol vagyunk már azoktól az időktől! Tényleg, hol is vagyunk? „Ha valaki manapság figyelni a közéletet, olvasni az újságokat, arra a következtetésre juthat, hogy ebben az országban minden és mindennek az ellenkezője is megtörténhet. Aligha lehet kétséges, hogy a mélyponton vagyunk” – diagnosztizálta állapotainkat valószínűleg még '88 vége táján (nyomdai átfutás) *Szentágothai*

János professzor, a közügyekben még hevülni tudó, e tekintetben utolsó magyar parlamenti képviselő egy, a lapnak adott interjú keretében. Egyébként a prof. tévedett: még nem voltunk a mélyponton... A lap viszont mit sem veszített hamvas frissességéből; fogyasztásra ma is alkalmas egyéb olvasnivalóira még vizsztatérünk.

A nyomdászattörténet szerelmeseinek alighanem nagy élvezetet szerez *V. Ecsedy Judit* igen gondolatgazdag és mégis szakszerű írása, amelynek címe („Az Elzevierék nyomdajegye Magyarországon”) afféle mikroszintű adatközlést sejtet, pedig ennél sokkal többet rejt magában. A nagyhírű németalföldi nyomdászdinasztia megkülönböztető emblémájának magyarországi alkalmazásáról szólva a szerző felteszi és meg is válaszolja azt az izgalmas kérdést, vajon mitől váltak oly keresetté és híressé az Elzevier-nyomtatványok. A betűk szépsége, a papír jó minősége, a szedés művészi elrendezése, a gondos nyomdai kivitel, az egységes tipográfia, a kiadott művek sokasága, a nagy példányszám, a sorozatban történő megjelenetés? Vagy valami más? És egy újabb kérdés: mi lehetett az az üzenet, amelyet a nyomdászjelvény annak idején honfitársainknak közvetített? Aki a válaszra kíváncsi, olvassa el a *Magyar Könyvszemle* 1989/2. számában megjelent írást.

Monori Kovács Dalma

Dalma néni életem utóbbi néhány évének egyik legkedvesebb meglepetése. Sziporkázó szelleme, érdeklődő, lelkes természetimádata teszi lenyűgözővé. És persze, ahogy mindezt kifejezi szóban, képből. Ha a közöttünk lévő korkülönbség engedné, mondanám: barát-nőm. Mindenesetre lélekben nagyon közel áll hozzám, pedig ő 81 éves.

1909 májusában született, de sportos életmódja – egy Budapest-bajnokságon sifutásban második helyezett, teniszversenyen harmadik volt – szinte kortalanná tette. Azt mondja, szerencsés élete volt. Boldog gyermekkorát művészetkedvelő nagyanyja házában töltötte, amelyet olyan hatalmas kert vett körül, ahol, ha reggel elbújtak, estig nem találták meg egymást a gyerekek. Érettségi ajándékként nagyanyja három hónapra Angliába küldte. Habár már fiatal leányként is megörökítette olvasmányai elképzelt hősnőit (apró pasztellek, akvarellek tanúskodnak erről), úgy érezte, nincs elég tehetsége a festéshez. Inkább fényképészetet tanult, ez jobban vonzotta. Majd férjhez ment, s harminchat évet élt le boldog házasságban. Két fiút nevelt fel, s már dédnagymama. Évente kétszer-háromszor jár külföldön. Európa valamennyi múzeumát bebarangolta, sokfelé elvetődött a világon. Naponta egy-egy órát olvas angolul és németül, hogy agyát frissen tartsa. Zenerajongó, imádja Brahmsot, érdeklő az asztrológia, istenhívő.

Háza egy csodálatos, elvarázsolt kertben a Hűvösvölgyben áll, ahol a vadvirágok békésen megférnek az „ültetettekkel”. Madárdal jelzi, hogy e hely a természet vegyszerektől érintetlen szigete. Tavasztól késő őszig kertészkedik, fűvet nyír, „földet túr”, de nem gyomlál, mert ami megterem a kertben, fel is nőhet tőle. Német vér is csordogál az ereiben, szerinte attól ilyen szívós. Gyerekkorában elhatározta,

ha gazdag lesz, megvásárolja az Állatkertet, csak hogy lakóit szabadon engedhesse... Vegetáriánus, mert a gondolatától is irtózik, hogy állatokat öldösnek le az emberek jóllakatására. A hentes mégis jól ismeri, mert rendszeresen „megterít” a kerítésen kívül a környék macskáinak, hogy kedves énekesmadaraitól távol tartsa őket.

Szemüveg nélkül varr, olvas, festeget. Néha egy-egy tájképvázlatot is papírra vet, de legkedvesebb időtöltése, hogy kavicsokra, kerek fényes kövekre női portrékat fessen. Görögországi útján látta meg az első olyan követ, amelyen egy női arc sejlett fel, azóta érzi úgy, hogy a kövekben lévő arcokat mások számára is láthatóvá kell tennie. Jártában-keltében figyeli az arcokat, majd otthon emlékezetből pár perc alatt a megfelelő köre álmódja. Egyszerű gombfestékekkel dolgozik, majd szintelen lakkal bevonja. Azt mondja, tájképet nem érdemes festeni, hisz a természet önmagában szép, de a portrékkal más a helyzet. A kövek színe, formája megihleti, egy-egy típust, arckifejezést lát bele, s bont ki belőle mesebeli színekkel. Elvarázsolt világ ez, az apróbb-nagyobb köveken hideg pasztell szépségek, Madonna és boszorkány, a tekintetekben nyugalom és szenvedés. Szokatlanságuk meghökkent. Némelyik olyan, mint egy ikon, élő szemekkel, izzó színekkel, a másik: zöld hajú, álmódó tündér. Dalma néni áradó természetszeretete választotta ki ezt a rendkívüli, természetes hordozóanyagot a festéshez, mert ezek a kövek az ő világának részei, amint ő is része a természetnek, a kertnek, s az emlékekkel teli háznak, ahol él.

A könyvespolcra titokzatos arcok nézik egymást, hajdanvolt pajtások, regényhősök, ismeretlen szépségek körevarázsolt portréi.

Kézdi Anna

Akadémiai kislexikon

Több mint két évtized után új kislexikont adott ki az Akadémiai Kiadó, figyelmen kívül hagyva a mind terjedelmében, mind megbízhatóságában a kézikönyvektől joggal elvárható színvonaltól messze elmaradó *Mindenki lexikonát* (Könyvtáros, 1974/12. sz.). Az 1968-ban megjelent *Kislexikon* (Könyvtáros, 1968/11. sz.) felett bizony jócskán eljárt az idő, igaz, megjelenésekor sem tartozott a műfaj legjobbjai közé. Az Akadémiai Kiadó évtizedek óta készülő bizonytalan sorsú és helyzetű nagylexikona helyett tehát itt van az újabb kislexikonnak az A–K betűkkel kezdődő szócikkeket tartalmazó első kötete.

Kislexikont készíteni minden bizonnyal nehezebb, mint egy terjedelmes enciklopédiát. A tömörség, a lényeg kiemelése sokkal gondosabb előkészítést, pontosabb fogalmazást igényel, mint a terjedelmi korlátoktól kevésbé függő nagylexikon szócikkeinek megírása. (Úgy látszik, én sem állom meg locsogás nélkül, de eszembe jutott egy Churcillról terjesztett anekdota. Eszerint megkérdezte egy újságíró a brit miniszterelnököt, mennyi ideig készül beszédeire. „Az attól függ – hangzott a válasz. – Az ötperces parlamenti felszólalásaimra úgy 5–6 napig.” „Igen, igen – vágott közbe izgatottan az újságíró –, de a nagy, többórás beszédeire?” „A többórás beszédeimre? Nos... miről akar hallani?”) A szerkesztők erkölcsi felelőssége is nagyobb. A kislexikon használói általában nem szakemberek (persze ne feledjük, hogy a saját szűk világán kívül mindenki laikus): diákok, érdeklődő olvasók – olyanok, akiknek gyakran nincs lehetőségük terjedelmesebb és így bőségesebb információt tartalmazó kézikönyveket forgatni. Bevallom, hosszú időn keresztül mély szkepticizmussal közeledtem a különböző kislexikonokhoz, mert ugyan mire jó egy olyan könyv, amelynek *Kosztolányi*-szócikkéből az alábbiakat lehet

megtudni (az 1968-as *Kislexikonból*): „Kosztolányi Dezső (1885–1936): a Nyugat körébe tartozó kiváló polgári költő, műfordító, prózai író.” Ennyit mindenki tud; akinek ilyen kevés információ is képes újat, érdemit nyújtani, az az olvasóval bizony baj van. Hogy a lexikonoknak ez a típusa is szükséges, arról valójában csak most győződtem meg. Szükség van rájuk, mert a lexikonok alapvető feladata mégis az, hogy az első lépést lehetővé tegyék az ismeretek világában, vagy – mint a sokkötetes nagylexikonok – összefoglalják azokat a tudnivalókat, amelyek egy adott korszak *biztos* ismereteit jelentik. Az általános lexikon végső soron konzervatív kiadványtípus; az egyes szakterületek vitatott kérdéseit nem bennük kell tárgyalni. Ez a konzervativizmus – amely egyáltalán nem negatív jelző –, a megbízható szolidaritásra törekvés is okozza, hogy átpolitizált és átideologizált korszakok lexikonai egy idő után fölényes mosolyt csalnak az olvasó arcára; gondoljunk csak az *Új Magyar Lexikon* egyes szócikkeire (rothadó kapitalizmus stb.). A kislexikonokra ezek a veszélyek fokozottan leselkednek, mégis – korábbi nézeteimet feladva – meggyőződéseim, hogy szükségesek. De persze egy kislexikont értelmetlen egy nagylexikkal összemérni; csak a saját műfaján belül hasonlítható össze. Nem az a kérdés tehát, hogy valamely téma milyen mélységben van kifejtve hasábjain, hanem az, hogy alkalmas-e gyorsan és a lehetőségek adta határokon belül *tárgyszerűen* tájékoztatni használóit. Szerencsésebb sorsú országokban persze a kérdés is másként vetődik fel. Magyarországon gyakran kézikönyvpótlékok tűnnek fel, hosszú ideig azt a látszatot keltve, hogy valódi értékekről van szó. A kislexikonok nem pótlékok, de könnyen azzá válhatnak, ha mellőlük hiányoznak azok a nagylexikonok, amelyek már az árnyaltabb kifejtést is lehetővé teszik. A kislexikon ren-

deltetése tehát az, hogy tömören és adataiban, szemléletében nagyobb testvéreire támaszkodva a tágon értelmezett nagyközönség számára is – mind anyagilag, mind intellektuálisan – elérhetővé váló kézikönyv legyen. Az ideális állapot az lenne, ha lexikoncsaládokkal rendelkeznenk: a nagy, korszerű (és persze időnként felújított) lexikon mellett létezne annak közepes (6–8 kötetes) és kicsi változata. Ilyen lexikoncsalád Magyarországon eddig még nem született; legfeljebb a *Révai Nagylexikon* közelíti meg ezt a szintet, hiszen a két világháború között készült egykötetes változata is, valamint a második világháború után kétkötetes formában is megjelent.

Az *Akadémiai Kislexikon* persze nem is olyan kicsi. Az 1. kötet 1047 oldala már eleve több, mint az 1968-as egykötetes 941 lapja. Az új lexikon kéthasábos, lényegesen apróbb betűkből szedett sorai hevenyészett számításaim szerint kb. 6,5 millió betűt tartalmaznak. Az 1968-as – háromhasábos szedéssel, nagyobb fokozatú betűkből – kb. 6 milliót. A terjedelem tehát több mint duplájára növekedett (a 2. kötetet – mely nyilván hasonló terjedelmű lesz – is beleértve). Jelentős ez a bővülés; ez tette lehetővé, hogy a kötetben már *érdemi* információkat olvashatunk. Jobb a tipográfiája is az

1989-es kiadványnak, így az apróbb fokozatú betűk ellenére sem fárasztó az olvasás. Az illusztrációk száma arányosan azonos lehet, a korábbi lexikonban azonban – a vastagabb, jobb papír következtében – az illusztrációk jobban láthatók. A mostani, 1989-es kislexikonban van egy-két olyan megoldás is, amely szerintem nem szerencsés. Hiányolom a térképmelléleteket a kötetből, pontosabban a meglévők Európa-centrikusságát rovom fel. A nyolc térképmelléklet közül négy mutatja be Európa politikai térképét a különböző korokban: egy a 15. és egy a 18. századot, és egy-egy a világháborúk után kialakult Európát ábrázolja. A négy másik térképmelléklet a Föld éghajlati övezeteit, növényzetét, állatvilágát, valamint bolygónk népességét szemlélteti. A többi földrész térképi ábrázolásai hiányoznak, csupán a szövegben látható vázlatos ábra róluk. Jobb és szellemesebb az egyes államok képi bemutatása. Térkép-vázlat helyett az illető országnak kontinensen belüli elhelyezkedését, az arányokat érzékelteti, és nem közigazgatási beosztását vagy természetföldrajzi viszonyait. Igaz, hogy az önmagában szellemes módszer néha a visszajára fordul: a mindössze 431 négyzetkilométer területű *Barbadost* az Atlanti-óceán végtelenjében, Észak- és Dél-Amerika irdatlan hosszúságú partvonalának kontúrja között alig lehet megtalálni a bélyeg nagyságú ábrán. Ebben – és a hasonló nagyságú országok esetében – nem kellett volna ilyen óriási léptéket választani: ha *Barbadost* csak Dél-Amerika partvonala mellett ábrázolták volna, talán arra is lett volna hely, hogy legalább magának a szigetnek a formáját is érzékeltetni lehessen.

A térképeket leszámítva minden egyéb tekintetben lényegesen használhatóbb kislexikon jelent meg. Kitűnő az egyes fontosabb országok állam- és kormányfőit felsoroló összeállítás, ezzel olyan hatékony „műszerhez” jutottak a könyvtárosok, amelyet kiválóan lehet használni a tájékoztatásban. Az egész lexikonra jellemző az adatgazdagság és az ideológiamentesség. A számtalan, összehasonlításra kínálkozó példa közül csak egy-két szócikket emelek ki. A *Biblia* 21 évvel ezelőtti 9 sorával szemben most 3,5 hasábos, szinte tanulmány-méretű szócikket olvashatunk. *Adenauer*ről 1968-ban még azt tudta meg az olvasó, hogy „a revansista nyugatnémet politika képviselője”, 1989-ben már eltűnt a negatív bírálat, a jelző tárgyyszerű meghatározássá változott: „kereszténydemokrata politikus”. *Buharin* –

az 1968-as kislexikon szerint – a Szovjetunió kommunista pártjának az a vezetője, akit „oportunistá elhajlás és a jobboldali ellenállás képviselőjeként kizártak a pártból, majd szovjetellenes tevékenység miatt halálra ítélték”. 1989-ben már kiderül, hogy ellenezte a sztálini politikát, „konceptió perben halálra ítélték és kivégezték, 1988-ban rehabilitálták”. Nem érdemes folytatni, túl olcsó lenne elmarasztalni az 1968-as kötet szerzőit, szerkesztőit; használat szempontjából azonban ég és föld a különbség a két lexikon között.

Sikerült az arányokat is szerencsésen kialakítani az egyes szócikkek között. Írókról, költőkről immár érdemes tudnivalókat lehet olvasni, sőt, rövid műjegyzék is segíti az eligazodást. Bibliográfia ugyan nincs a szócikkek végén – de egy kislexikontól bibliográfiát várni maximalizmus lenne. Míg *Ady*-ről 1968-ban csak 7 sor szólt – és az is milyen semmitmondó 7 sor! –, a mostani 59 sorban mutatja be költészetét. Csak néhány esetben éreztem aránytalanságot (természetesen én is tudom, hogy nem a terjedelem határozza meg valakinek az értékét, jelentőségét, de azért mégis), így *Kemény Zsigmond* 27 sora vagy *Kölcsey* 29 sora mellett határozottan soknak érzem a *baseball* 34 soros ismertetését. Annál nagyobb örömmel fedeztem fel olyan szócikkeket, amelyek az 1968-as kislexikonból kimaradtak. A könyvtárakra, könyvkiadásra, általában a könyvkultúra vonatkozó szócikkek között megtaláljuk a kötetben például *Abafi Lajos*, *Ábel Jenő*, *Fitz József*, *Gulyás Pál*, *Kovács Máté* életrajzát, munkássága rövid ismertetését (igaz, Kovács Máté 1968-ban még élt, talán ezzel magyarázható akkori hiánya). Gazdag a könyvre vonatkozó tárgyi szócikkek köre is (ennyi elfogultság – hogy erre kiter egy könyvtáros – talán megbocsátható). Külön értéke a kötetnek, hogy a könyvművészetet négy színes táblán mutatja be (kár, hogy önálló *könyvművészet* címszó viszont nincs).

Nagy nyeresége a lexikonnak, hogy megtalálhatók benne a történeti Magyarország vármegyéit bemutató szócikkek. Azt hiszem, múltunk ideológiai görcseinek oldódása nélkül ezek sem szerepelhettek volna a kötetben. Hogy az elmúlt egy-két év milyen szédületes változásokat hozott, az a lexikonban is megfigyelhető. Hol van már az *Elnöki Tanács*, hol a *Magyar Népköztársaság*? És hol vannak már az 1988-as, 1989-es évek politikai életének meghatározó szereplői! *Grósz Károly* szócikke mellett még fényképét is megtaláljuk (a szer-

kesztés munkáját 1989. március 1-jén zárták le, de június 1-ig volt lehetőség a módosításokra – illetve néha még tovább is: *Kádár János* születési évszáma mellett már halálozási éve is szerepel); *Honecker*, *Husak*, *Jakeš* (fénykép!), *Ceaușescu* még láthatóan rendíthetetlenül tölti be posztját. Vitathatatlan, hogy minden lexikon szerkesztésének legfogasabb kérdése a szereplő élő személyek körének kijelölése. Az érdekek mellett nyilván a mindenkori protokoll szempontjai is szerepet kapnak a kiválasztásban. *Kelet-Közép-Európa* meglódult történelmét ismerve, egyáltalán nem könnyű az élő politikusok sorsát előre látni csak néhány hónapra is. Félreértés ne essék, egyáltalán nem elmarasztalóan említem a fenti politikusok életrajzának szerepeltetését. Mindenesetre az előszóban nem ártott volna utalni azokra a szempontokra, amelyek szerint élő személyiségek bekerültek a lexikonba. Nehéz rájönni arra, hogy például az élő magyar sportolók milyen kritériumok alapján szerepelnek. Úgy tűnik, hogy az egyéni olimpiai és világbajnokok, valamint – válogatva – a csapatsportok bajnokai. Némi következtelenségre vall, hogy *Gyarmati Dezső* és *Kárpáti György* vízilabdázó mellett nem szerepel *Faragó Tamás* (sokak szerint aktív korában a világ legjobb játékosa

volt, 1976-ban az olimpián győztes magyar csapat tagja). Focistáink kihagyását megértem jelenlegi eredményeik alapján, de 1964-ben és 1968-ban azért mégis olimpiai bajnok lett a csapat, egyes tagjai (például *Bene Feri*) szerepelhettek volna. Vagy *Albert Flóri* (aki ugyan Rómában, 1960-ban az olimpián „csak” harmadik lett a válogatottal, de ő volt a „császár”! – Kamaszkorom, ó, hová lettél?).

De félre a nosztalgiával! Az új kislexikon

elődeit messze meghaladó színvonalon nyújt rövid, ám tárgyyszerű tájékoztatást használóinak. De azért reménykedjünk (mert mást úgy sem tehetünk): a következő 15–20 évben nem az *Új Magyar Lexikon*, a *Révai Nagylexikon* és az *Akadémiai Kislexikon* lesznek a tájékoztatás alapvető eszközei. (*Akadémiai Kislexikon. 1. kötet. A–K. Akadémiai Kiadó, 1989. 1047 l. 26 t. 495 Ft.*)

Pogány György

Az információs társadalom

A Japán Computer Usage Development Institute 1972-ben terjesztette kormánya elé „Az információs társadalom terve – nemzeti cél a 2000. év felé közeledve” című munkáját, amely egy integrált tervet is tartalmaz az elképzelt információs társadalom kialakítására vonatkozó különböző projektekből. Ennek az ambiciózus vállalkozásnak a vezetőjévé *Yoneji Masudát* nevezték ki, akinek *The Information Society* című műve 1980-ban jelent meg Tokióban (magyarul *Az információs társadalom* címen jelent meg 1986-ban, az OMIKK *Tech-nika – Információ – Társadalom* című sorozatában).

A mű szerint a cél egy olyan társadalom megvalósítása, amelyben nem az anyagi javak bőséges fogyasztása, hanem az ember intellektuális kreativitásának legteljesebb kiképzése a legfőbb érték. Elsőül magyar, aztán kelet-európai, végül európai szemszögből próbáltam befogadni a japán elképzeléseket, igaz, a japán lehetőségek minimális ismerete nélkül. Az ámulatot és elismerést olyan kérdések követték bennem, amelyek szinte minden fejezet után felvetődnek a 80-as évek végének budapesti olvasójában.

Yoneji Masuda modelljének pontjai hibátlanul illeszkednek a fejlesztés egészének koncepciójához. De ha egyenként, tüzetesen szemléljük az elképzeléseket, szükségszerű átgondolnunk: mit számolunk fel és minek az érdekében? Mert az információs társadalom éppen a legfontosabb vonásában nem fog különbözni a jelen bárminemű társadalmától: egyénekből áll. „The group is feeling and acting as one soul” (A csoport úgy érez és úgy cselekszik, mintha egyetlen személy lenne – szó szerint).

Az a kifinomult rendszer, amely a posztindusztriális társadalmat irányítja, egyben a bizonytalansági tényezők csökkenését idézi elő: ezzel válik befolyásolhatóbbá a társadalom és az egyén, akinek mindössze két lehetősége nyílik a továbbiakban: egyéniség alatti vagy egyéniség utáni állapotba kerülni.

Az információs társadalom szimbóluma az információs „közmű”. Ez a nyilvános információfeldolgozó és -szolgáltató létesítményekből álló információs infrastruktúra teszi lehetővé, hogy bárki, bárhol és bármikor képes legyen az általa igényelt információhoz könnyen, gyorsan és olcsón hozzájutni. Egyik alapvető tulajdonsága, hogy jellegéből adódóan a nagyközönség használatára és javára létesül, és egyedülálló vonása az önkumulálódás. Ezt az információt elidegeníthetetlen sajátosságai teszik lehetővé: nem elfogyasztható, nem helyezhető át, oszthatatlan és felhalmozódó. Működtetési formájára vonatkozóan három típust különít el a szerző. Az első, az üzleti típusú információs közmű a magánvállalatok szabadversenyén nyugszik, alapja a szolgáltatásokból befolyó bevétel. Ez a típus kényelmünket szolgálja: hírek, vásárlási információk, és a kikapcsolódás biztosítása a feladat. Maga *Yoneji Masuda* is megjegyzi: „negatívumai a mértéktelen kommercializálódásból erednek, ami azt eredményezi, hogy a kényelmet hangsúlyozó, a szellemi tudásanyagot és megrekedést elősegítő, agresszív reklámokkal tarkított információs szolgáltatás alakul ki”. Második típusa az információs közműnek az állami. Működtetését az adók és a szolgáltatási díjak fedezik. A közérdeklődésre számot tartó és a népjóléttel összefüggő információkat felölelő

szolgáltatás célja a jólét biztosítása a lakosság egésze számára. Az itt szóba kerülő hátrányok azonban sokkal kézzelfoghatóbb – és sokkal veszélyesebb – következményeket jelentenek. Nem csak a szerző által is említett rossz hatékonyságot, ami a bürokratikus szervezettel függ össze, hanem a társadalom felett gyakorolt állami ellenőrzés fokozódásának, a láthatatlan diktatúra létrejöttének veszélyeit is. A harmadikat, az úgynevezett lakossági típust a lakossági tőke tartja fenn, és a működtetését is az „vezényli”.

Yoneji Masuda összehasonlítja az ipari társadalom és az információs társadalom rendszerét, és a leglényegesebb körülménynek azt tartja, hogy a társadalom átalakulása és fejlődése mögött álló hajtóerő az információs javak termelése lesz, nem pedig az anyagiaké. Az osztálytársadalmat funkcionális társadalom, a vállalatokat önkéntes közösségek váltják majd fel, a legfontosabb társadalmi probléma a jövősek, a terror, a magánélet megsértése lesz.

A társadalmi-gazdasági szerkezet legmagasabb fokaként a magas szintű ismerettermelést jelöli meg. Kérdés azonban, hogy ha az információs termelőerők fejlődése a jelenleginél valóban nagyobb függetlenséget teremt az egyén

sámára, vajon ez önkéntes cselekvésválasztást jelent-e majd, vagy csupán a felhasználható szabadidő mennyiségét növeli? *Yoneji Masuda* szerint komoly veszélye van annak, hogy az ellenőrzött társadalom irányába haladunk. Ő pusztán arra figyelmeztet, hogy a számítógép, az innovatív technika okosan használva óriási hasznot hoz az emberiségnek, de ha rosszul használják, romboláshoz vezet.

Talán ennél kevésbé megfogható, de épp ilyen hangsúlyt érdemlő veszélyek is felerősíthetnek az információs társadalom felé vezető úton. Egy ilyen társadalomban a humaniorák közül óhatatlanul előtérbe kerül a viselkedéstudomány és a szociológia. Márpedig ezek a tudományok már napjainkban is aggasztó előrejelzéseket rögzítenek a jóléti társadalmak vizsgálata során. Ma is komoly gond a családok szétesése, a nemi szerepek felborulása, az elidegenedés és a kommunikációképtelenség, az urbanizáció és az industrializálódás egyéb kapcsolatromboló hatásai. A homo informativus a japán professzor szerint mindent megkap, ami a kiegyensúlyozott és kreatív, alkotó élethez szükséges, de vajon boldoggá teszi-e majd mindez?

Szvetelszky Zsuzsanna

Cui prodest avagy csupán véletlenek összjátéka?

A magyar marxista történettudomány legnagyobb szabású vállalkozása a *Magyarország története* című kézikönyv-sorozat tíz kötetre tervezett kiadása. Már a hatvanas évek első felétől kezdve megindult a szervezés folyamata: szakmai viták, találkozók során érlelődött a szintézis koncepciója, valamint az egyes kötetek szerkezetének és anyagának terve. Nyugodtan mondhatjuk, hogy ezek a rendezvények szinte egész történettársadalmunkat, sőt a rokonterületek szakembereit is megmozgatták. A mű tehát eddig mintegy negyedszázad folyamatos munkájának gyümölcse.

Hosszas előkészületek után látott napvilágot a sorozat első, 8. kötetjelzésű része 1976-ban. Az optimista szerkesztők a következő évekre további kötetek kiadását tervezték, és mintegy másfél évtized alatt az egész szintézist a törté-

nelmet kedvelő olvasók és a könyvtárak polcaira akarták helyezni.

Hol tartunk ma, 1988-ban? Eddig megjelentek az 1., 3., 5., 6., 7., 8. számozású kötetek; tehát tizenkét év alatt alig több, mint a sorozat fele: szerény becslések szerint még legalább hat-nyolc esztendő kell a teljessé váláshoz. Talán az első rész megjelenésének 20. évfordulójára ez is sikerülhet. Reméljük, hogy a még hiányzó korszakok régóta elkészült fejezeteit (gondolok például a 4. kötet több mint egy évtizede készült fejezeteire) nem éri erkölcsi kopás a kiadás elhúzódása és az újabb tudományos eredmények következtében, s így valóban korszerű, színvonalas művet kapunk kézbe!

Joggal mondhatja az olvasó, hogy ez mind rendben van, de mire vonatkozik a címben feltett kérdés? Nos, ha igazán meg akarnám

döbbsenti, arra kérném, hagyja abba a cikk olvasását, és hasonlítsa össze az olvasóteremben, kézikönyvtárban lévő „javított” kiadású köteteket a „régiekkel” és vonja le a következtetéseket! Ehelyett azonban a száraz tényekre hívom fel a figyelmet: az eddig megjelent hat korszak egyike sem elégedett meg az alapkiadással – az 1. kötet második változatlan, a 3., 5., 6. kötet második javított, sőt a 7. és a 8. kötet már harmadik javított kiadásban jelent meg!

Érdeemes elgondolkodni azon, hogy egyáltalán jogos-e egy olyan művet, amelyben évtizedek munkája fekszik, 2–5 éven belül új, esetleg javított kiadásban megjelentetni? Válaszom: igenis szükség lehet rá! Először is: a hallhatatlanul nagy érdeklődés a kötetek újra kiadását követeli. Jellemző, hogy az első kötetből, amely 56 ezer példányban jelent meg, 40–50 ezer példány szinte hetek alatt elfogyott. Másodszor: nyilvánvalóan gazdasági tényezők is motiválják az újabb kiadásokat. Harmadszor: van olyan kötet, amelynek javított kiadásaként való megjelentetése is szükségszerű volna. Szeretnék utalni a *Hársfalvi Péter* által kezdeményezett, az egyes kötetek kiadását követő szakmai vitákra a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán. Kommentár nélkül közlöm *Bartha Antal* reagálását a *Magyarország története* általa írt östörténeti részének „gyilkos” bírálatára: „Egyetértek *Fodor István*nal, hogy ez nem jó östörténet. Írtam én már ennél jobbat is.” Majd: „Én is írtam egy rossz könyvet, hát más is írt.” Némi keserűs-

get okoz az a tény is, hogy egy ilyen nagy hatású, magas példányszámú mű vitáját-bírálatát csak rendkívül szűk publicitású folyóiratokban jelentették meg (*Szabolcs-Szatmári Szemle*, illetve *Századok*). Meggondolandó, hogy kötetben összegyűjtve-kiegészítve nem lenne-e érdemes kiadni ezt az anyagot? Jó kezdeményezést, friss példát is találhatunk ezen a területen: 1988-ban jelent meg a *Tanulmányok Erdély történetéről* című kötet.

Rendellenességek a kiadásokban

A meglepetés azonban csak most következik: valamennyi javított kiadás oldalról-oldalra megegyezik az alapkiadásokkal. Csupán érdekességként: a 7. kötet 3. javított kiadásának címlapján az alábbi szöveget találjuk: „jelen kiadás a 2. kiadáshoz képest változatlan”. De ezt a kiadást is javított kiadasként említik az *Új Könyvek*ben(!), holott csupán annyi az *Új Könyvek* szerint a különbség – s ezt is rosszul közlik –, hogy ebből a kiadásból kimaradt a bibliográfiai apparátus!! Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy az UK hol a kötetleírásnál, hol pedig a közös adatok leírásánál alkalmazza a „jav. kiad.” jelölést. Egy adat azonban változott: a 7. kötet első kiadása 289 forint volt, míg a harmadik kiadás már 410! Az *Új Könyvek* szerkesztősége egy korábbi polémiában büszkén vallotta a szépirodalom ismertetése terén a tipizációt. „Az UK tehát tipizál, éppen ezért ismétlődnek szinte már mániákusan az ajánlás-

ban hasonló, megegyező szövegek.” Ez teljes mértékben érvényesül ebben az esetben is, de itt aligha könyvelhetik el dicséretként a szerkesztőség munkatársai! Az új, javított kiadások ismertetései szinte betűről betűre azonosak az előző kiadáséval, és semmi utalást nem adnak arra vonatkozólag, hogy mi a novum az egyes kötetekben. Azt hiszem, ez a hiteles tájékoztatás súlyos megsértése! De próbáljunk mentő körülményt találni: elhitték a címlap közléseit – a jóhiszeműség a jogban is enyhítő körülmény. A nyomda lenne a hibás? Nem hiszem, hogy akár egyetlen nyomdász is önkényesen a „jav. kiad.” jelzést merné szedni csak azért, mert neki úgy tetszik! De a nyomdatechnika alapján a nyomdában is rájöhetek volna, hogy az előző kiadás anyaga változatlan formában került kinyomtatásra. Nézzük a kiadási folyamat további láncszemeit! „Hány kézen megy is keresztül egy kézirat a megjelenésig? Először keresztülmegy a munkahelyi szakvita kártolóján, aztán átnézi a munkahelyi vezető, utána két hivatalos lektor, majd a kiadó belső szerkesztője, minimum 5–6 ember” – írja *Hanák Péter a Századokban* (1978/2. sz.). Nyilvánvalóan javított kiadás esetén is hasonló a koreográfia, sőt ilyen reprezentatív mű megjelenésekor újabb lépcsőfokok iktatódnak be. Az előbbieket követve elképzelni sem tudom, hogy komoly tudósok nevüket adják ehhez a kiadási hazardjátékhoz. Idézek az egyik legilletékesebbnek, *Pach Zsigmond Pálnak*, a sorozat szerkesztőbizottsága vezetőjének személyes leveléből: „Ami az ún. javított kiadást illeti, ez csupán annyit jelent, hogy – az újrakiadásnál általában szokásos eljárás szerint – a szerzők ilyenkor kijavítanak egy-két aláírást vagy éppen sajtóhibát, amely az előző kiadásba becsúszott. Ezek a javítások az adott mű esetében sem voltak érdemi jellegűek...” Némi fogalmi bizonytalanságot érzek a szavak mögött a javított kiadás értelmezése vonatkozásában, de kiadási konzekvenciáknak ezután sem kellett volna következniük, hiszen a kiadók számára a fenti esetben világos jogszabály ad iránymutatást. Az 1/1970 (III. 20.) MM számú rendelet a következőképpen fogalmaz a kiadói szerződések feltételeiről: „Az értelemzavaró vagy helyesírási hibák kiküszöbölése, a megértést elősegítő kisebb változtatások, stílusjavítások, helyesbítések, rövidítések átdolgozásnak nem tekinthetők.”

A fentiek alapján súlyosan elmarasztalhatnánk az Akadémiai Kiadót, azonban érdemes arra is figyelni, mit ír a recenzens a *Magyaror-*

szág története 7. kötetéről: „Az összefoglaló munka első kiadása olyan gyorsan elfogyott, hogy nyomban szükségessé vált a mű második kiadása” (*Társadalmi Szemle*, 1979/1. sz.). Tehát itt szó sincs javított kiadásról! Láttuk viszont, hogy a 7. kötet újabb kiadása javított kiadásként jelent meg a könyvpiacra. Meg merem kockáztatni: nem valószínű, hogy a Kiadói Főigazgatóság és az Akadémiai Kiadó szándékosan elősegítette volna ezt a kiadási zűrzavart, de szinte bizonyosan részük volt a dolgok elfajulásában. Az esetnek még egy – úgy vélem, fontos – kiadói vonatkozására szeretnék rámutatni. A „javított kiadás” feltüntetése a könyveken nyilvánvalóan mesterségesen keltett nagy keresletet a mű iránt. Úgy gondolom, hogy egyszerű utánnyomás és kisebb példányszám esetén csupán a még ténylegesen kielégítetlen igények és kereslet nyilvánultak volna meg. Tehát jóval kisebb papírfelhasználással a valós szükségleteket ki lehetett volna elégíteni.

Szemléljük az előzőket az akadémiai könyvkiadás nehéz helyzetének ismeretében (pl. az egyik évről a másikra kiadható ívmennyiség 26 százalékkal csökkent) és annak a véleménynek a tükrében, amelyet *Ránki György*, a nemrég elhunyt kiváló történész fogalmazott meg az MTA II. Filozófiai és Történettudományi Osztálya tagjai nevében: „Azokról a kéziratokról beszéltek, melyek 5–7 esztendeje fekszenek kiadatlanul annál a vállalatnál, melynek feladata a kiadás lenne... Felsorakoznak előttem azok a félelmes számok, amelyeket az osztály ülésein ismertettek. Az évek során felhalmozódott több mint tízezer ív kéziratról, melyet a Kiadó a távlati keret és évi tervek útvesztőin átbukdácsolva megkapott és a tervezés nagyobb dicsőségére vagy kapacitáshiányra, vagy pénzügyi nehézségekre hivatkozva elszüllesztett.”

Használók, közvetítők felelőssége

Talán meglepő lesz, de a könyvtárosok felelősségét is fel kell vetnem, mert ennek az alapvető tájékoztatási eszköznek a használata során ki kellett volna derülnie, hogy az előző kiadásokhoz képest semmiféle új információt nem szolgáltat. Tudom, hogy ezzel kényes pontot érintettem, hiszen a tájékoztatás gyakorlata egyik legérzékenyebb területe könyvtárügyünknek. Paradox módon például ez abban

az érzéketlenségben-érdektelenségben nyilvánult meg, ahogy reagálás nélkül maradtak azok az eseteírások, amelyeket a *Ferenczi Zsuzsanna-Murányi Péter* szerzőpáros közölt a *Könyvtáros* hasábjain. Egyetérthetünk azzal a véleménnyel, hogy „ha változtatni akarunk (s remélem, azt akarunk), akkor inkább higgadtan meg kellene beszélnünk: itt egy probléma, ezt a megoldást én ilyennek látom. Ki látja másként? Hogyan lehetne jobban csinálni? Ez talán többet ér – megszégyenítés, megszégyenülés nélkül fejleszthet” (*Könyvtáros*, 1981/4. sz.). Ennek az egészséges szellemnek jó példája lehet az Egri Megyei Könyvtár próbálkozása: 1985-ben tájékoztatási vetélkedőt szervezett két kategóriában, a B típusú és a községi könyvtárak számára.

Nem kevésbé érdekes azonban az sem, hogy a *Magyarország történetét* használók (történészek, tanárok, egyetemisták-főiskolások stb.) közül eddig senki sem vette észre a kiadás körüli bonyodalmakat. Soraimat a könyvvásárló közönség tizezeinek nevében is írtam, akik nem kis pénzt áldoztak arra, hogy a „javított kiadáshoz” hozzájuthassanak.

★

Összefoglalásként az eset alábbi tanulságait szeretném megjelölni: 1. A kiadónak erkölcsi garanciát is kell vállalnia kiadványaiért, mert nem egyszerűen csak kiadási műveletről van szó. Javaslom, hogy javított kiadású könyv esetén csak a javítás minémiségének pontos megjelölésével (pl. védőborítón, élőszóban stb.) kerülhessen a könyvkereskedelembé. 2. Az *Új Könyvek* ismertetéseinek még meglévő felületességét és formalizmusát ki kell küszöbölni. 3. Érzékeny, kritikus és jobbitó szándékú szakmai közvélemény kialakulása esetén nem következhetnének be hasonló problémák.

Cui prodest? A kérdés még mindig megválaszolatlan, de a felelősség – úgy tűnik – sokakat terhel: a lehetőséggel csak úgy lehet élni, és/vagy a hatalommal csak akkor lehet visszaélni, ha a környezet engedi... Mindezzel együtt a nyilvánosság térhódításával szeretném remélni, hogy a teljes igazságra is fény derül.

Németh Tibor

Lapozgató

„**Katonai konfrontáció, hidegháború és politikai szembenállás nélkül is... pusztán gazdasági alapon is újratermelődhet Nyugat és Kelet különállása, a két Európa fátuma**” – írja pesszimista forgatókönyvét, scenárióját felvázolva remek cikkében *Berend T. Iván* (*Társadalmi Szemle*, 1990/3. sz.). Ez „ma, a szédületes ütemű és rendkívüli perspektívákat nyitó átalakulás idején ünneprontásnak tűnik”, folytatja, ám tanulmányának alapvető mondandója az, hogy a pesszimista, lehangelő, reménytelen alternatívákkal éppúgy szembe kell tudni nézni, mint az optimistákkal, lelkesekkel.

A könyvtárosokat egy új gyűjteményrész, szakmai blokk felállítására, gyűjtésére is buzdíthatja mindez. A scenárióknak, a lehetséges, közeli perspektívák forgatókönyveinek heurisztikus értékére *Hankiss Elemér* nagyszerű könyve, a *Kelet-európai alternatívák* hívta fel a figyelmet, *Berend T. Iván* cikke csak nyomatékosíthatja a követelményt: a könyvtárakban, a tájékoztatási bázis szerves részeként, fellelhetőnek kell lenniük a legfontosabb scenárióknak, azok lehető teljes dokumentációjával együtt.

Kurrens külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban

Kétezer-négyszázötven forintért négy vasos kötet, mindössze két esztendő, 1985 és 1986 külföldi időszaki kiadványairól, azokról, amelyeknek tárgyéve, illetve megjelenési éve a fenti kettő. Ráadásul nem csak azok az időszaki kiadványok hiányoznak belőle, amelyeket magyar könyvtár nem hozatott meg, szép számmal kimaradtak olyanok is, amelyeket láthatunk, kézbe foghattunk, olvashattunk idehaza, könyvtárban, amelyről tudjuk, hogy megvan, mégis hiába keressük a monstrum műben. Mire hát a felhajtás, miért a szárnyaló hangú előszó, a költői „Köszönet az együttműködő könyvtáraknak”, a hírverés és a kiadvány számos pontján felfedezhető alkotói-munkatársi közreműködői elégedettség, büszkeség?

A recenzens úgy érzi, mindez nem csak jogos, de kevés is. A szörnyeteg mű – nem túlzás az ítélet – mindenkori könyvtártörténetünk egyik legnagyobb, kimagasló tette, eredménye. Csakhogy tudni kell megfajteni jelentőségét, értelmezni hozamát, megérteni *micsoda is tulajdonképpen*.

Mert hogy nem egy az egyébként már megszokott, közkedvelt, közhasznú nyomtatott lelőhelyjegyzékek sorában, azokéban amelyeket az OSZK mintegy kétévenként bocsátott közre húsz éven át, azt a szakma újoncai is azonnal átláthatják. Mit az újoncok? Mindenki, akinek szeme van, aki meg tud különböztetni egy karcú füzetet egy mázsás kiadványtól, egy ellen-szenvesen számítógépes adathalmazt egy tiszta szerkesztésű kézimunkától, aki különbséget tud tenni fillérek és ezer forintok között. Nem, a most megjelent kiadvány nem egy a lelőhelyjegyzékek sorában – más kategória, más műfaj.

Kerítsünk neki nagy feneket! Mondjuk el, amit az előszó röviden említ csak, hogy bedög-
lött – külföldön már réges-rég, nálunk csak a nyolcvanas évek elején – a lelőhelyjegyzék vál-

faja mint olyan. Nem szükséges informatikai alapigazságokat felidézni, hogy mindenki beláthassa: nem arról van szó, hogy egyszerű leltárat készítsünk a friss szerzeményekről, hagyományosnál is hagyományosabb bibliográfiát arról, amire katalógusok valók. Adatbázisra van szükség, az adatbázis pedig – már eleve – számítógépes rendszer. Aki kézbeveszi a jelen kiadványt (ha elég hozzá a két keze és fizikai ereje), nem nyomtatott katalógust, bibliográfiát tart maga előtt, hanem egy adatbázis tartalmának speciális metszetét, egy részletekből álló folyamat egyetlen részletét. A kiadvány, miként a jéghegy csúcsa, az NPA (Nemzeti Periodika Adatbázis) hatalmas tömegét, víz alatti nagyszerűségeit jelzi, indexeli.

Az NPA (lásd róla részletesebben a *Könyvtáros* 1985/2. és 1989/10. számának írásait) tu-

lajdonképpen nem is egy adatbázis, hanem három: bibliográfiai, állományi adatokat és könyvtárakra vonatkozó információkat tartalmaz. Jelentőségét két, nagyjából egyenrangú lekérdezhetősége biztosítja, bizonyítja: A nemzetközi és a hazai lekérdezhetőség, online hozzáférhetőség. A távolabbi, kódosebb, jelenleg inkább tervekben létező nemzetközi kapcsolatokat egyelőre elhagyva, szóljunk a hazai lekérdezhetőségről. Online hozzáférhetőség ehhez az adatbázishoz már régóta nemcsak álom, nemcsak terv, hanem vaskos realitás, problémák legfeljebb a bekapcsolódás volumenében, a fogadókészségben, az egyes számítógépes rendszerek „hozzaállásában” lehetőségek. (Olyannyira, hogy már kész lopási tervek is vannak, az NPA különböző „leszívási” stratégiái különböző hálózatok értekezletein, tanácskozásain szinte mindennaposak.) Nos, ez a hatalmas, egyre bővülő, a kívülálló számára szinte már imperialistának tűnő adatbázis kimerevítette egy (két éves) pillanatát. Ez éppen az előttünk álló kiadvány. Belőle tudható meg igazán, mi is ez az adatbázis, mire való, mit lehet „lefejni róla”, mit tud. (Belőle, ebből a kiadványból, nem pedig alkotóinak, például a fölötté lelkés, iskolatitkokat is kibeszélő, meghatóan naiv *Tószegi Zsuzsannának* a cikkeiből, NPA-ismertető előadásaiából.) *Juhász Gyula*, ritka bölcsességgel, felveti a kérdést: „lehet-e s kell-e vállalkozni még egyszer ekkora adattömegnek papírfomában történő kiadására?”. A válasz nyilvánvalóan *nem*. Nemcsak azért, nem is elsősorban azért nem, mert túl sokba kerül, mert túl nagy terheket ró kiadóra és vevőre egyaránt, hanem azért, mert egyszerűen nincs rá szükség. Erre a most megjelentre sem azért van, talán sikerült ezt eddig is érzékeltetnünk, hogy terminálokban szűkülő könyvtárak nyomtatásban kaphassanak

meglehetősen bonyolult szerkezetű (ez elsősorban a bibliográfiai leírások szerkezetére vonatkozik) lelőhelyjegyzéket, nekik jobb lenne a régi füzet, amiként naiv lelkületű akadémikusok is szívesebben használnának olyant (lásd *Király István* nyilatkozatát a *Könyvtáros* 1981/2. számában). Nem, egészen másról van szó. A négy vaskos kötet tulajdonképpen egyetemi jegyzet hálózatoknak és könyvtáraknak. Ezen tanulmányozhatják in vivo, hogy mi is légyen egy igazi, hozzáférhető adatbázis. Nem is arra van tehát szükség, hogy megvegyék és tájékoztatási apparátusukba beilleszék, hanem arra, hogy bizalmas kettesben vele görcső alá vegyék, szétszedjék és összerakják, vele birkózva arra készüljenek, hogy miként kapcsolódnak majd online módon az NPA-hoz, analógiásan más adatbázisokhoz. Legfőbb erénye a kiadványnak éppen az, hogy ezt a funkciót nemcsak lehetővé teszi, hanem szinte kiköveteli. Látom magam előtt az állománygyarapításért felelős könyvtárosokat, kezükben ceruzával, árkalkulációval. Nem nekik van igazuk. Nem azért kell e monstrumot beszerezni, hogy két-tő, azaz 2 év külföldi időszaki kiadványainak hazai lelőhelyeiről tájékoztatni tudjanak. Szó sincs erről. A kiadványt tankönyvek, teoretikus méltatások és koncepciók légiói helyett kell beszerezniük. Azért, hogy rajta megtanulják mi az adatbázis (és annak ez a speciális, ámde modellértékű változata), mit várhatnak, mit kell várniuk tőle, hogyan kapcsolódhatnak bele áramkörébe.

Éppen ezért nincs is annak értelme, hogy a recenzens elmondja, milyen a négy kötet felépítése, hogyan lehet keresni benne, mi van benne, mi maradt (és miért) ki belőle, milyen tételeinek felépítése, mit jelentenek kódjai stb, stb. Azért nincs, nem is lehet értelme ennek, mert a dolog lényege, merituma éppen az, hogy e négy kötetet mikroszkóp alá kell venni. Szétcincálni. Olyannyira, hogy legszívesebben azt javasolnám: minden könyvtár (várositól fölfele) két példányt szerezzen be belőle. A másodikat azért, hogy ha már az elsőt rongygyá tanulmányozták munkatársai, legyen még egy, amelyiken tovább lehet tanulni.

Persze használható, hogyne lenne használható arra is, amire a cím utal. Dehát ez, önmagában véve kit érdekelne. Főleg 2450 forintért.

(*Kurrens külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban. Lelőhelyjegyzék, 1985/86. 5/1., 2., 3., 4. kötet. OSZK 1989.*) (V. K.)

Régi Magyarországi Szerzők

Új kézikönyvvel örvendeztette meg a régi nyomtatványokkal foglalkozókat az Országos Széchényi Könyvtár RMNY szerkesztősége, amikor *Pintér Gábor* összeállításában közreadta a Régi Magyarországi Szerzők (RMSZ) névjegyzékét. A régi magyarországi (magyar nyelvű és Magyarországon megjelent idegen nyelvű) nyomtatványok számbavétele mellett nem kevésbé fontos a hungarika-nyomtatványok harmadik kategóriájának, a régi hazai szerzők külföldön, nem magyar nyelven publikált munkáinak a regisztrálása. Ez nemcsak a *Szabó Károly–Hellebrant Árpád: Régi magyar könyvtár* 1896-ban és 1898-ban megjelent III. köteteiből hiányzó, időközben feltárt tételek pótlását és korszerű leírását jelenti, hanem a hungarusnak tekinthető szerzők munkáinak felkutatását a korábbi 1711-es időhatár felett is, egészen 1800-ig, a régi könyvek immár nemzetközileg elfogadott felső időhatáráig. Ehhez a feltáró-gyűjtő munkához kíván segítséget, belső munkaeszközt nyújtani az RMNY szerkesztősége, amikor mindössze 320 példányban, kézirát gyanánt, belső terjesztésben közzétette a korszak 10 623 hungarus szerzőjének nevét, az azonosításhoz legszükségesebb életrajzi adatokkal egyetemben. A névjegyzék bevallott célja az is, hogy javaslatot tegyen a történelmi családnevek egységes írásmódjára.

Az időbeni kiterjesztés mellett szükségessé vált a régi magyarországi, azaz hungarus szerző fogalmának szigorú körülhatárolása. *Borsa Gedeon*nak a kötet bevezetőjében adott meghatározása szerint hungarusnak tekintendő „minden olyan Magyarországon született vagy az alkotás idején itt meglepedve tevékenykedett személy, aki valamely 1801 előtti nyomtatvány legalább egy önálló részének szellemi létrehozásában közreműködött”.

A bevezető ezután részletesen kifejti a magyarországi születés és a szellemi közreműkö-

dés ismérveit. Ezekből itt csak néhányat tudunk felsorolni. Magyarországon értendő az 1801 előtti államhatárok által közrefogott terület, Erdéllyel egyetemben, de a társországok (Dalmácia, Horvátország stb.) nélkül. Ugyanakkor az országhoz közjogilag jobban kötődő Pozsega, Szerém és Verőce megyék területén élt szerzők hungarusnak minősülnek. Közlebbi adatok hiányában is magyarországinak tekinthetők, akik magyarul írtak, illetve családnevük magyar vagy erre utaló megjelölést (Hungarus, Pannonius) tartalmaz. A külföldi születésű, de akár csak átmenetileg Magyarországon tevékenykedett szerzők származásuknak megfelelő anyanyelvi – tehát nem latinos vagy magyaros – névalakban szerepelnek. Ilyen például a velencei születésű érsek és diplomata, *Girolamo Balbi*, aki a 16. század első két évtizedében működött Magyarországon, vagy a morvaországi származású *Juraj Škoda* jezsuita, aki 1712-től haláláig, megszakításokkal hazánkban élt és alkotott, s akit Szinnyei még *Skoda Györgyként* említ.

Olykor azonban nemcsak szokatlan, de vitatható is az idegen keresztnév közkeletűen magyaros névalakban ismert személyeknél. Ilyen például *Bakfark, Bálint*, akinél az RMSZ a „*Bakfark, Valentin*” formát javasolja. A brassói magyar családból származó, bár többnyire külföldön élt magyar zeneszerzőt mérvadó külföldi szaklexikonok (pl. a Grove) is *Bakfark Bálint*nek írják, megjegyezve, hogy a Greff – Graevius családnév csupán az árvát adoptáló család neve volt. A korábbi lexikonok minden adatának a felülvizsgálata azonban természetesen nem kérhető számon a szerkesztéstől.

Az egyértelműen nem valószínűsíthető nemzetiségi hovatartozást latin keresztnévvel oldja meg a jegyzék (pl. *Prileszky, Carolus*).

Meghatározást igényelt a szellemi közremű-

ködés fogalma is. Szellemi közreműködőnek kell tekinteni többek között a fordítót, átdolgozót, szerkesztőt, vizsgázót, a szöveg közreadóját, illetve szerzőnek az előszó, üdvözlés, kommentár íróját, a vizsgáztató (praeses) személyét is.

A névváltozatokról, szerzetesi nevekről és kryptonimokról utalások készültek a kitüntetett, illetve a feloldott névalakra. E verzálisan szedett névforma után áll a születési hely, utána zárójelben – a szabad királyi városok kivételével – a megye, szék, illetve terület, ahová a helység a 18. század végén tartozott. Ezt követi a születés és halál éve, vagy ennek hiányában zárójelben a működési időkor, végül a tevékenységi kör rendkívül tömör meghatározása: tanuló Danzigban; orvos Selmecebányán; ev. lelkész Kakasfalván; ferences; jezsuita; alkalmi vers szerzője Pesten stb. A tömörséget terjedelmi okok indokolták.

Egy-egy példa a teljes, illetve a hiányosan közölt adatokra: SZILÁGYI István: Mohács (Baranya): 1730–1796: pécsi kanonok; SZAMOSKÖZI András: ? : (1589): egyetemi hallgató Wittenbergben. – E második példánknál a kérdőjel az ismeretlen születési helyre utal.

A csupán kéziratban fennmaradt munkák szerzői nevét a jegyzék nem tartalmazza.

Az RMK és az RMNY kötetei, Petrik könyvészetének a korszakba eső tételei, Szinyei és Gulyás életrajzi lexikonai szolgáltak alapvető forrásul az RMSZ-nek, kiegészítve néhány újabb magyar és külföldi, elsősorban szlovák és horvát lexikkal, valamint az RMNY szerkesztőség 18. századi gyűjtésével, beleértve a Petrikhez készült pótlások még nem publikált anyagát is. Összehasonlításul említhető, hogy Szinyei a most regisztrált személyeknél három és fél ezerrel kevesebbet, mintegy 7000 írot tartott nyilván az 1801 előtt működött magyar szerzőkből.

Egy ilyen névsor azonban természetesen nem lehet teljes. Az RMNY szerkesztősége a bevezetés végén arra kéri a használókat – akik reményük szerint nemcsak a könyvtárosok sorából fognak kikerülni –, hogy kiegészítéseiket, észrevételeiket juttassák el hozzájuk egy későbbi javított, bővített kiadás érdekében.

A kötet megjelenését a Történelmi és Kulturális Emlékeink Feltárása, Nyilvántartása és Kiadása című kutatási program tette lehetővé. (Összeállította Szabó Géza közreműködésével Pintér Gábor. Bev. Borsa Gedeon. 1989. OSZK. XI, 444 l.)

Klinda Mária

A szociális, egészségügyi és orvosi könyvtárosok új nemzetközi folyóirata

A „Health Information and Libraries” című, negyedévenként megjelenő, angol nyelvű folyóirat elsősorban a szakkönyvtárosok és tájékoztatók fóruma, de minden bizonnyal más területek szakemberei is találnak benne érdekes és hasznos olvasnivalót, hiszen palettáján a módszertani munkától az indexelésen át a könyvtártörténetig sok színt találhatunk. A kiadvány nem csak tudományos dolgozatok és a gyakorlat eredményeit leszerző írások publikálására hivatott, hanem szerkesztőbizottsága feladatául tűzte ki azt is, hogy a maga eszközeivel a Kelet és Nyugat közötti együttműködéshez, az egészséges klíma kialakulásához is hozzájáruljon. Alighanem a szerkesztőbizottság összetétele is jól szolgálja majd e cél elérését,

hiszen tagjai nem csak Európa számos országából, Izlandtól Jugoszláviáig, Portugáliától Lengyelországig kerültek ki, hanem tengerentúli szakemberek is vannak közöttük.

Nemzetközi folyóiratról van tehát szó, amelyet azonban az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár ad ki Budapesten (1. a folyóiratról *Benda Mária* nyilatkozatát a *Könyvtáros* 1989/9. számában). Az első évfolyam első száma már megjelent. Két brit orvosi könyvtárról is olvashatunk benne. Ugyancsak lengyel szerző munkája a *Stanislav Konopkáról*, a lengyel orvosi könyvtárügy megteremtőjéről szóló történeti dolgozat. Francia szerző tollából jelent meg cikk a CD ROM-technológia alkalmazásáról, megduhatjuk,

mik a könyvtári automatizálás tapasztalatai Norvégiában. A szerkesztőbizottság magyar tagja az első számban szerzőként is szerepel. Cikke az információs ipar és az információs piac kérdéseiről szól.

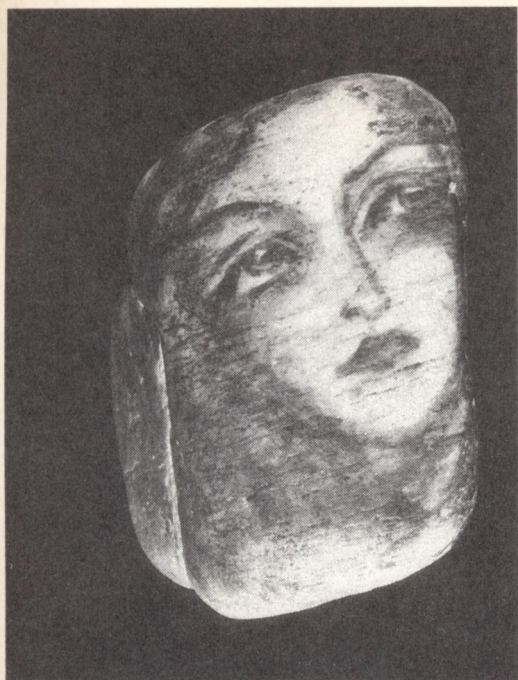
Az előkészületben levő második számban általános érdeklődésre is számot tartó cikket találunk a British Library Document Supply Center (dokumentumellátó központ) múltjáról és jelenéről. Inkább szakirányú érdeklődés kielégítését szolgálják a szlovákiai egészségügyi könyvtárakban folyó módszertani munkáról és az Egészségügyi Világszervezet dokumentációs tevékenységéről tudósító cikkek, továbbá egy gyógyinformációs témájú írás. Ebben a számban is találkozunk magyar szerző dolgozatával, amely az idehaza, az NSZK-ban, Csehszlovákiában és Lengyelországban

megjelenő, angol nyelvű orvosi folyóiratok szerzői összefoglalói szerkezetének vizsgálatával foglalkozik. Orvosi folyóiratok kategorizálásának a témájával foglalkozik a szerkesztőbizottság japán tagja. A két írást nem csak a bibliometriai jellegű megközelítés köti össze, hanem az is, hogy az orvosi könyvtárosok körén túl is számot tarthatnak érdeklődésre.

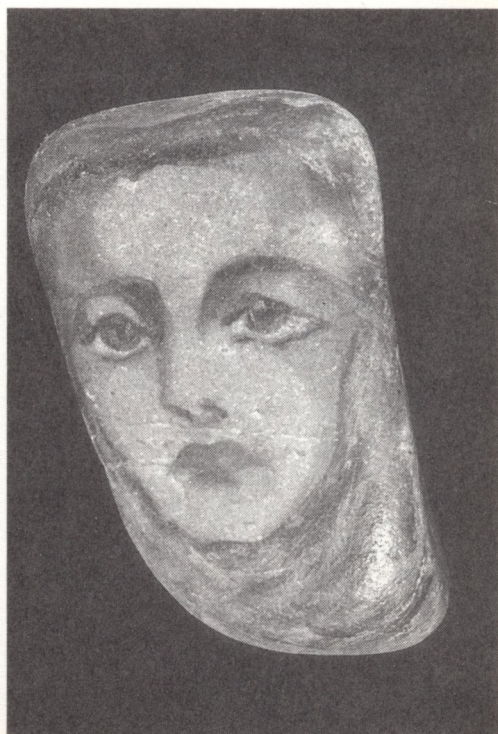
A harmadik számnak is vannak már „biztos pontjai”. Ebben is lesz bibliometriai témájú írás, és újból találkozunk a CD ROM alkalmazásával: ezúttal a csehszlovákiai tapasztalatokkal ismerkedhettünk meg. A referálás kérdéssel foglalkozó magyar dolgozat szélesebb olvasótábor, a RING-DOC gyógyszerészeti információs rendszert bemutató cikk elsősorban szűkebb szakmai kör számára lehet majd érdekes.

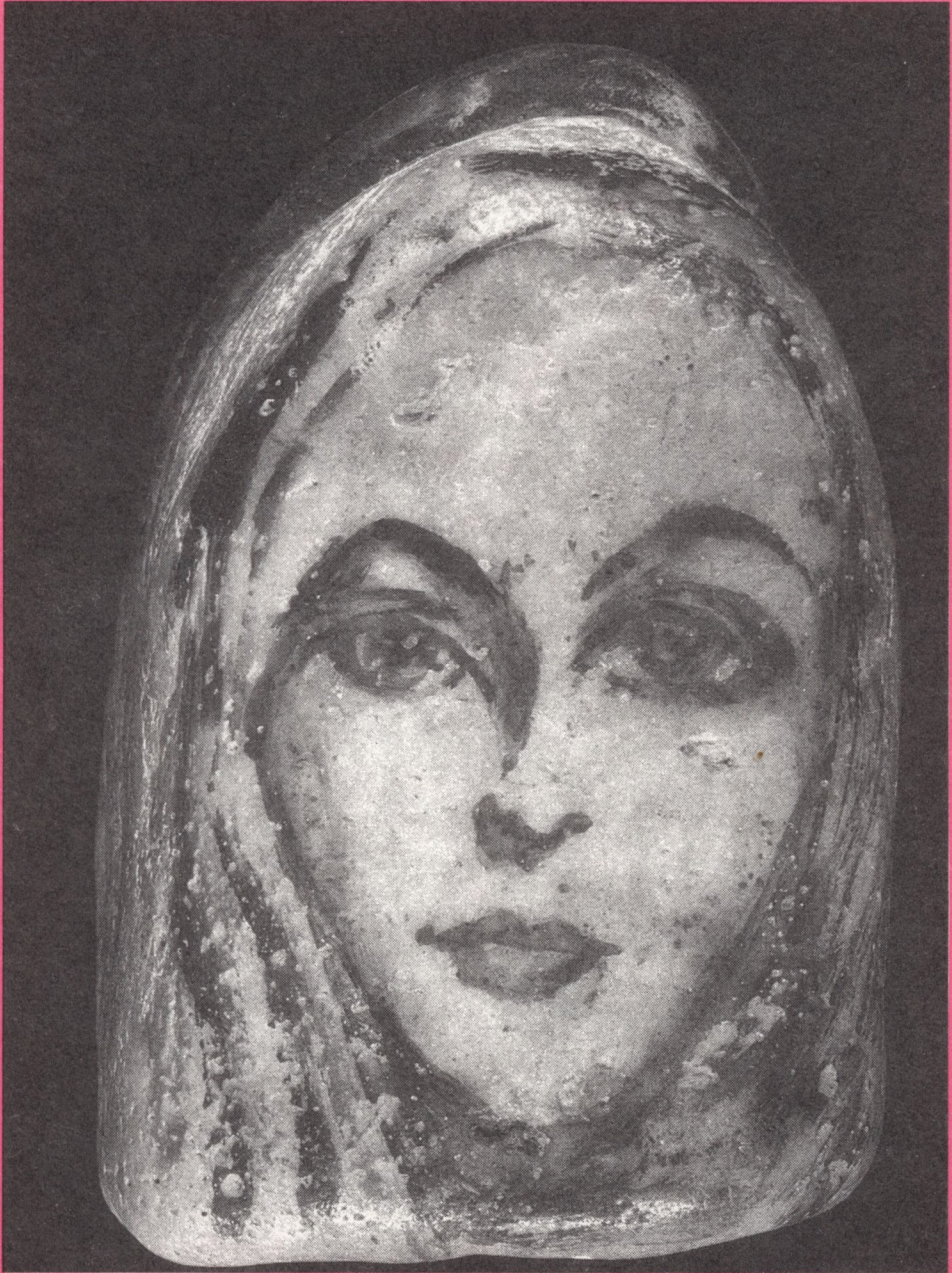
Dr. Koltay Tibor

Lapunk megjelentetéséhez támogatást kaptunk a Művelődési Minisztérium Osvát Ernő Alapítványától, melyet pályázat útján nyertünk el

MONORI KOVÁCS DALMA
műveiből
(Cikkünket lásd a 299. oldalon)

Ára: 13,— Ft
HU ISSN 0450-7886